

ЛЬВІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ

X
М34

**МАТЕРІАЛИ
ЗВІТНОЇ НАУКОВОЇ
КОНФЕРЕНЦІЇ
ФАКУЛЬТЕТУ
З ПІДГОТОВКИ СЛІДЧИХ**

22 лютого 2008 року

Львів – 2008

МВС УКРАЇНИ
ЛЬВІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ

код екземпляра

352965

МАТЕРІАЛИ ЗВІТНОЇ
НАУКОВОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
ФАКУЛЬТЕТУ З ПІДГОТОВКИ
СЛІДЧИХ

22 лютого 2008 року

Рекомендовано до друку Вченою радою Львівського державного університету внутрішніх справ (протокол № 9 від 18 квітня 2008 року).

Відповідальний за випуск –

С.В. Кондратюк,

заступник начальника факультету з підготовки слідчих Львівського державного університету внутрішніх справ, кандидат економічних наук, доцент

Матеріали Звітної наукової конференції факультету з підготовки слідчих від 22 лютого 2008 року. – Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2008. – 144 с.

У виданні вміщено матеріали доповідей та повідомлень, з якими виступали на Звітній науковій конференції факультету з підготовки слідчих учасники обговорення загальної теми. Конференція відбулася 22 лютого 2008 року.

© Львівський державний університет
внутрішніх справ, 2008

З'ЇЗД НАРОДНИХ КОМІТЕТІВ ЗАКАРПАТСЬКОЇ УКРАЇНИ: «РАДЯНСЬКА ІНСИНУАЦІЯ» ЧИ ЛЕГІТИМНИЙ ПЛЕБІСЦИТ?

Війська новосформованого 4-го Українського фронту 23 жовтня 1944 р. вибили ворога з Хусга, 26-го жовтня – з Мукачева, а на наступний день – з Ужгорода.

З «ініціативи трудящих» Ужгорода почалася підготовка до скликання З'їзду народних комітетів. Уся передвиборча кампанія вмістилася у два тижні – з 10 по 25 листопада 1944 р. Американський антикомуністичний історик В. Колірж визнавав, що «цей з'їзд, який проводив свої засідання під охороною сил Червоної армії, був тим не менше самоутвореним органом, рівно як і «народні комітети» створилися самостійно» [1, с. 138].

На З'їзд прибули 663 делегати, серед них 178 робітників, 258 селян, 172 представники інтелігенції, 55 ремісників та ін. Усі делегати, в ході передвиборчої кампанії, отримали накази виборців добиватися злуки з Радянською Україною.

26 листопада З'їзд народних комітетів у Мукачеві розпочав свою роботу. Основну доповідь про визволення і возз'єднання виголосив перший секретар ЦК КП Закарпатської України Іван Туряниця. Судячи з публікацій у пресі, тому що оригіналу протоколів З'їзду й досі в архівах не виявлено, виступало більше 10-ти делегатів, які представляли різні регіони, класи, соціальні групи, національності, висловлюючи щире подяку Червоній армії, всьому радянському народові за визволення й матеріальну допомогу і вимагаючи якнайскорішого возз'єднання Закарпаття з Радянською Україною у складі СРСР. Текст Маніфесту про возз'єднання читав комуніст, делегат від Волового (Міжгір'я) Д. Та-

рахонич: «Або возз'єднання з Радянською Україною і національне відродження, або гніт, безправ'я і поступове вимирання народу Закарпатської України». Делегати вітали виступ стоячи гарячими оплесками, а далі по черзі підходили до столу і підписували Маніфест [2, с. 596].

З'їзд народних комітетів Закарпатської України проголосив вихід Карпатської України зі складу ЧСР та її возз'єднання з Радянською Україною: «настав радісний історичний день для Закарпатської України. З допомогою героїчної Червоної Армії скинуте німецько-мадярське іго. Покладений край багатовіковому пануванню (...) чужоземців на споконвічних українських землях Закарпатської України (...). Тільки возз'єднавшись з Радянською Україною в сім'ї братерських народів Радянського Союзу, ми забезпечимо свободу національного розвитку, внутрішнє господарське процвітання і зовнішню безпеку» [3, с. 499–500].

Існують свідчення того, що депутати Тячівщини пропонували прийняти рішення про возз'єднання, але зробити це шляхом всенародного плебісциту уже після закінчення війни, проте прихильників цих поглядів звинуватили у зраді і залякали покараннями [4, с. 46].

На нашу думку, вказана пропозиція у тих умовах не мала жодних шансів на успіх, і ось з яких міркувань: З'їзд народних комітетів Закарпатської України 26 листопада 1945 р. зовсім не випадково повторив політичну знахідку Українських Народних Зборів 25–26 жовтня 1939 р. у Львові – приймав постанову про возз'єднання з Радянською Україною ніби у пакеті із земельним питанням. Постанова З'їзду народних комітетів Закарпатської України «Про наділ селян, робітників і службовців Закарпатської України землею і лісом» передбачала передачу конфіскованих земель збіглих «мадярських і німецьких поміщиків і ворогів народу» безземельним і малоземельним селянам, а також робітникам і службовцям міст – ділянками під власні городи. Власне, переважну більшість делегатів, незалежно від їхньої національ-

ності й місця проживання (місто, село), підкупували тим, що лише в Радянській Україні (а не у буржуазній Чехословаччині чи Угорщині) стане можливим розподіл поміщицької земельної власності поміж громадянами краю. Затягування з вирішенням земельного питання було б сприйняте населенням з нерозумінням.

Зовні Москва демонструвала світові повне невтручання у карпато-українські справи. Лише 23 грудня в «Радянській Україні» помістили матеріал «З'їзд в Мукачеві. Телеграма кореспондента «Радянської України» з Ужгорода» [5]. Показово, що т. зв. телеграма йшла до Києва майже місяць.

На той час Маніфест Народної ради Закарпатської України вже підписали 250 тис. чол., тобто практично усе доросле населення регіону.

Отже, констатуємо, що, незважаючи на окремі сумнівні моменти, такі як відверте зманювання населення Закарпатської України перспективою земельної реформи та ін., з'їзд Народних Комітетів Закарпатської України став дійсним виявом волі місцевого населення і може кваліфікуватися як всенародний плебісцит з метою визначення державно-територіальної належності регіону.

1. *Kolarz Walter*. Russia and her Colonies. – New York: Frederick A. Praeger, 1955. – 325 p.

2. Нариси історії Закарпаття / Ред. колегія: І. Гранчак, Е. Балагурі, І. Грищак, В. Ілько. – Ужгород: Закарпаття, 1995. – Т. 2 (1918–1945). – 663 с.

3. Історія Української РСР: У 8-ми т., 10-ти кн. Українська РСР у Великій Вітчизняній війні Радянського Союзу (1941–1945). – К.: Наукова думка, 1977. – Т. 7. – 535 с.

4. *Маркусь В* Приєднання Закарпатської України до Радянської України, 1944–1945. – Київ, 1992. – 111 с.

5. З'їзд в Мукачеві. Телеграма кореспондента «Радянської України» з Ужгорода // Радянська Україна. – 1944. – 23 грудня.

МЕТОДИКА ВСТАНОВЛЕННЯ ФАКТУ НЕЗАКОННОГО НОСІННЯ ТА ЗАСТОСУВАННЯ ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ ЗА ЇЇ СЛІДАМИ НА ТІЛІ ПІДОЗРЮВАНОЇ ОСОБИ

На сучасному етапі створення правової держави в Україні пріоритетними є захист прав та інтересів людини, її життя, здоров'я, честі, гідності, забезпечення особистої недоторканності і повної безпеки [1].

У кримінальному законодавстві України передбачено чимало злочинів, вчинення яких пов'язане із застосуванням вогнепальної зброї. Серед таких злочинів, спрямованих, зокрема, проти громадської безпеки, життя, здоров'я і власності громадян, слід відзначити: бандитизм (ст. 257 КК України), умисне вбивство (ст. 115 КК України), погроза вбивством (ст. 129 КК України), розбій (ст. 187 КК України). Незаконне носіння, зберігання, ремонт, придбання, виготовлення або збут вогнепальної зброї без належного дозволу утворює окремий склад злочину, який передбачений ст. 263 КК України [2].

У зв'язку з цим, на практиці часто виникає необхідність встановити факт носіння і зберігання вогнепальної зброї та боеприпасів. Носіння зброї даною особою може бути встановлено під час проведення особистого обшуку, огляду речей та одягу особи, огляду трупа або освідування в порядку, передбаченому ст.ст. 184, 190, 192, 193 КПК України [3].

Запропонована методика дозволяє встановити факт носіння і зберігання вогнепальної зброї, визначити її групову належність, а в окремих випадках ідентифікувати зброю. Дана методика відповідає принципам безпечності для здоров'я людини, ефективності, рентабельності, оперативності і є дос-

гупною у застосуванні різними категоріями практичних працівників правоохоронних органів.

Виявлення слідів металізації вогнепальної зброї на тілі особи проводилося з використанням дифузно-копіювального методу. Об'єктами дослідження були вогнепальна зброя, яка має відкриту тильну сторону рукоятки (зі щічками), та долоня експериментатора. Для експериментів були відібрані пістолети ТТ (калібр 7,62 мм), Беретта (калібр 9,0 мм), МЦ (Марголіна) (калібр 5,6 мм).

Дослідження проводились за схемою «взяв – поклав», при проведенні одного пострілу та при утримуванні зброї у руці, тричі натискаючи на спусковий гачок.

На отриманих контактограмах чітко проявилася будова рукоятки пістолетів. Відбитки рукоятки зброї на долоні зберігаються протягом чотирьох годин при невимушеній поведінці експериментатора.

Проблемним залишається питання щодо механізму утворення слідів, а саме: внаслідок тертя контактуючих поверхонь, розчинення металу рукоятки зброї у потожировій речовині долоні чи їх комбінованої дії. Отримана контактограма з екранованої шкіряною рукавицею поверхні долоні дає підстави стверджувати утворення слідів від металевої частини рукоятки зброї внаслідок тертя контактуючих поверхонь.

Дана методика дослідження дозволяє визначити модель зброї за такими груповими ознаками: форма, будова, ширина рукоятки, кількість та місцезорозташування гвинтів (заклепок) кріплення щічок рукоятки зброї.

Під час вивчення слідів, утворених рукояткою пістолетів Марголіна, крім родових ознак, були також виявлені такі ідентифікаційні ознаки, як ступінь закручування та напрямок розташування шліца головки гвинтів кріплення щічок.

Проведені дослідження розширюють та доповнюють фундаментальні трасологічні уявлення про характер утворення слідів і можуть бути основою для вивчення слідоутворення від різних видів вогнепальної зброї.

1. Конституція України: Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. із змінами від 8 грудня 2004 р.: Офіц. видання. – К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2006.

2. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України від 5 квітня 2001 р. / За ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка. – К.: Каннон, А.С.К., 2001. – 1104 с.

3. Кримінально-процесуальний кодекс України – К.: Атіка, 2001. – 208 с.

М. Ю. Барна,

асистент кафедри

(Львівська комерційна академія)

НАУКОВО-ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИВЧЕННЯ КОНКУРЕНЦІЇ

Конкуренція як легалізована форма боротьби за існування визначає основні параметри розвитку та функціонування ринкового господарства. Вона відіграє особливу роль в інституційній організації ринкової економіки. Це полягає, перш за все, в тому, що конкуренція як невід'ємна частина ринку зумовлює ефективність функціонування інших його складових, зокрема інституту приватної власності. Конкуренція стимулює учасників ринку до пошуку нових способів удосконалення виробництва продукції та реалізації товарів, підвищення якості обслуговування населення, зниження цін на товари, на створення і закріплення міцної підприємницької репутації у споживачів, складає основу динамічного розвитку суспільства.

Історія розвитку економічної думки свідчить про наявність значної кількості суперечок та дискусій з приводу змісту та значення конкуренції. Перші теоретичні положення про конкуренцію та основні складові конкурентної боротьби з'явилися в середині XVIII ст. Прихильниками класичної

політичної економії були сформульовані принципи досконалої конкуренції, а основним її принципом став принцип абсолютних переваг, який був викладений видатним економістом А. Смітом. Провідними вченими, які концептуально змінили підхід до трактування поняття конкуренції, розширили та модернізували його, є: Й. Шумпетер, Дж. Робінсон, Дж. Кейнс, Е. Чемберліна, Ф.А. фон Хайек, Ф. Найт, П. Хайне, К.Р. Макконелл, С.Л. Брю, М. Портер, Г.Л. Азоев, Ю.І. Коробов, А.Ю. Юданов та ін.

У 1960–1970-ті рр. Чикагська економічна школа виступила проти структуралістського підходу. Дж. Стиглер та Х. Демсец критикували теорію Е. Чемберлена щодо розуміння конкуренції як динамічного процесу. Тому статичний підхід, який демонструє структуралістська концепція, є неприпустимим.

Таким чином, до другої половини ХХ ст. сформувались загальні теоретичні уявлення про суть конкуренції і її основні рушійні сили в розвитку конкурентоспроможного бізнесу.

З середини 80-х рр. ХХ ст. в дію вступила нова індустріальна економіка (New Industrial Economics), представники якої розглядали конкуренцію як особливу форму взаємодії підприємств, причому для опису конкуренції аналітики почали використовувати теорію ігор. Відповідно до цих підходів, галузь може виявляти два типи конкуренції – за Бертрамом (більш жорстка форма) – цінова конкуренція, в результаті якої ціни опускаються до рівня граничних витрат виробництва, і конкуренція за Курно (більш м'яка форма) – конкуренція обсягів реалізації, в результаті якої складається ціна рівноваги, яка перевищує граничні витрати, хоча і менше від монопольного рівня.

У 90-ті рр. ХХ ст. отримала розвиток теорія конкуренції на основі переваг ресурсів, основоположником якої був С. Хант. «Конкуренція – це постійна боротьба між підприємствами за порівняльні переваги в ресурсах, які ведуть до досягнення переважаючого становища на ринку у вигляді

зайняття деяких ринкових сегментів, і, відповідно, до більш високого фінансового результату», – визначає С. Хант.

Наприкінці ХХ ст. почав розвиватися ще один підхід до аналізу конкуренції. Ця концепція, яка отримала назву «концепція границь» (bounds approach), пов'язана з дослідженнями Лондонської школи економіки, зокрема, з роботами Дж. Саттона. Він у своїх міркуваннях виходить із принципової неможливості визначення однозначної залежності між рівнем конкуренції в галузі і величиною галузевого прибутку підприємства стосовно складних ринків сучасної економіки.

Отже, наведений вище матеріал дає можливість виділяти три основні теоретичні підходи до вивчення конкуренції: поведінковий, структурний і функціональний (рис. 1).

Рис. 1. Характеристика теоретичних підходів до вивчення конкуренції.

Залежно від обставин, можливостей і цілей для аналізу конкуренції необхідно використовувати комбінацію основних підходів теорії конкуренції, оскільки вивчаються різні сторони явища від методів конкурентної боротьби, ступеню монополізації до ролі конкуренції в економіці.

1. *Ларин А.В.* Моніторинг поняття конкуренція // Економіка: проблеми теорії та практики: Збірник наукових праць. – Дніпропетровськ: ДНУ, 2002. – Вип. 166. – С. 114–119.

2. *Маршалл А.* Принципи економічної науки: Реферат підручника / Укл. В.М. Фещенко. – К.: АДС УМК Центр, 2001. – 211 с. – (Науково-популярна серія «Вершини економічної думки»).

3. *Сміт А.* Добробут націй. Дослідження про природу та причини добробуту націй / Пер. з англ. О. Васильєва, М. Межев'якіної, А. Малівського. – К.: Port-Royal, 2001. – 594 с.

4. *Hunt S.* A General Theory of Competition. – L., 2000.

Ю. М. Барна,
студент

Р. І. Сибірна,
*доктор біологічних наук, професор
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

ПОРЯДОК ПРОВЕДЕННЯ СУДОВО- ТОВАРОЗНАВЧИХ ЕКСПЕРТИЗ

Судово-товарознавча експертиза є дослідженням якості (споживчих властивостей, нешкідливості, харчової цінності тощо), кількості та відповідності умовам нормативної документації, умовам договору (контракту) партії (окремого) товару з поданням мотивованого об'єктивного (незалежного), кваліфікованого висновку. Вона доручається виключно експертам, спеціалістам або вченим, які володіють спеціальними професійними знаннями та мають відповідну під-

готовку та є не зацікавленими в результатах експертної оцінки. Методологія експертизи ґрунтується на законах науки, законах пізнання конкретних процесів, які узагальнюються в теоретичних положеннях, принципах товарознавства та економіки. Не менш важливим є те, що завданням експертизи є встановлення відповідності об'єкта експертизи вимогам та нормам чинного законодавства, стандартам, технічним умовам та правилам якості, безпеки в експлуатації, застосуванні та вживанні з погляду охорони здоров'я людини і збереження навколишнього середовища. Для виконання поставлених завдань судово-товарознавча експертиза досліджує чотири групи об'єктів, таких як: товари народного споживання; сировину, напівфабрикати, допоміжні матеріали; тару, пакувальні засоби та документи. Відтак підстави призначення судово-товарознавчих експертиз передбачені та строго окреслюються законодавством України. До переліку основних нормативних документів, які передбачають призначення експертизи, відносяться Кримінально-процесуальний кодекс України, Арбітражно-процесуальний кодекс України, Закон України «Про судову експертизу» та «Інструкція про призначення та проведення судових експертиз», затверджена наказом Міністерства Юстиції України № 53/5 від 8 жовтня 1998 р. Згідно цих законодавчих документів, експертиза призначається у випадках порушення угод постачання, купівлі-продажу, закупівлі, комісії під час зберігання, транспортування, при розгляді громадських справ у судах, проведенні дізнань розслідувань та судових розглядів кримінальних справ. Призначення експертизи відносять на розсуд слідчого та суду, які приймають рішення, виходячи з конкретних обставин справи, та коли є необхідність у застосуванні наукових, технічних або інших спеціальних знань і неможливості встановлення фактичних даних іншим шляхом. Документом, який є підставою для призначення судово-товарознавчої експертизи, є постанова судово-слідчих органів, яка складається із вступної, описової і заключної частин, та наряд на

проведення експертизи, в яких повинні бути чітко мотивовані основи експертизи для вирішення усіх необхідних питань. Важливу роль відіграє вибір моменту призначення експертизи, яка повинна бути призначена у максимально короткий термін з початку слідства по справі, враховуючи характер та об'єм досліджуваних об'єктів для встановлення конкретних обставин за допомогою спеціальних знань. Також підставою проведення судово-товарознавчої експертизи є постанова про призначення експертизи, яка складається з вступної, описової та резолютивної частин. Відповідно до законодавства експертизу мають право проводити визначені органи та організації, до компетенції яких належить право здійснювати таку діяльність. Зокрема, до таких органів можна віднести Торгово-промислову палату України, центри метрології та стандартизації споживачів, Гігієнічний центр та структури охорони здоров'я, громадські організації, діяльність яких пов'язана з контролем за якістю товарів. Не менш важливу роль відіграє організація і техніка проведення судово-товарознавчих експертиз, оскільки правильна організація проведення експертизи товарів має велике значення для отримання достовірних та об'єктивних результатів. Експертиза доручається виключно експертам, спеціалістам, вченим, які володіють спеціальними професійними знаннями, мають відповідну підготовку та є не зацікавленими в результатах проведення експертизи. Проведення експертизи включає три етапи, належне виконання кожного з яких суттєво впливає на кінцевий результат проведення експертизи. Кінцевим результатом проведення судово-товарознавчої експертизи є висновок експерта, який має бути складений на основі проведених досліджень, відповідати вимогам закону, бути об'єктивним, повним, підтверджувати достовірність об'єктивної оцінки незалежної сторони.

Оскільки повнота відомостей у висновку експерта дає можливість судово-слідчим органам перевірити достовірність доказів, які є вже в обґрунтуванні деяких рішень, при-

значення інших видів експертиз також відіграє важливу роль у процесі виконання слідчих дій.

Отже, із зазначеного вище можемо сказати, що судова товарознавча експертиза є одним з найважливіших та обов'язкових видів експертиз.

1. *Кириченко І* Експертне дослідження в процесі вирішення судових спорів з питань інтелектуальної власності // *Юридичний журнал*. – К., 2006. – № 3.

2. *Ємченко І.В., Батутіна А.П.* Експертиза товарів: Навч. посібник. – К., 2004. – 278 с.

Р. Б. Бедрій,

*кандидат юридичних наук, доцент
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

СПІВВІДНОШЕННЯ ПРИНЦИПІВ РОЗПОДІЛУ ВЛАД ТА ЄДНОСТІ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ

Про єдність державної влади в її юридичному і особливо практичному аспектах ішлося ще до виникнення і становлення теорії розподілу влад. У пам'ятках давньосхідних деспотій проголошувалася виключна влада монарха, як правило, не лише політична, а й духовна. Теоретичне обґрунтування необхідності єдності державної влади почалося до проголошення ідей Дж. Локка та Ш. Монтеск'є про розподіл влади. Тоді воно мало персоналізований індивідуалістичний характер. Чи відстоювали богослови виключну владу намісника Аллаха на Землі, чи правознавці-філософи (наприклад, Ж. Боден) говорили про приналежність суверенітету одній особі (монархові), тривалий час йшлося про індивідуалістичне трактування єдності влади.

Іншим підходом до єдності влади стало її колективістське трактування, пов'язане, перш за все, з творами Ж.-Ж. Руссо, який підходив до ідеї єдності державної влади не стільки з юридичних, організаційно-правових, скільки з соціологічних, а в сучасному розумінні – політологічних позицій. Філософ розглядав законодавчу, виконавчу та судову владу лише як особливі прояви єдиної верховної влади народу. У праці «Про суспільний договір» він обґрунтовував і захищав ідею народного суверенітету, обстоював принципи, що впливають з цієї ідеї [1, с. 169].

Отже, маємо підстави стверджувати, що ідея єдності державної влади сприймається неоднозначно. Її слід розглядати у трьох різних аспектах: по-перше, як соціальну єдність (влада народу); по-друге, єдність принципів цілей і напрямів діяльності всіх державних органів, що обумовлено необхідністю узгодженого управління суспільством, без чого воно може поринути в стан анархії та розпад; по-третє, як організаційно-правову єдність, коли відкидається розподіл влад, і органами державної влади визнається лише визначений вид органів (наприклад, ради народних депутатів у СРСР) [2, с. 720].

Оскільки перший, загальновідомий аспект вже частково згадувався, а третій є недемократичним, і в основному отримав найбільш детальне закріплення в конституціях тоталітарних держав, доцільно зосередити увагу на другому аспекті. Йдеться про єдність принципів цілей і напрямів діяльності всіх державних органів, яка визнається та досліджується різними школами в державознавстві.

У конституціях демократичних країн цей аспект єдності влади має свій вираз у положеннях про демократичну, соціальну, правову державу, в нормах про захист прав і свобод людини та громадянина, в тому числі і соціальний захист, про основні напрями та цілі зовнішньої та внутрішньої політики держави тощо [3, с. 73].

Як відомо, дуже важливою і актуальною проблемою в Україні є реалізація принципів, проголошених Основним Законом держави. Це стосується і концепції єдності державної влади, яка, хоча буквально і не передбачена в Конституції України, однак втілена в її положеннях про суверенітет народу (ст. 5), про правовий, соціальний, демократичний характер нашої держави (ст. 1), про основний обов'язок державних органів – захищати права та інтереси особи (ст. 3) тощо.

Хто ж конкретно за Конституцією України повинен забезпечувати єдність державної влади в розумінні узгодженої діяльності всіх державних органів? Безперечно, Глава держави, Президент України, в силу своїх завдань, передбачених у ст. 2 Конституції.

Функцію Президента України щодо забезпечення єдності державної влади можна поділити на три підфункції: а) координація діяльності всіх гілок влади; б) врівноваження їх повноважень; в) припинення дій органів, що порушують єдність державної влади [4, с. 57].

Координаційна підфункція Президента України отримала відображення у ч. 2 ст. 113, ч. 5 ст. 118 та ст. 139 Конституції України. Зокрема, ч. 2 ст. 113 закріплює положення, за яким Кабінет Міністрів України відповідальний перед Президентом України і Верховною Радою України та підконтрольний і підзвітний Верховній Раді України. У поєднанні з правом Президента на звернення до парламенту, правом вето і правом підписання законів (п.п. 2, 29, 30 ст. 106), а також правом брати участь у формуванні уряду та правом зупинення дії урядових актів (п.п. 9, 10, 15 ст. 106), це дає можливість главі держави впливати на дії Верховної Ради України та Кабінету Міністрів України з метою налагодження їх конструктивної взаємодії між собою [5, с. 257].

Підфункція врівноваження гілок влади чітко виявляється у праві Президента на дострокове припинення повноважень Верховної Ради України. При цьому слід зазначити, що Закон України «Про внесення змін до Конституції Укра-

їни» від 8 грудня 2004 р. передбачив, що Президент України припиняє повноваження парламенту не тільки тоді, коли протягом тридцяти днів однієї чергової сесії пленарні засідання не можуть розпочатися (таке положення було зафіксовано у старій редакції Конституції України), а й тоді, коли протягом місяця у Верховній Раді України не сформовано, відповідно до конституційних вимог, коаліцію депутатських фракцій, а також якщо протягом шістдесяти днів після відставки Кабінету Міністрів України не сформовано персональний склад Кабінету Міністрів (ч. 1 ст. 90). У випадку дострокового припинення повноважень парламенту Президент України має право призначити позачергові вибори до Верховної Ради України (п. 8 ст. 106). Отже, як бачимо, вплив Президента України на Верховну Раду, на пошуки її злагодженої роботи посилюватиметься. Це підтверджують і останні події, а саме – підписання Главою держави Указу про розпуск парламенту та призначення ним дострокових виборів Верховної Ради України.

У зв'язку з частковим звузненням номінаційних повноважень Глави держави необхідно зазначити, що основні функції та повноваження Президента України фактично не зазнали змін. Основні функції Глави держави визначені ст. 102 Конституції України. До неї змін не внесено. За цією статтею Президент України є гарантом державного суверенітету, територіальної цілісності України, забезпечень додержання Конституції, прав і свобод людини і громадянина. Отже, внесення змін до Конституції України, що стосується компетенції Президента України, у варіанті Закону України від 8 грудня 2004 р., зовсім не означає перетворення Глави держави, як дехто твердить, на «англійську королеву». Як засвідчують останні події, в руках Президента України зберігаються істотні важелі впливу на вироблення та здійснення політичного курсу держави.

Отже, правильне розуміння двох основних концепцій організації державної влади – розподілу влади та єдності

державної влади – свідчить, що вони зовсім не суперечать одна одній, а взаємно доповнюють одна одну. Така думка все більше утверджується в Україні після визначеного періоду ейфорії, коли перебільшена увага приділялась ідеї розподілу влади.

Теоретично вимога єдності державної влади впливає з необхідності єдиного, спільного спрямування державної політики. Це не виключає відмінностей у способах здійснення державної влади різними органами держави. Також це не може відвернути можливі конфлікти між гілками влад. Проте, такі розбіжності не повинні переростати у відверту боротьбу, що ставить під загрозу безпеку держави. Ідея єдності державної влади в її демократичному розумінні означає, що з принципових питань державної політики усі гілки влади повинні діяти узгоджено, інакше стає неможливим саме управління суспільством, бо це загрожує анархією і занепадом.

1. *Руссо Ж.-Ж.* Трактаты. – М.: Наука, 1969.

2. Сравнительное конституционное право / Отв. ред. В.Е. Чиркин. – М.: Манускрипт, 1996. – С. 418–440.

3. *Чиркин В.Е.* Основы сравнительного государственоведения. – М., 1997. – С. 72–75.

4. *Серьогіна С.Г.* Функції Президента України // Проблеми законності. – Х.: Нац. юрид. акад. України, 1998. – № 34. – С. 57–58.

5. *Журавський В.С., Серьогін В.О., Ярмиш О.Н.* Державне будівництво та місцеві самоврядування в Україні: Підручник. – К., 2003. – 672 с.

ВИКОРИСТАННЯ ДАКТИЛОСКОПІЧНИХ ОБЛІКІВ В УНІВЕРСАЛЬНИХ АІС ІНТЕРПОЛУ

Перспективним напрямом підвищення ефективності діяльності Інтерполу і поліції зарубіжних країн є підвищення рівня інформаційного забезпечення. Роботи із впровадження ЕОМ у підрозділи поліції провідних зарубіжних країн почалися з 1965 р. Перші спроби мали на меті створити національні всеохоплюючі інформаційні системи на базі ЕОМ.

У роботі співробітників Інтерполу та поліції зарубіжних країн сьогодні широко використовуються автоматизовані системи інформації, які з-поміж інших відомостей вміщують дактилоскопічну інформацію. Так, у Німеччині ефективно використовується універсальна автоматизована система «Kridat». Вона є основним джерелом інформаційного забезпечення підрозділів кримінальної поліції цієї країни.

Універсальність системи «Kridat» визначається тим змістом банку даних, який забезпечує поле пошуку необхідної інформації про факти та осіб, підозрюваних у вчиненні різних видів злочинів. Вихідним джерелом поповнення даних, передусім, є матеріали розкритих та розслідуваних кримінальних справ про тяжкі злочини, а також інші документальні відомості, які сприяють успішній боротьбі зі злочинністю. Уявлення про універсалізм дії системи «Kridat» може дати перелік інформації, яка міститься в її банку даних: про розкриті і нерозкриті злочини, способи вчинення злочинів, виявлені знаряддя злочину, результати експертиз тощо. Крім цього, у цій системі є відомості про осіб, які підозрюються у вчиненні злочинів; про затриманих на місці злочину, заарештованих тощо. При цьому, в системі є такі установчі

(ідентифікаційні) ознаки: прізвище, дата народження, місце проживання, зовнішні прикмети, дактилоскопічні формули відбитків пальців тощо.

Другою, не менш універсальною, є діюча на території Німеччини інформаційно-пошукова система «Inpol», яка забезпечує безпосередній зв'язок між усіма рівнями поліцейських структур (міста, райони, землі – федерація), а також з підрозділами митниці та прикордонної охорони. Оскільки в розглянутій системі її банк даних у ряді позицій дублює зазначені вище інформаційні масиви системи «Kgridat», зупинимось лише на її характерних рисах.

Структура системи «Inpol», крім даних про розслідувані злочини, включає декілька мережних напрямів інформації, зокрема: центральний реєстр обліку іноземних громадян; інформаційну систему федерального автотранспортного відомства; інформаційну систему адресних столів; масив даних з кримінальних справ про наркоманію; відомості про засуджених осіб; частину системи «Spudak» про сліди злочинної діяльності (зокрема, дактилоскопічні).

Найважливішою складовою банку даних «Inpol» є мобільна інформаційно-довідкова система «Pikas», розроблена та діюча на території землі Північний Рейн – Вестфалія, заснована на кодованому записі всіх подій, які фіксуються поліцією за кожну добу. Зокрема сюди входять відомості про способи злочинів, застосовані знаряддя, автотранспорт, сліди злочинної діяльності (у тому числі, дактилоскопічні), потерпілих, свідків, результати огляду місць подій, що дозволяє оперативно вирішувати завдання: ідентифікації особи за залишеними слідами на місці вчинення злочину; з'ясування обставин розслідуваної справи; встановлення невідомої особи, яка потребує сторонньої допомоги; ідентифікації невідомих трупів тощо.

Система «Inpol» активно використовується всіма поліцейськими структурами для розшуку підозрюваних у вчиненні злочинів, одержанні відомостей про осіб, позбавлених

прав водія, про заборони в'їзду чи виїзду з Німеччини; за персональними даними певного злочинця; встановлення специфічного способу його дій; впізнання раніше невстановленого злочинця.

До того ж, у Німеччині розроблена та з 1982 р. введена в дію автоматизована система відбитків пальців, вихідними даними якої були 305 тис. відбитків окремих пальців і 650 тис. десятипальцевих відбитків. Банк даних цієї системи поповнюється за рахунок окремих відбитків пальців та долонь, які відбираються у таких категорій осіб: професійних злочинців; осіб, які вчинили розбійні напади, які займалися вимаганням, шантажем, крадіжками автомашин; крадіжками в готелях чи музеях, речей з автомашин; правопорушників, які незаконно використовували автомашини; осіб, підозрюваних у вчиненні злочинів, для розслідування яких необхідне підібрання відбитків пальців долонь.

Національному центру інформації про злочини відводиться важливе місце в справі забезпечення правоохоронних органів документальною інформацією про злочини. На запити зацікавлених відомств оперативно надаються дані про викрадені цінності, про зниклих, розшукуваних або невстановлених осіб, відомості про конкретні злочини тощо.

Уніфікована система обліку й реєстрації злочинів дозволяє накопичувати широкий перелік статистичних даних, необхідних у діяльності адміністративних, оперативних й управлінських структур, для оцінки стану злочинності як одного з найважливіших соціальних індикаторів положення справ у країні, для вироблення відповідних заходів протидії злочинності.

Автоматизована система ідентифікації відбитків пальців є централізованим депозитарієм цих відбитків у масштабі всієї країни. Інформація, що накопичується у файлах системи, дозволяє широко застосовувати її при розслідуванні кримінальних справ і при проведенні арештів.

Черговим кроком еволюційного розвитку інформаційних систем у правоохоронному співтоваристві є їх об'єднання. Це дозволить підвищити якість інформаційного обслуговування. Із введенням у дію єдиного комплексу споживачі зможуть, образно кажучи, «робити всі покупки в одному магазині».

Дактилоскопіювання за допомогою мастики чи фарби у США поступово відходить у минуле. На зміну йому прийшло електронне сканування долоні людини. Спеціальний прилад, яким почали оснащувати патрульні поліцейські машини, дозволяє швидко сканувати відбитки пальців будь-якого підозрюваного просто на вулиці, відразу направляти електронний запит в Інформаційну службу ФБР і через кілька хвилин отримувати на екрані дисплея вичерпну інформацію про затриманого.

Отже, як бачимо, автоматизовані інформаційні системи широко використовуються в діяльності правоохоронних органів провідних зарубіжних країн. Ці інформаційні системи вміщують різноманітну інформацію, де чільне місце посідають масиви дактилоскопичної інформації. Вважаємо, що ця тенденція згодом буде актуальною для України. Тому при розробці автоматизованих інформаційних систем в Україні потрібно враховувати можливість їх об'єднання в універсальні автоматизовані інформаційні системи правоохоронних органів.

-
1. *Бельсон Я.М.* Интерпол в борьбе с уголовной преступностью. – М., 1989.
 2. *Родионов К.С.* Интерпол: вчера, сегодня, завтра. – М., 1990.
 3. *Корнеев М.В.* Правотворческая деятельность международных организаций. – К., 2003.

ПЕРСПЕКТИВИ СТАНОВЛЕННЯ ЮВЕНАЛЬНОЇ ЮСТИЦІЇ В УКРАЇНІ

У сучасних умовах, що характеризуються докорінними змінами стабільних систем поглядів на протидію злочинності, стає актуальним розвиток нових напрямів у теорії і практиці запобігання й попередження злочинів.

Одним із ефективних шляхів подолання цього явища є розвиток в Україні такого соціально-правового інституту, як ювенальна юстиція. Термін «ювенальна юстиція» є синтезом двох понять, що походять з римського права: дитинство/молодість та юстиція/справедливість. Отже, у буквальному перекладі термін «ювенальна юстиція» означає правосуддя (у більш широкому розумінні – здійснення справедливості) щодо дітей та молоді [5, с. 9].

Україна ратифікувала Міжнародний пакт про громадянські і політичні права, де проголошені принцип рівності дітей, визначені норми про захист материнства і дитинства, захист дітей від експлуатації, право дітей на освіту, а також «Пекінські правила» 1990 р., де йдеться про відправлення правосуддя стосовно неповнолітніх та захист неповнолітніх, позбавлених волі [2], і таким чином, створила у себе платформу для розвитку і впровадження ювенального судочинства. Ювенальне судочинство включає в себе сукупність судово-соціальних інститутів та правових норм по справах неповнолітніх, відносно яких можуть бути застосовані заходи реабілітаційного та виправного характеру, які обмежують їх правовий статус, але дозволяють по можливості уникнути каральних заходів впливу, передусім, у вигляді позбавлення волі [3, с. 18].

Отже, доцільно розглядати ювенальну юстицію як сукупність правових, соціальних, психолого-педагогічних та реабілітаційних механізмів, призначених для забезпечення найбільш повного захисту прав та свобод неповнолітнього, скерованих на створення умов належаної профілактики протиправної поведінки неповнолітніх, їх ресоціалізації та реабілітації, яка охоплює:

- особливий статус осіб, на яких вона поширюється, зокрема неповнолітні та малолітні;

- спеціальні заходи психолого-педагогічного, соціального та правового впливу на цих осіб;

- особливості процесу провадження кримінальних справ про злочини та суспільно небезпечні діяння, вчинені неповнолітніми;

- спеціалізовані заходи: систему органів судової влади; особливий статус суддів, які уповноважені розглядати вказані справи; а також система виховних, профілактичних та корекційних заходів, спрямованих на виявлення, усунення чи корекцію тих зовнішніх та внутрішніх чинників, які детермінують та сприяють вчиненню неповнолітнім протиправних (делінквентних) дій;

- як виняток: застосування покарання чи інших передбачених нормами кримінального права примусових заходів виховного характеру.

Для системи ювенальної юстиції характерні наступні соціально-правові ознаки (риси):

- вікова специфіка;

- переважно охоронна орієнтація, тобто підвищення судової охорони неповнолітнього має місце у всіх випадках, незалежно від його статусу в процесі особливості затримання, взяття під варту;

- виховний вплив на неповнолітнього;

- соціальна насиченість, для прикладу, поміщення до соціально-психологічних центрів для дослідження неповнолітнього як особистості;

- максимальна індивідуалізація судового розгляду [4, с. 14–16].

Слушною є позиція, висловлена у науковому дослідженні В.В. Голіна та В.П. Ємельянова, про те, що сенс такої юстиції – в підпорядкуванні судочинства вирішенню завдань соціалізації молодих людей та виховання їх як майбутніх законослухняних членів суспільства, які до основних функцій ювенальної юстиції відносять:

- охоронну: забезпечення судового захисту неповнолітнього як потерпілого, підсудного, засудженого тощо шляхом закриття справи про злочин неповнолітнього або посягання на злочин, зменшення розміру покарання у зв'язку з неповноліттям відповідно до КК України; надання переваги виховному впливу перед примусовими заходами тощо;

- відновну: ювенальна юстиція має базуватися на відновному принципі. У цьому її суттєва відмінність від сучасного «дорослого» правосуддя. Правосуддя у справах неповнолітніх має бути не каральним, а передовсім таким, що відновлює порушені права та свободи жертви злочину або потерпілого від правопорушення, сприяє усвідомленню правопорушником необхідності відповідати за свої вчинки і здійсненню заходів для відшкодування завданої шкоди. Залагодження конфліктів та вирішення ситуацій, пов'язаних із правопорушенням, відбувається шляхом досягнення порозуміння між сторонами судового процесу із залученням їх соціального оточення та представників місцевих громад;

- реабілітаційну: реабілітація стосується і дитини, яка цю герпіла від жорстокого поводження або недбалого піклування, і неповнолітнього правопорушника, який має бути ресоціалізований. Для цього ювенальний суд має стати координатором програм і проектів, а також центральною інституцією серед низки державних та недержавних, які працюють з дітьми [1, с. 222].

Питання удосконалення ювенальної юстиції в Україні є актуальним з наступних об'єктивних причин: по-перше,

ратифікація Конвенції ООН про права дитини дозволила політикам і юристам по-новому оцінити проблеми забезпечення прав дітей в Україні; по-друге, реалії життя показали, що суспільство ще не готове виконувати положення багатьох статей вказаної Конвенції; по-третє, положення дітей у суспільстві таке, що дає підстави говорити про них як про найбільш незахищену категорію населення (немає надійного правового захисту від жорстокого поводження і злочинних посягань, погано розроблені заходи щодо захисту дітей від експлуатації, використання їх у кримінальному бізнесі (проституція, порнографія, торгівля наркотиками, жебракування і т. ін.), порушуються житлові та майнові права дітей тощо).

Отже, для ефективної протидії злочинності неповнолітніх, вважаємо за доцільне, окреслити наступні перспективні напрями становлення ювенальної юстиції:

- спеціалізація судів, органів досудового слідства, представників органів прав та свобод дитини в галузі кримінального судочинства;

- удосконалення процедури конфіденційності під час провадження кримінальної справи про злочини та суспільно небезпечні діяння неповнолітніх;

- удосконалення системи застосування заходів кримінально-процесуального примусу щодо неповнолітнього в галузі кримінального судочинства;

- впровадження ефективного відновного судочинства у справах про правопорушення неповнолітніх через процедуру медіації;

- впровадження інституту апробації у справах про злочини та суспільно небезпечні діяння неповнолітніх.

1. Кримінологічні проблеми попередження злочинності неповнолітніх у великому місті: досвід конкретно-соціологічного дослідження: Монографія / Кол. авторів В.В. Голін, В.П. Ємельянов, В.Д. Водкін та ін.; За заг. ред проф. В.В. Голіна та проф. В.П. Ємельянова. – Х.: Право, 2006. – 292 с.

2. Международные акты о правах человека: Сб. документов. – М., 1998. – 260 с.

3. Перспективы создания ювенальной юстиции в республике Беларусь: Сб. ст. и мат. / Под общ. ред. Г.М. Леоновой. – Минск: Тетей, 2004. – 256 с.

4. Тетюев С.В. Производство по уголовным делам в отношении несовершеннолетних: Учеб. пособие / Под ред. А.В. Кудрявцева. – М.: Юрлитинформ, 2007. – 192 с.

5. Ювенальна юстиція: Навч. посібник / А.І. Гусев, Ю.Б. Костова, Н.М. Крестовська, Т.Е. Семікоп та ін.; За заг. ред. Н.М. Крестовської. – Одеса: ОЮІ ХНУВС, 2006. – 243 с.

О. А. Бурий,

*кандидат медичних наук, доцент
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

ПСИХОЛОГО-КРИМІНАЛІСТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ОСОБИ «ВБИВЦІ НА ЗАМОВЛЕННЯ»

Убивство на замовлення в теоретико-правовому значенні – це вбивство, здійснене однією особою (виконавцем) на замовлення іншої (замовника). Інколи в цей трикутник (замовник-вбивця-жертва) залучається ще посередник (посередники). Стаття 115 КК України передбачає як обтяжуючу обставину вбивства, вчинене на замовлення [1].

В історії людства це не новий вид злочину. Вбивства на замовлення, або знищення, були відомі вже до нашої ери. Опис їх зберігається у пам'ятках стародавнього світу. Проте вони не мали такого розмаху, як сьогодні. До того ж, слід підкреслити, що ця група злочинів є дуже важкою для розкриття та розслідування.

Відповідне місце в методиці розслідування вбивств на замовлення посідає вивчення особи злочинця – вбивці на замовлення або кілера.

Хто ж такі кілери (ліквідатори, «курки», «чистильники»)? «Кілер» у перекладі з англійської означає «вбивця». У нашій лексиці воно з'явилося наприкінці 80-х рр. ХХ ст. До недавня, професія «мокрушника» (старий російський термін), вбивці не користувалася «повагою» у злочинному середовищі. Сьогодні кримінальний світ стає більш жорстким, а професія кілера перетворюється на одну з «престижних» і високооплачуваних [2].

Умовно кілери можуть бути поділені на: кілери-професіонали, кілери-дилетанти, кілер-випадкова особа, кілер-«бомж» або овпсій (особа, вільна від правил соціуму), кілери-бійці, кілер-початківець.

Професіонал йде на справу, коли відчуває майже повну гарантію власної безпеки. Він володіє достатньо високими навиками у «мистецтві» вбивати людей, використовує найсучаснішу техніку спостереження і радіозв'язку, відповідну зброю, здійснює заходи щодо підготовки вбивства. Професіонал мусить мати надійну легенду. Ніхто і ніколи не повинен запідозрити в ньому ліквідатора. Він має бути неяскравим, непомітним, «розчинятися» в натовпі. Він повинен мати сильну нервову та психічну системи, відповідну фізичну та професійну підготовку (на о. Сицилія було викрито школу з підготовки професійних кілерів, у яку залучалися діти віком 10–14-ти років). Професійного кілера часто запрошують з іншого регіону, з країн СНД чи далекого зарубіжжя. За свою роботу він отримує відповідну винагороду. Наймані вбивці-професіонали, в свою чергу, поділяються на кілерів-одинаків, які виконують замовлення від випадку до випадку, і кілери, які перебувають на постійному утриманні того чи іншого угруповання – кілери-«бійці». Вони здійснюють вбивства групою по двоє та більше осіб.

Кілер-дилетант характеризується низькою вартістю послуг. Їх використання не дає високих гарантій виконання акції і не виключає помилок: дилетант може вбити не ту людину, лише поранити жертву, залишити докази причетності.

Для виконання вбивств на замовлення можуть бути завербовані колишні військовослужбовці, які мають досвід інтернаціональних і міжнаціональних війн, колишні працівники МВС, СБ, охоронних підрозділів, спортсмени (снайпери, сапери, біатлоністи). Нині злочинці роблять спробу змінити типовий зразок кілера. Останнім часом у вчиненні вбивств на замовлення намітилися нові тенденції залучення жінок, неповнолітніх.

Кілери-«бомжі», або овпсії, – люди з соціального «дна», вільні від правил соціуму. Вони здатні вбити людину за пляшку горілки, залишають багато слідів злочину тощо. Основна вікова група кілерів – від 18-ти до 40-ка років (83%), непрацюючі (69%), у минулому активні спортсмени (57%) [4].

Відзначаються випадки використання в якості кілера психічно хворого, що є засобом уникнення кримінальної відповідальності (деякі кілери заздалегідь готують собі підтвердження психічних захворювань з метою бути визнаним неосудним).

Ціни коливаються в достатньо значних межах: 100 \$ – 7%, до 500 \$ – 3,5%, до 1000 \$ – 21%, до 3000 \$ – 38%, до 5000 \$ – 3,5%, до 10000 \$ – 17%, до 50000 \$ – 7%, до 200000 \$ – 3% [4].

Отже, на нашу думку, варто ще раз наголосити на значимості визначення і вивчення особи злочинця, що дасть можливість краще провести розкриття і розслідування вбивств на замовлення.

1. Кримінальний кодекс України Станом на 20 грудня 2005 р – К.: Велес, 2005

2. Настільна книга слідчого: Науково-практичне видання для слідчих і дізнавачів / М.І. Панов, В.Ю. Шепітько, В.О. Коновалова та ін. – К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2003.

3. Скригонюк М.І. Криміналістика: Підручник. – К.: Атіка, 2005.

4. Бахин В.П. Особенности расследования заказных убийств: Лекция. – К., 2001.

В. М. Висоцький,

старший викладач

(Львівський державний університет

внутрішніх справ)

ФУНКЦІОНАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ

Важливим питанням у розкритті сутності інституту політичних партій, визначенні їх правової природи є функціональна характеристика. Як влучно зазначила В.В. Бойцова, політико-правовий інститут «впізнають» за характером здійснюваних функцій [1, с. 331]. Обумовлено це тим, що функції політичних партій – це основні напрями та види їх діяльності, які здійснюються в межах компетенції цього політичного інституту. У функціях відображається їх реальна роль у політичній системі суспільства та соціальне призначення цього інституту. Зрештою, без правильного вирішення питання про функції політичних партій важко окреслити пріоритетні напрями та розкрити обсяг, характер і зміст діяльності цього інституту.

Незважаючи на безперечну важливість функціональної характеристики інституту політичних партій, це питання, на жаль, нині практичного вирішення не отримало, що істотно ускладнює його наукове дослідження. На нашу думку, функції політичних партій – це основні напрями діяльності, що

впливають із цілей і завдань партій, визначають сутність і соціальне призначення цього політичного інституту та реалізуються в передбачених чинним законодавством формах і методах. Отже, цілі та завдання політичних партій є визначальними елементами у формуванні змісту кожної окремої функції і повинні передувати у часі практичному здійсненню відповідної функції. Існують, звичайно, й інші визначення.

У сучасній науці існують різні підходи щодо обсягу, змісту та суті функцій політичних партій. У вітчизняній літературі функції політичних партій нерідко поділяють на політичні, пов'язані з безпосередньою реалізацією владних відносин, і соціальні, що торкаються інших складових суспільно-політичного життя. Даний підхід щодо такої класифікації функцій партій певним чином поділяється й автором, з тим застереженням, що диференціація функцій на політичні та соціальні не є достатньою підставою для диференціації політичного та соціального статусу партії. Змістовна цінність подібного поділу функцій, на наш погляд, полягає в тому, що політичні функції партій можуть бути більш повно розкриті в правовому механізмі їхньої реалізації, у той час як соціальні функції партії нерідко лише декларуються в законодавстві як цілі діяльності партії.

На наш погляд, необхідно зазначити наступні функції політичних партій: 1) електоральна – діяльність, спрямована на висування кандидатів у представницькі органи та органи виконавчої влади шляхом їх висування і підтримки на виборах; 2) функція політичного рекрутування – передбачає підбір, фільтрацію та висування кадрів для самої партії, для формування політичної еліти, підготовки до політичної діяльності, збагачення політичного досвіду; 3) конституююча функція – забезпечення інституційних гарантій ідеологічної та політичної багатоманітності, а також мирне вирішення соціальних протиріч шляхом формування і вираження політичної волі громадян, участю в формуванні і діяльності органів державної влади; 4) інноваційна функція політичної партії

полягає у виробленні, пошуку нових, у тому числі альтернативних, шляхів вирішення соціальних, економічних і політичних проблем. Партії виступають ініціаторами і є штабами щодо розробки стратегічних і тактичних концепцій, що виражають інтереси і волю представлених ними соціальних спільнот; 5) акумулятивна – засвоєння, узагальнення та вираження різносторонніх інтересів соціальних груп, формулювання їх у формі цілей та ідеалів, реалізація та захист у процесі взаємодії з іншими суб'єктами політики; 6) інтеграційна функція – зміст даної функції полягає в об'єднанні людей на основі єдності цілей і інтересів політичного характеру.

Варто зазначити, що перерахований комплекс функцій, реалізований політичними партіями, в узагальненій формі відображає фактичний зміст суспільних відносин, у тій чи іншій мірі опосередкованих правом. Це виражається в закріпленні в чинному законодавстві положень, що визначають основні цілі політичних партій. Зазначені цілі є юридичним вираженням найбільш значимих у правовому відношенні функцій політичних партій.

1. *Бойцова В.В.* Служба защиты прав человека и гражданина: Мировой опыт. – М.: БЕК, 1996. – 408 с.

ІНСТИТУТ СМЕРТНОЇ КАРИ В РАБОВЛАСНИЦЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ, ЙОГО ФУНКЦІЇ

Відмова України від смертної кари, здійснена на вимогу Ради Європи, продовжує викликати серйозні дискусії в українському суспільстві. Представники певних політичних сил, зокрема КПУ та ін., виступають за її відновлення, наполягаючи на тому, що сучасний рівень розвитку українського суспільства є недостатнім для здійснення такого важливого рішення. В цьому аспекті певний інтерес представляє накопичений людською цивілізацією досвід застосування смертної кари та можливості її заміни альтернативними видами покарання. Становлять інтерес і такі аспекти, як можливість подання апеляції, амністування засуджених злочинців тощо.

Питаннями застосування смертної кари, зокрема і в античному суспільстві, тією чи іншою мірою займалися такі зарубіжні і вітчизняні історики права, як О.Ф. Шишов, Р.Л. Хачатуров, Г.С. Фельдштейн, Є.М. Штаєрман, Б.Й. Тицик, О.А. Гавриленко, С.К. Бостан, В.С. Макаруч та ін. Однак, їхні праці не мали узагальнюючого характеру, проблема смертної кари розглядалася у сукупності з іншими супутніми питаннями.

Поширення вищої міри покарання в стародавньому світі пояснюється, на нашу думку, кількома міркуваннями.

І. Сакральними основами ранніх правових систем. Починаючи зі східних деспотій, і аж до остаточного розмежування світського і духовного права в державах нового часу злочинець у багатьох випадках виступав не лише порушником загальнолюдської моралі, але й еретиком, який свідомо

порушував волю пантеону богів (чи єдиного Бога, що, в принципі, не суттєво), і тим самим міг викликати божественний гнів у відповідь. Для прикладу, в античних Афінах безумовній страті підлягали убивці іноземних послів – не тому, що це могло призвести (і реально призводило) до погіршення відносин з іншими полісами, а тому, що послі перебували під захистом богів. Також в античному світі суворо каралися злочини, які полягали у викраденні, знищенні чи пошкодженні присвячених богам предметів (*ієросілія*). Такий злочин зазвичай карався смертю [1, с. 62]. Пояснення слід шукати у тому, що прояви гніву божеств персоніфікувалися забобонними людьми, передусім, у явищах природи (землетрус, потоп, цунамі, епідемія), відтак злочинний гріх одного відступника падав на голови усієї громади. В інтересах суспільства було випередити цей справедливий божественний гнів і видати голову відступника в жертву.

2. Відносно вузьким набором покарань, реально можливих для застосування. У наш час більшість кримінальних злочинів караються ув'язненням чи позбавленням волі. У стародавньому світі такого роду покарання не були поширеними. Позбавлення волі не зафіксоване в праві жодної з східних деспотій. Як стверджує О. Гавриленко, «досі однозначно не вирішено питання щодо наявності в кримінальному праві античних греків, і, зокрема, у державах Північного Причорномор'я, покарання у вигляді позбавлення волі» [1, с. 65]. Для того, щоб в'язниця, острог, каземат перетворилися на основний засіб покарання, державі потрібно було здійснити серйозні організаційні кроки і матеріальні затрати: звести стіни та рови, утримувати постійну сторожу, організувати харчування засуджених тощо. Натомість нестабільність політичної і воєнної обстановки, характерна для раннього періоду історії людства, не давали впевненості, що засуджений відбуде встановлений йому термін ув'язнення до кінця, не буде звільнений своїми соратниками (особливо злочинець політичний), зовнішніми ворогами (шпигун), чи не скористається сприятли-

вими обставинами (війна, заколот) для втечі. Звичайно, мали місце і винятки, наприклад, у тих випадках, коли суспільне становище політичного заколотника чи кримінального злочинця виключали судову розправу з ним: член династичної фамілії, духовна особа високого рангу тощо. Тут влада з більшою чи меншою охотою йшла на необхідні витрати і запобіжні заходи. Утримувати ж пересічного, так би мовити, масового злочинця під вартою роками і десятиріччями могли «дозволити» собі лише стабільні й відносно заможні суспільства, а якраз цієї стабільності й заможності не вистачало державам стародавнього світу та середніх віків.

3. Наївним переконанням законодавця, що засобами правового терору можна якщо не викоринити, то суттєво стримувати злочинність. Хрестоматійний приклад – закони Дракона, прийняті в Афінах у 621 р. до н.е. Як відомо, смертна кара вводилася навіть за крадіж зерна чи овочів. Коли у законодавця поцікавилися, чим пояснюється така жорстокість, Дракон відповів, що меншого покарання, ніж смерть, будь-який злочин не заслуговує, а більшого – він придумати не зміг. З метою запобігання народним заворушенням кримінальне законодавство Дракона було пом'якшене Солоном уже в 594 р. до н.е. [2, с. 193]. Сучасна правова думка виходить з того, що надмірна жорстокість законів має не стримуючий, а, навпаки, провокуючий характер, коли йдеться про прояви злочинності. Дійсно, дрібний злодюжка, упійманий на крадіжці жмені колосків з чужого поля, цілком може спробувати зберегти своє життя шляхом убивства сторожа – цей додатковий злочин жодним чином не погіршує його становища (санкція одна – смерть), але дає певний шанс невикриття злочинного діяння.

1. Гавриленко О. А. Право античних держав Північного Причорномор'я: Навч. посібник. – Харків: Національний університет внутрішніх справ, 2004. – 111 с.

2. Словарь античности / Пер. с нем. – М.: Прогресс, 1989. – 704 с.

ОБЧИСЛЕННЯ СУДОВИХ ВИТРАТ, ЯКІ ПІДЛЯГАЮТЬ ВІДШКОДУВАННЮ ЗА КРИМІНАЛЬНО-ПРОЦЕСУАЛЬНИМ ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ

Судові витрати – це витрати на кримінально-процесуальне провадження, відшкодування яких покладається на певних учасників процесу.

Згідно зі ст. 91 КПК України судові витрати складаються: із сум, що видані і мають бути видані свідкам, потерпілим, експертам, спеціалістам, перекладачам і понятим; із сум, витрачених на зберігання, пересилання і дослідження речових доказів; із інших витрат, що їх зробили органи дізнання, досудового слідства і суд при провадженні у даній справі. До інших судових витрат необхідно віднести витрати, які пов'язані із збиранням та дослідженням доказів у справі, а саме: на оплату робіт по ексгумації трупа; на відшкодування вартості речей, зіпсованих або знищених при відтворенні обстановки і обставин події або проведенні експертизи; на оплату особам, які запрошуються при проведенні впізнання (окрім обвинувачених і підозрюваних) тощо.

Судові витрати в кримінальній справі покладаються на засуджених. Проте, витрати пов'язані з викликом перекладача до органу дізнання, досудового слідства чи до суду, приймаються на рахунок держави. Окрім цього, суд може віднести судові витрати на рахунок держави і в разі неспроможності винної особи сплатити їх.

До судових витрат не повинен включатися середній заробіток, який зберігається за місцем роботи за свідками, експертами, перекладачами, понятими за час, витрачений у

зв'язку з явкою за викликом. А також витрати по оплаті юридичної допомоги, оскільки відшкодування цих витрат передбачено законодавством окремо. До того ж, експерти, спеціалісти і перекладачі мають право на винагороду за виконання своїх обов'язків, якщо виконання дорученої їм роботи не входить у їх службовий обов'язок [2, с. 364–366].

Ці виплати проводяться органами дізнання, досудового слідства і суду із коштів, які передбачені кошторисом відповідно до зазначених цілей. Порядок виплат і розмір сум, що підлягають виплаті, визначаються відповідною інструкцією [1, с. 370].

Відповідно до цієї інструкції, сума винагороди за відрив від звичайних занять визначається з урахуванням їх характеру у межах 20–30 % неоподаткованого мінімуму доходів громадян за день.

Розмір винагороди експерта або спеціаліста, який виконує свої функції не в порядку службового завдання, визначається залежно від його кваліфікації та складності завдання у межах 3–5 % неоподаткованих мінімумів доходів громадян за годину роботи. У разі проведення судової експертизи особливої складності розмір винагороди збільшується на 25 %. Нормативна вартість однієї експертизи у гривнях становить: експертиза проста – 14,53; експертиза середньої складності – 18,16; експертиза особливої складності – 21,80.

Свідки, потерпілі, законні представники потерпілих, експерти, спеціалісти, перекладачі та поняті мають право на відшкодування вартості проїзду до місця виклику і назад, до місця постійного проживання, витрат у зв'язку з винаймом житлового приміщення, добових, якщо місце проживання викликаної особи знаходиться у іншому населеному пункті. Відшкодування зазначених вище витрат військовослужбовцям, які викликаються до органу дізнання, досудового слідства, суду або органів, у провадженні яких перебувають справи про адміністративні правопорушення, як свідки. Потерпілі,

законні представники потерпілих, експерти, спеціалісти, перекладачі та поняті, проводиться на вимогу військових частин за встановленими нормами. Особисто військовослужбовцям ніякі витрати не відшкодовуються.

Перекладачам залежно від їх кваліфікації та складності роботи встановлюються такі розміри винагороди: за письмові переклади від 10 до 15 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян за один авторський аркуш (40 тис. друкованих або рукописних знаків), за усні переклади – 3–5 % неоподаткованого мінімуму доходів громадян за годину роботи. Переклади з рідкісних мов із письмовою в'яззю, своєю графікою ієрогліфами, клинописом, а також із стародавніх мов, так само, як і переклади на іноземні мови, що віднесені до рідкісних мов, які мають писемність в'яззю, свою графіку, написані ієрогліфами, клинописом, оплачуються із збільшенням ставок на 25 % [2].

Підсумовуючи сказане, слід зазначити, що судові витрати підлягають стягненню в дохід держави лише з осіб, щодо яких винесено обвинувальний вирок. У разі постановлення виправдовувального вироку судові витрати здійснюються за державний рахунок.

1. Кримінально-процесуальний кодекс України // Звід Кодексів і Законів України. – К.: Українське агентство інформації та друку «Рада», 2007.

2. Про відшкодування витрат на стаціонарне лікування особи, яка потерпіла від злочину, та судових витрат: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 7 липня 1995 р. №11, із змінами від 3 грудня 1997 р. // Збірник Постанов Пленуму Верховного Суду України у кримінальних справах: Навч. посібник / Укл. Б.О. Ки-рись. – Львів: ПАІС, 2005.

3. Інструкція про порядок і розміри відшкодування витрат та виплати винагороди особам, що викликаються до органів дізнання, досудового слідства, прокуратури і суду або до органів, у провадженні яких перебувають справи про адміністративні правопорушення та виплати державним науково-дослідним установам судової екс-

пертизи за виконання їх працівниками функції експертів і спеціалістів: Затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 1 липня 1996 р. №710. – Режим доступу: www.zakon1.rada.gov.ua. – Назва з домашньої сторінки Інтернету.

П. Ф. Гураль,

*кандидат юридичних наук, доцент
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

ТЕРИТОРІАЛЬНА ГРОМАДА В УКРАЇНІ: УДОСКОНАЛЕННЯ КОНСТИТУЦІЙНО- ПРАВОВОГО СТАТУСУ

Територіальна громада як соціальне явище і основа місцевого самоврядування є вагомим надбанням світової цивілізації. Алексіс де Токвіль, французький державний діяч, історик і літератор ХІХ ст., з приводу громади писав: «Громада є тим єдиним об'єднанням, яке так добре відповідає самій природі людини, бо скрізь, хоч би де збиралися разом люди, громада виникає ніби сама собою. Отже, громадський устрій є в усіх народів, незалежно від їхніх звичаїв та законів. Є королівства та республіки, що їх створює людина; громада ідається виходить просто з рук Господніх» [4].

Територіальна громада в Україні має власну історію. Громади міст і сіл були центрами самоврядування в період Київської Русі, успішно застосовували магдебурзьке право в період входження українських земель до Великого князівства Литовського та королівства Польського, вони були творцями демократичних традицій і звичаєвого права у Запорізькій січі та Козацько-гетьманській державі, громади відіграли важливу роль у виживанні українського суспільства в період загарбання українських земель Російською імперією, Австро-Угорською монархією, Другою Річчю Посполитою та

боярською Румунією. Вони боролися за самоврядування в період розпаду Австро-Угорської та Російської імперій і відродження Української держави.

У період незалежної України територіальні громади одержали конституційно-правовий статус. Конституція України (ст. 140) закріпила: «Місцеве самоврядування здійснюється територіальною громадою в порядку, встановленому законом, як безпосередньо, так і через органи місцевого самоврядування: сільські, селищні, міські ради та їх виконавчі органи» [1].

Закон України «Про місцеве самоврядування» визначив поняття *територіальної громади* «як жителів села чи добровільного об'єднання у сільську громаду жителів кількох сіл, селища, міста – самостійно, або під відповідальність органів та посадових осіб місцевого самоврядування вирішувати питання місцевого значення в межах конституції і законів України» (ст. 2) [2].

Проте, Європейська Хартія місцевого самоврядування, прийнята у Страсбурзі 15 жовтня 1985 р. [3], яку Україна ратифікувала в 1997 р., вимагає дальшого удосконалення правового статусу територіальної громади. У ст. 3 Хартії місцеве самоврядування трактується як право і *реальна здатність* органів місцевого самоврядування регламентувати значну частину місцевих справ і управляти нею, діючи в межах закону, під свою відповідальність і в інтересах місцевого населення [3].

Однак, як показує «аналіз законодавства», важливе питання «*реальної здатності*» місцевого самоврядування вирішувати місцеві справи «*під свою відповідальність і в інтересах місцевого населення*» не знайшло місця у законодавстві України. Сьогодні в Україні є нагальна потреба удосконалити систему місцевого самоврядування. Починати її необхідно з конституційно-правового статусу територіальної громади, удосконалення її правової, адміністративно-територіальної та матеріально-фінансової основи.

Про недосконалість *правової основи* говорить той факт, що в Україні є чинними понад 700 законів та 3000 підзаконних актів, які регулюють відносини у сфері місцевого самоврядування, а єдиної людиноцентристської ідеології, яка би пронизувала ці закони, немає. Нинішня ситуація у державі вимагає прийняття закону про самоврядування громади, в якому необхідно розмежувати повноваження громади, її органів та посадових осіб.

Соціально-економічні, історичні, національні та інші особливості територіальних громад вимагають удосконалення їх статутного права. На основі статутів територіальних громад необхідно впроваджувати нові форми участі громадян у діяльності громад та їх органів, які б стимулювали більшу ефективність їх роботи та розвитку місцевої демократії.

Ще сьогодні маємо багато проблем місцевого самоврядування, котрі безпосередньо зіштовхуються із недосконалою *адміністративно-територіальною організацією* держави. Територіальна реформа в Україні зупинена, вона немає чіткої зрозумілої концепції, відсутній центральний орган, який би управляв цими процесами, в держбюджеті не передбачені кошти для реалізації завдань реформування.

Подальший розвиток територіальних громад як основи місцевого самоврядування тісно пов'язаний з їх *матеріальною і фінансовою базою*. Наявність комунальної власності є необхідною передумовою матеріально-фінансової самостійності територіальних громад та їх органів, однак до цього часу в Україні немає закону про комунальну власність. Багато проблем виникає у зв'язку з невизначеністю правової природи спільної власності територіальних громад, управління якою доручено районним, обласним радам, які розпоряджаються спільною власністю територіальних громад на свій розсуд та в своїх інтересах, тим самим порушуючи законодавство.

Фінансову основу територіальних громад становлять, відповідно до закону про місцеве самоврядування, самостійні місцеві бюджети, позабюджетні валютні та інші кошти місцевого самоврядування, місцеві податки і збори, комунальний кредит (ст. 61, 68, 69, 70).

Відповідно до закону самостійність місцевих бюджетів гарантується власними та закріпленими за ними на стабільній основі загальнодержавними прибутками, а також правом органів місцевого самоврядування самостійно розробляти, затверджувати і виконувати відповідні місцеві бюджети, визначати напрями використання коштів місцевих бюджетів.

Однак, практична реалізація принципу фінансової самостійності територіальних громад виявилась надто проблематичною. Прибуткова частина місцевих бюджетів складається із власних прибуткових джерел та закріплених на постійній основі загальнодержавних доходних джерел. Проте частка власних прибуткових джерел є незначною. Найгіршою є ситуація з бюджетами сільських і селищних громад. У кожній області є сільські бюджети, що формуються виключно за рахунок трансфертів з Державного бюджету, оскільки власні прибутки в них відсутні.

Отже, в Україні маємо гіпертрофовану бюджетну систему, яка унеможливорює створення фінансової бази для розвитку територіальних громад, недосконалу податкову систему, яка не створила бази оподаткування для платежів до бюджетів місцевого самоврядування. Вирішення цих питань на законодавчому рівні сприятиме дальшому розвитку територіальних громад та їх органів, які в свою чергу зможуть суттєво покращити надання управлінських послуг своїм громадянам.

1. Конституція України // Відомості Верховної Ради. – 1996. – № 30 – Ст. 441.

2. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України // Відомості Верховної Ради. – 1997. – № 24. – Ст. 170.

3. Європейська Хартія місцевого самоврядування. – Страсбург. – 15 жовтня 1985 р. Офіційний переклад // Бюлетень законодавства і юридичної практики України. – 2002. – № 10.

4. *Алексіс де Токвіль*. Про демократію в Америці: У 2-х т. / Пер. з франц. Григорія Філіпчука та Михайла Москаленка; Передмова Андре Жордена. – К.: Видавничий Дім «Всесвіт», 1999. – С. 63–64.

Ю. В. Гуцуляк,

викладач

*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

НЕОБХІДНІСТЬ ПРАВОВОГО ВИЗНАЧЕННЯ СПІВВІДНОШЕННЯ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ДІЗНАННЯ

Зіставивши поняття оперативно-розшукової діяльності та дізнання, неважко помітити, що вони мають багато спільного, особливо це стосується законодавчої їх регламентації. Така спільність може призводити до невиправданого узагальнення цих двох правових інститутів з втратою особистісних характерних ознак обох з них, що негативно відбивається як на теоретичних засадах кримінального судочинства, так і на практичному вирішенні його завдань. Одним з таких негативних наслідків є можливість використання матеріалів оперативно-розшукової діяльності в доказуванні по кримінальних справах.

Попри спільні завдання, законодавчу регламентацію, в деякій мірі, та окремі характеристики, оперативно-розшукова діяльність та дізнання можуть розглядатися, на наш погляд, при даній ситуації лише в контексті співвідношення.

Основою для об'єднання дізнання та оперативно-розшукової діяльності є ч. 1 ст. 103 КПК України, яка покладає на органи дізнання «життя необхідних оперативно-розшукових заходів з метою виявлення ознак злочину і осіб,

що його вчинили, про що ми вже зазначали вище. Розміщення такої норми в частині КПК України (гл. 10), яка регламентує діяльність органів дізнання по розслідуванню кримінальних справ, призводить до формування поглядів, згідно яких оперативно-розшукова діяльність складає невід'ємну частину дізнання. А звідси – думку, що дізнання носить процесуальний і не процесуальний характер, тобто проведення слідчих дій та застосування оперативно-розшукових, розшукових, адміністративних заходів органами дізнання [1, с. 70–71; 2, с. 222; 3, с. 144; 4, с. 192–193; 5, с. 7; 6, с. 8; 7, с. 253; 8, с. 5; 9, с. 203]. Але в теорії кримінального процесу дізнання носить виключно кримінально-процесуальний характер і є сукупністю процесуальних дій, які проводяться органами дізнання у кримінальних справах відповідно до вимог кримінально-процесуального законодавства у встановленій процесуальній формі. Недотримання такої позиції призводить до прийняття нормативних актів щодо провадження дізнання з невідповідністю правовій дійсності. Мається на увазі Наказ Міністра оборони України № 235 від 20 серпня 1995 р. «Про затвердження Інструкції про проведення дізнання у Збройних Силах України», у п. 2 якої дізнання вже розуміється як система оперативно-розшукових заходів, які проводяться органом дізнання після порушення кримінальної справи з дотриманням чинного кримінально-процесуального законодавства. Такий стан речей повністю не відповідає правовому становищу дізнання і суперечить кримінально-процесуальному законодавству, яке регламентує провадження дізнання. На основі такої інструкції виникає ситуація, коли оперативно-розшукова діяльність заміняє процесуальну чи остання доповнює першу. Така позиція зустрічається і в теоретичних дослідженнях деяких авторів [5, с. 11]. На наш погляд, слушну думку з цього приводу має О.В. Баулін, говорячи, що логічним наслідком такої позиції може бути враження, що й судова діяльність є продовженням оперативно-розшукової діяльності, але це не зо-

всім так [10, с. 21]. Хоча, згідно п. 1 ст. 10 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», який регламентує використання матеріалів оперативно-розшукової діяльності, і нормами КПК України, іноді результати оперативно-розшукової діяльності є початком проведення тих чи інших процесуальних чи судових дій, але вони залишаються окремими видами діяльності, що здійснюються у різних правових режимах [11, с. 456].

Зрозуміти це можна, порівнявши функції цих двох видів діяльності. Оперативно-розшукова діяльність виконує передбачені законом скерування (функції), які відрізняються від конкретних правових завдань оперативно-розшукової діяльності; продовження своє вони знаходять у завданнях, котрих до кожної функції може бути декілька. Основними функціями оперативно-розшукової діяльності є: попередження вчинення злочинів; встановлення факту вчинення злочинів; розшук осіб, котрі вчинили злочин чи уникають досудового слідства або призначеного судом покарання; а також речей, які містять на собі сліди злочину, викраденого чи нажитого злочинним шляхом майна, реалізації (вирішення) справи оперативного обліку, надання допомоги у вирішенні завдань кримінального судочинства органам досудового слідства та дізнання, а також, у разі необхідності, надання такої допомоги щодо виконання покарання. До того ж, в залежності від передбачених в оперативно-розшуковому законодавстві завдань та цілей можемо ще до функцій віднести забезпечення прав, інтересів і безпеки учасників оперативно-розшукової діяльності та кримінального судочинства, надання допомоги міжнародним правоохоронним організаціям на основі ратифікованих Україною договорів та домовленостей та національного оперативно-розшукового законодавства. Кримінально-процесуальна діяльність вповноважених органів та осіб виконує функцію забезпечення прав та законних інтересів фізичних та юридичних осіб, розкриття та розслідування злочинів, встановлення та притягнення до

кримінальної відповідальності осіб, винних у вчиненні злочинів. Узагальнюючи, можемо виділити основну спільну функцію – це боротьба із злочинністю. Ця функція в такому вигляді обумовлює їх взаємозв'язок. Якщо ж спробувати деталізувати і порівнювати, на перший погляд, однакові функції в тих правових режимах, у яких вони виконуються, то ми зрозуміємо, що мова не може йти про якість їх поєднання. Адже оперативно-розшукова діяльність не покликана виконувати завдання кримінального процесу, а лише надавати допомогу кримінальному судочинству у вирішенні його завдань і функцій. Адже успішному виконанню завдань у боротьбі із злочинністю, що постають перед органами дізнання та досудового слідства, сприяє такий важливий фактор, як правильно організована взаємодія оперативного працівника і слідчого, а не їх заміна у виконанні завдань, що особливо стосується початкового етапу розслідування [12, с. 134]. І, на наш погляд, оперативно-розшукову діяльність та дізнання слід взаємо пов'язувати у плані співробітництва, яке засновано на законі та підзаконних нормативних актах з метою найрезультативнішого використання спільних зусиль для своєчасного та обґрунтованого порушення кримінальних справ, створення передумов їх ефективного розслідування, забезпечення відшкодування матеріальних збитків, а також виявлення і затримання злочинців, що переховуються [13, с. 36]. Аналіз мети і завдання оперативно-розшукової діяльності дозволяє нам зробити висновок, що в основі їй не надається самодостатнього значення. Власне, вона скерована на успішне вирішення завдань кримінального судочинства: швидкого і повного розкриття злочинів, викриття винних та забезпечення правильного застосування Закону з тим, щоб кожний, хто вчинив злочин, був притягнутий до відповідальності, і жоден невинний не був покараний (ст. 2 КПК України)¹.

¹ На це зверталась увага ще до прийняття Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» Див. Гапанович НН, Мартынович ИИ Основы взаимодействия следователя и органа дознания при расследовании преступлений – Минск, 1983 – С 32–33

Тому важливе значення має вдосконалення діючих норм національного законодавства, які вказують на зв'язок і співвідношення оперативно-розшукової діяльності та кримінального процесу [15, с. 94–97]. Саме на зв'язок і співвідношення, на паралельне виконання покладених на них завдань, і разом з тим, вони повинні бути чітко визначені і розмежовані між собою з метою забезпечення оперативно-розшуковою діяльністю кримінально-процесуальної і використання останньою досягнень першої [10, с. 21].

1. *Абдумаджидов Г.* Расследование преступлений: Процессуально-правовое исследование. – Ташкент, 1986.

2. *Тертышник В.М.* Уголовный процесс: Учеб. пособие. – Харьков, 1999.

3. *Савицкий В.Н.* Очерк теории прокурорского надзора в уголовном судопроизводстве. – М., 1975.

4. Уголовный процесс: Учебник / Под ред. проф. М.А. Чельцова. – М., 1969.

5. *Коврига З.Ф.* Дознание в органах милиции. – Воронеж: Изд-во Воронежского ун-та, 1964.

6. *Иванов В.А.* Дознание в советском уголовном процессе: Учеб. пособие. – Л.: ЛГУ, 1966.

7. *Семёнов В.М.* Суд и правосудие в СССР. – М.: Юрид. лит-ра, 1984.

8. *Кругликов А.П.* Правовое положение органов и лиц, производящих дознание в советском уголовном процессе. – Волгоград: ВСШ МВД СССР, 1986.

9. Судебные и правоохранительные органы Украины: Учебник / Под ред. А.М. Бандурки. – Х.: Ун-т внутр. дел, 1999.

11. *Джигга М.В., Баулін О.В., Лук'янець С.І., Стахівський Є.М.* Провадження дізнання в Україні: Навч.-практ. посібник. – К., 1999.

12. *Шумило М.Є.* Про узгодження КПК України з Законом «Про оперативно-розшукову діяльність» // Концепція розвитку законодавства України: Мат. наук.-практ. конф. – К., 1996.

13. *Биленчук П.Д., Еркенів С.Е., Кофанов А.В.* Транснаціональна преступність: стан і трансформації: Учеб. посіб. / Під ред. акад. П.Д. Биленчука. – К., 1999.

14. *Бандурка А.М., Горбачев А.В.* Оперативно-розшукова діяльність: Правовий аналіз. – К., 1994.

15. *Гапанович Н.Н., Мартынович И.И.* Основи взаємодії слідчого і органу дознання при розслідуванні злочинів. – Мінськ, 1983

16. *Шейфер С.А.* Доказательственные аспекты Закона об оперативно-розшукової діяльності // Государство и право, 1994. – № 1.

Р. Я. Демків,

викладач

*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

ОСОБЛИВОСТІ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ В ДІЯЛЬНОСТІ ОВС

Нормативно-правове регулювання організації і діяльності міліції – це здійснюваний за допомогою норм права та актів реалізації права вплив на поведінку суб'єктів і об'єктів управління правоохоронною діяльністю з метою впорядкування організації і функціонування служб, структур, підрозділів міліції та їх особового складу у відповідності з цілями і завданнями правової держави, розрахований на їх багаторазове застосування.

На нашу думку, нормативну базу, якою керується система органів внутрішніх справ, можна умовно поділити на зовнішню, яка створюється формально за межами системи ОВС, і внутрішню, тобто відомчу нормативну базу, якій за своєю питомою вагою належить значне місце.

Необхідно відмітити, що особливості правового регулювання багато у чому залежать від змісту і характеру предмета правового регулювання. Різні види суспільних

відносин здатні по різному «приймати» правове регулювання. На специфіку правового регулювання здійснюють вплив також елементи суспільних відносин – положення його суб'єктів, особливості суб'єктів тощо.

Предмет загального нормативно-правового регулювання діяльності міліції об'єднує різні види суспільних відносин, серед яких, враховуючи його напрями та сфери, можна виділити такі види: державно-правові відносини, які зумовлені місцем органів міліції в системі органів державної влади України; відносини у сфері кримінального права; відносини у сфері адміністративного права; відносини у сфері кримінально-процесуального права; відносини у сфері цивільного права.

Загалом, можна зазначити, що найбільш важливі відносини в діяльності міліції в тій або іншій мірі врегульовані нормами права та повністю знаходяться в рамках загального правового регулювання. Водночас, регулювання відносин в оперативно-розшуковій, виконавчій, охоронній сферах закон залишає досить велике коло відносин для відомчого нормативно-правового регулювання. На підставі цього ми спробуємо виділити наступні типи службових відносин у відомчому нормативному (внутрішньому) регулюванні: 1) відносини між працівниками міліції, які займають нижчу посаду, з працівниками міліції, які займають вищу посаду (в порядку субординації); 2) відносини, які виникають між працівниками одного органу міліції; 3) відносини, які виникають між органами міліції та іншими державними органами; 4) відносини, які виникають між працівниками органів міліції та громадянами.

Розуміння відомчого нормативно-правового регулювання діяльності міліції як процесу пов'язане з виникненням, зміною та припиненням службових відносин. Тобто таке регулювання здійснюється лише тоді, коли на підставі відомчих норм виникають відносини. Якщо такі відносини не

виникають – можна говорити про вплив МВС України на підвідомчі органи, але не про регулювання їх діяльності.

Отже, відомче нормативно-правове регулювання міліції – це сукупність юридичних засобів (відомчих норм, які містяться в нормативно-правових актах МВС України, індивідуальних нормативних актів МВС України) МВС України, за допомогою яких здійснюється імперативно-нормативне впорядкування діяльності її органів (міліції) та співробітників, інших адресатів, на підставі чого виникають, змінюються та припиняються службові відносини.

1. Про міліцію: Закон України від 20 грудня 1990 р. // Відомості Верховної Ради. – 1991. – № 4. – Ст. 20.

2. *Петрова І.П.* Нормативно-правове регулювання організації і діяльності міліції України: Дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. – Ірпінь, 2004. – 218 с.

3. *Олійник А.Ю., Гусарев С.Д., Слюсаренко О.Л.* Теорія держави і права України: Навч. посібник. – К.: Юрінком Інтер, 2001. – 176 с.

Л. І. Демкевич,

*кандидат технічних наук, доцент
(Львівська комерційна академія)*

Г. С. Стефаник,

*кандидат сільськогосподарських наук, доцент
(Львівський державний аграрний університет)*

ЯКІСТЬ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ РОСЛИННОЇ ПРОДУКЦІЇ ТА ЇЇ КОНТРОЛЬ

Якість сільськогосподарської рослинної продукції визначається сукупністю властивостей продукції, що обумовлюють її здатність задовольняти певні потреби відповідно до цільового призначення.

Умови виробництва сільськогосподарської продукції різні і по-різному впливають на ріст та розвиток рослин, а тому і якість продукції є різною.

Вважають, що для досягнення високої якості і безпечності сільськогосподарської рослинної продукції найкращих результатів можна досягнути шляхом впровадження принципів управління на основі концепції НАССР у всьому ланцюгу виробництва – «від поля до столу». Суть застосування принципів НАССР «Аналізу небезпечних чинників та критичних точок контролю» полягає у тому, що ґрунтуючись на аналізі небезпечних чинників, пов'язаних з конкретним продуктом або процесом його виробництва, можна обрати точки посиленого контролю, які гарантують безпечний кінцевий продукт.

Принципи НАССР можуть бути застосовані на стадії вирощування овочів та фруктів, попереднього їх оброблення, транспортування, зберігання, реалізації. Так, практичний досвід показує, що набагато краще і безпечніше проконтролювати внесення добрив і пестицидів під час вирощування рослин, щоб не допустити їх потрапляння у готову продукцію.

Якість сільськогосподарської рослинної продукції регламентується для кожного виду відповідними стандартами. Показники якості можуть бути прямими, які безпосередньо характеризують технологічну цінність та харчові властивості (наприклад, вміст крохмалю у бульбах картоплі, цукру у коренеплодах цукрового буряка), і непрямі, які характеризують якість за взаємозв'язком між окремими її властивостями (наприклад, фізико-хімічними).

Важливими якісними показниками рослинної сільськогосподарської продукції є: розмір, форма, забарвлення, міцність, консистенція, цілісність, запах, смак, наявність шкідників, сторонніх домішок, захворювань.

Із основних біологічних властивостей для сільськогосподарської рослинної продукції важливими є терміни досягання, здатність до зберігання без істотних втрат маси, погір-

шення фізичних і хімічних властивостей, псування. Сюди відноситься і стабільність для рослин одного сорту таких показників, як: смак фруктів і овочів, технологічні властивості круп'яних культур, висока олійність, білковість тощо. Важливе значення мають і хімічні показники, такі як: вміст сухих речовин, цукрів, білків, крохмалю, органічних кислот, вітамінів, мінеральних речовин.

Отже, якість рослинної сільськогосподарської продукції знаходить своє вираження у відносних показниках (колір, смак, форма, запах, наявність втиснень на поверхні плоду) і параметрах (вміст вологи, цукрів, клейковини тощо), які є регламентованими для кожного виду. Продукція вважається доброякісною, якщо за всіма показниками вона відповідає вимогам стандарту.

1. *Бурцев Г.* Поговоримо ще раз про НАССР // Стандартизація, сертифікація, якість. – 2007. – № 6. – С. 64–67.

2. *Подопрятов Г.І., Войцехівський В.І., Мацейко Л.М., Рожко В.І.* Основи стандартизації, управління якістю та сертифікація продукції рослинництва. – К.: Арістей. – 2004. – 552 с.

Л. І. Демкевич,

кандидат технічних наук, доцент

Ю. Куспісь,

студентка

(Львівська комерційна академія)

КОНТРОЛЬ ЯКОСТІ ГРИБІВ СВІЖИХ

В Україні сьогодні реалізується значна кількість грибів як свіжих, так і перероблених. При належному використанні грибних ресурсів населення щорічно одержує цінний продукт харчування, який багатий білками, вуглеводами, віта-

мінами, мінеральними елементами, містить жири, екстрактивні та ароматичні речовини. Деякі види грибів відомі як джерело лікарських речовин, зокрема антибіотичних та онкостатичних.

На території Європи зустрічається близько 500 видів їстівних грибів, з яких лише незначна частина широко відома населенню і ще менша надходить у продаж. В Україні проростає близько 100 видів їстівних грибів, проте на ринках, навіть у найбагатших на гриби районах, можна виявити лише 10–15 видів. Збирачі грибів орієнтуються в основному на такі види, як: білий гриб, маслюки, сирожки, опеньки, хрящі-молочники, підберезовики, підосиновики, лисички, печериці (шампінйони), гливи.

Щоб запобігти харчовим отруєнням, встановлено обмежений асортимент грибів, дозволених для реалізації, заготовлення, перероблення, який нараховує 31 вид.

Залежно від будови шапочки гриби свіжі поділяють на губчасті (трубчасті), у яких нижня частина шапочки складається із тоненьких трубочок (білий гриб, маслюк), пластинчасті, низ шапочки яких складається з тонких пластинок (опеньки, лисички), і сумчасті, у яких шапочка має зморшковату будову (трюфелі, зморшки). За хімічним складом гриби свіжі поділяють на їстівні, умовно їстівні і отруйні. За харчовою цінністю гриби поділяють на чотири категорії.

При заготівлі слід збирати гриби молоді з щільною м'якоттю, не поражені шкідниками і їх личинками. Свіжі гриби є продуктами, що швидко псуються. За температури 2–4°C їх можна зберігати до 2–4 діб. Під час харчової експертизи грибів використовують органолептичні і фізико-хімічні показники якості, за потребою – мікологічні.

Для розпізнавання виду грибів використовують їх опис і порівняння з малюнками. Дуже важливо вміти відрізнити їстівні гриби від отруйних, яких відомо близько 80 видів. До найбільш отруйних грибів відносять: бліду поганку, яка ззовні дуже подібна до печериці (шампінйона), але на відмі-

ну від неї має цибулеподібну випуклість біля основи ніжки і два кільця на ніжці; мухомори відрізняються від їстівних грибів високою ніжкою, потовщеною донизу, яка має вгорі біле або сіре кільце. Несправжній опеньок має більш яскраве забарвлення, зеленуваті пластинки низу шапочки, гіркий смак сирої м'якушки; сатанинський гриб ззовні подібний на білий, однак шапочка знизу не біла, а жовтувата, на зломі м'якоть червоніє, а потім синіє.

Свіжі гриби, які призначені для реалізації, повинні бути посортованими за видами. Продаж сумішей з різних грибів заборонена. За органолептичними показниками гриби свіжі повинні бути молодими, чистими, міцними, цілими, не зім'ятими. Свіжі пластинчасті гриби можна реалізувати тільки цілими (шапочка разом з ніжкою) з обрізаним зачищеним корінцем. Не дозволяється реалізація грибів поламаних, зім'ятих, дряблених, перерослих, запарених, запліснявілих, забруднених, червивих, зі слизом, пластинчастих з частково або повністю обрізаною ніжкою, а також грибів, стандартні або місцеві назви яких не визначено. Несвіжі і невизначені гриби можуть бути причиною отруєння.

З фізико-хімічних показників визначають вміст токсичних елементів і пестицидів. Згідно з державними гігієнічними нормами (ДР-97) вміст радіонуклідів у грибах свіжих не повинен перевищувати для ^{137}Cs – 2500, а для ^{90}Sr – 250 Бк/кг.

З фосфорорганічних пестицидів вміст фталофосу, який має високу токсичність, у свіжих грибах не повинен перевищувати 0,1 мг/кг, метатіону, що є середньо токсичним, – також 0,1 мг/кг. З важких металів гранично допустимими концентраціями для свіжих грибів вважають вміст кадмію – 0,1, міді – 10,0, ртуті – 0,05, свинцю – 0,5, цинку – 20,0, миш'яку – 0,2 мг/кг.

1. *Смоляр В.І.* Харчова експертиза. – К.: Здоров'я, 2005. – 448 с.

2. *Пономарьов П.Х., Сирохман І.В.* Безпека харчових продуктів та продовольчої сировини. – К.: Лібра, 1999. – 272 с.

ПРОБЛЕМА КРИМІНАЛІЗАЦІЇ ДІЯНЬ, ЩО СПРИЧИНИЛИ АНТЕНАТАЛЬНУ СМЕРТЬ ПЛОДА ЛЮДИНИ

Зважаючи на новітні тенденції декларування міжнародною спільнотою необхідності захисту права на життя з моменту зачаття, слід вважати прогалиною вітчизняного законодавства відсутність чіткого визначення підстав для притягнення до кримінальної відповідальності за посягання на життя після 22 тижня вагітності. «Інструкція з визначення критеріїв перинатального періоду, живонародженості та мертвонародженості», затверджена наказом МОЗ України від 29 березня 2006 р. № 179 (далі – Інструкція), встановлює таку періодизацію смертності плода людини: *антенатальна смерть* – загибель плода, що настала у період з 22-го повного тижня вагітності до початку пологів; *інтранатальна смерть* – загибель плода людини, що настала у першому або другому періоді пологів; *неонатальна смерть* – смерть народженої живою дитини упродовж перших 28 повних діб життя [1]. Якщо умисні діяння, якими заподіяно інтранатальну чи неонатальну смерть можна вважати сьогодні достатньо криміналізованими (ст. 117, ст. 115 КК України), то умисні діяння, які спричинили настання антенатальної смерті, видаються такими, що не потрапляють у сферу правового захисту засобами кримінальної відповідальності.

Правова колізія полягає в недоліках термінологічного характеру у сфері правової охорони життя ембріона та плода людини. У ст. 134 КК України обумовлено кримінальну відповідальність за незаконне проведення абортів [2]. У пункті 1.5 Інструкції терміном «аборт» позначено народження плода до

повного 22-го тижня вагітності менше 25 см та масою менше 500 г незалежно від наявності ознак життя» [1]. Відтак має рацію висновок Г. Миронової, що знищення життя на пізніх строках вагітності можна вважати «легальним злочинном» [3, с. 54]. Очевидно, законодавець керувався логікою, що діяння, які приводять до переривання вагітності у третьому триместрі, охоплюються складом злочину, передбаченого ч. 1 ст. 121 КК України, або терміном «незаконне» у контексті ст. 134 КК України, однак згідно з п. 2.2 Інструкції поява на світ дитини (чи у живому, чи у мертвому стані) після 22-го тижня вагітності деномінується вже *не абортom, а передчасними пологами* [1], а кримінальної відповідальності за діяння, які приводять до передчасних пологів, прямо не передбачено.

Зважаючи на обмежений обсяг статті, не виявилось можливим здійснити докладний аналіз низки інших недоліків термінологічного характеру та встановленої кримінальної відповідальності у сфері правової охорони життя ембріона та плода людини. Передусім, йдеться про такі проблемні аспекти:

- *вживання у різних нормативно-правових актах різних термінів та понять при позначенні внутрішньоутробного життя людини: плід* (Інструкція) [1], *ненароджена дитина* (Концепція Державної програми «Репродуктивне здоров'я нації на 2006–2015 рр.», схвалена розпорядженням КМ України від 27 квітня 2006 р. № 244-р) [4], *ембріон* (Закон України від 14 грудня 2004 р. «Про заборону репродуктивного клонування») [5], *плодовий міхур* («Інструкція про порядок проведення операції штучного переривання вагітності», затверджена наказом МОЗ України від 20 травня 2006 р. № 508) [6], *зародок* (Закон України від 23 вересня 1999 р. «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності» [7]);

- *відсутність термінологічного визначення суб'єкта внутрішньоутробного життя у період часу з 8 по 12 тиж-*

день (згідно зі ст. 2 Закону України «Про заборону репродуктивного клонування людини» терміном «ембріон людини» позначено «зародок людини на стадії розвитку до восьми тижнів» [5], однак згідно з п. 1.4 Інструкції терміном «плід» позначено «внутрішньоутробний продукт зачаття, починаючи з повного 12-го тижня вагітності до вигнання/вилучення з організму матері» [1], а це свідчить про те, що період життя людини з восьмого по дванадцятий тиждень на сьогодні не має правового визначення, оскільки не є ні ембріоном, ні плодом людини);

▪ *відсутність у чинному законодавстві та в науковому обігу однозначного, чіткого розуміння критеріїв початку життя людини* (факт зачаття (запліднення) [8, с. 13], факт появи будь-якої частини тіла дитини із організму матері [9, с. 261] чи факт повного вигнання/вилучення продукту зачаття із організму матері [10, с. 23]);

▪ *відсутність чіткого розмежування стадій замаху та закінчення злочину, передбаченого ч.1 ст. 134 КК України* (знищення плоду або видалення плоду з утроби матері; переривання вагітності; вчинення дій, за допомогою яких винний розраховує вигнати плід, незалежно від того, чи вдалося винному досягти поставленої мети; вчинення незворотніх дій, після яких плід розвиватися не може [11, с. 444–445]);

▪ *відсутність визначення та однозначного розуміння поняття «спеціальна медична освіта», яка є спеціальною ознакою суб'єкта незаконного проведення абортів за кримінальним законодавством України* («Інструкція про порядок проведення операції штучного переривання вагітності», затверджена наказом МОЗ України від 20 травня 2006 р. № 508, встановила, що операцію штучного переривання вагітності може провести винятково лікар – акушер-гінеколог, однак ця лікарська спеціальність здобувається, як правило, у ході проходження спеціалізації – інтернатури після закінчення вищого навчального закладу, у навчальних програмах

якої передбачено обов'язок інтерна «навчитися й самостійно здійснювати аборти» (як правило, не менше 20), а це суперечить нормі необхідності проведення абортів винятково фахівцем, лікарем – акушером-гінекологом [12, с. 131]).

Підсумовуючи сказане, маємо достатні підстави підтвердити висновок З. Тростюк про те, що, на жаль, законодавець сьогодні ще не виробив концепцію роз'яснення змісту понять, які вживаються у КК України, а тому існує нагальна потребу формуванні самостійної структурної частини, яка б у сконцентрованому вигляді містила відповідні визначення [13, с. 217]. Крім цього, посилення уваги до проблем охорони життя ембріона та плода людини, на думку багатьох вчених, стане одним із пріоритетних напрямів діяльності держави у недалекому майбутньому.

1. Наказ МОЗ України від 29 березня 2006 р. № 179 «Інструкція з визначення критеріїв перинатального періоду, живонародженості та мертвонародженості». – Режим доступу: www.zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi. – Назва з домашньої сторінки Інтернету

2. Кримінальний кодекс України: Офіційний текст. – К.: Юрінком Інтер, 2001. – 240 с.

3. *Миронова Г.* Право людини на життя: проблемні питання українського законодавства // Право України. – 2006. – № 9. – С. 52–55.

4. Концепція Державної програми «Репродуктивне здоров'я нації на 2006–2015 рр» Розпорядження КМ України від 27 квітня 2006 р. № 244-р – Режим доступу: www.zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi. – Назва з домашньої сторінки Інтернету.

5. Про заборону репродуктивного клонування: Закон України від 14 грудня 2004 р. № 2231-IV. – Режим доступу: www.zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi. – Назва з домашньої сторінки Інтернету.

6. Інструкція про порядок проведення операції штучного переривання вагітності: Затверджена наказом МОЗ України від 20 травня 2006 р. № 508. – Режим доступу: www.zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi. – Назва з домашньої сторінки Інтернету.

7. Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання,

які спричинили втрату працездатності: Закон України від 23 вересня 1999 р. № 1105–XIV. – Режим доступу: www.zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi. – Назва з домашньої сторінки Інтернету.

8. *Порощук С.Д., Онуфрієнко О.В.* Право людини на життя як об'єкт нормативно-правового регулювання: сучасний стан, проблеми в Україні // Вісник ЛІВС МВС України. – Львів, 1998. – № 2. – С. 3–18.

9. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України: 3-тє вид., перероблене та доповнене / За ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка. – К.: Атіка, 2005. – 1064 с.

10. *Соловійов А.* Деякі юридичні проблеми штучного переривання вагітності в аспекті права людини на життя // Вісник Львівського університету: Серія юридична. – 2001. – Вип. 30. – С. 21–25.

11. *Лапко Г* Проблеми визначення стадій незаконного проведення абортів // Держава і право. – 2006. – Вип. 33. – С. 443–47.

12. *Лапко Г К* До питання визначення спеціальних ознак суб'єкта незаконного проведення абортів за кримінальним законодавством України // Право і безпека. – 2005. – № 4' I. – С. 130–132.

13. *Тростюк З.А.* Концептуальні засади побудови термінологічного розділу у КК України // Кримінальний кодекс України 2001 р.: проблеми застосування і перспективи удосконалення: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, 7–8 квітня 2006 р. – У 2-х ч. – Львів: ЛьвДУВС, 2006. – Ч. 1. – С. 217–221.

І. А. Затварська,

курсантка

*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

ВИКОНАННЯ ПОКАРАНЬ У ВИГЛЯДІ ШТРАФУ ТА КОНФІСКАЦІЇ МАЙНА ПІД ПРОКУРОРСЬКИМ НАГЛЯДОМ

Громадянин повинен мати правову можливість вибору засобів захисту своїх прав і законних інтересів, у тому числі і звернення до прокуратури [1, с. 142].

На органи прокуратури поряд з іншими конституційними функціями покладається здійснення прокурорського нагляду за додержанням законів при виконанні рішень у кримінальних справах. Справи з організацією прокурорського нагляду за виконанням кримінальних покарань, не пов'язаних із позбавленням волі, зокрема з виконанням кримінальних покарань у вигляді штрафу та конфіскації майна, нині знаходяться на неналежному рівні. Кількість засуджених до виконання покарань у вигляді штрафу і конфіскації майна постійно зростає [2, с. 10].

Кількість виявлених порушень при виконанні зазначених вище покарань виявилася вражаючою. Систематичного характеру набули порушення державними виконавцями ст. 26 Кримінально-виконавчого кодексу України, ст. 53 КК України, ст. 410 Кримінально-процесуального кодексу України та ст. 33 Закону України від 21 квітня 1999 р. «Про виконавче провадження». Внаслідок невжиття заходів щодо заміни засудженим покарання у вигляді штрафу на виправні або громадські роботи вироки суду залишаються невиконаними, а засудженні фактично звільняються від кримінальної відповідальності за вчинені злочини. Так, лише у Кіровоградській області державними виконавцями протягом минулого року допущено 38 таких порушень закону [2, с. 11].

При реалізації прокуратурою функції прокурорського нагляду про виконання покарань у вигляді штрафу і конфіскації майна прокурор має право отримати повну інформацію про відповідне виконавче провадження, а у разі необхідності має право вимагати надання відповідних копій виконавчих документів, і при цьому у встановлений термін та безкоштовно. Проведені прокурорами перевірки засвідчили, що фактично в усіх регіонах поширена практика несвоєчасної реєстрації надходження виконавчих документів, вчинення на них резолюцій керівників без зазначення дат, що дає виконавцям можливість вирішувати питання про відкриття прова-

дження будь-коли на власний розсуд, тим самим порушуючи права зацікавлених осіб [2, с. 14].

Дотримання прав та законних інтересів громадян також повинно входити в коло прокурорського нагляду при складанні акта про відсутність майна у власності фізичних осіб, які засуджені до кримінального покарання у вигляді штрафу чи конфіскації майна, оскільки розшук такого майна практично завжди пов'язаний з проведенням оглядів у приватних будинках, квартирах, де мешкають засуджені.

Перевіряючи законність дій державних виконавців щодо звернення стягнення на заробітну плату та інші види доходів боржника по виконанню кримінального покарання у вигляді штрафу з метою захисту законних прав та інтересів засуджених-боржників, слід домагатися від державних виконавців неухильного додержання переліку виплат та сум, на які не може бути звернено стягнення [3, с. 285]. При організації прокурорської перевірки додержання законності органами Державної виконавчої служби при виконанні кримінальних покарань у вигляді конфіскації майна, як і будь-яких інших майнових стягнень на користь держави, доцільно залучати до проведення перевірки спеціалістів контрольно-ревізійного управління та Державного казначейства [2, с. 21].

Отже, можна зробити висновок, що ефективність прокурорського нагляду за додержанням законів при виконанні кримінальних покарань у вигляді штрафу та конфіскації майна робить чималий внесок для реалізації засудженими своїх законних прав та інтересів, тим самим забезпечуючи дотримання правопорядку як ними, так і органами державної влади.

1. Михайленко О.М. Прокуратура України: Підручник. – К.: Юрінком Інтер, 2005.

2. Шинальський О. Організація та забезпечення прокурорського нагляду // Вісник прокуратури. – 2006. – № 4. – С. 9–21.

О. М. Зотько,

курсант

*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

ОСНОВИ РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ СТАТЕВОЇ НЕДОТОРКАНОСТІ І СТАТЕВОЇ СВОБОДИ ЛЮДИНИ

Зґвалтування належить до числа не тільки найбільш тяжких насильницьких статевих злочинів, але є найбільш поширеним їх видом. У частині 1 ст. 152 КК України, що передбачає кримінальну відповідальність за зґвалтування, стисло сформульовано поняття цього злочину. Законодавець під зґвалтуванням розуміє статеві зносини із застосуванням фізичного насильства, погрозу його застосування або з використанням безпорадного стану потерпілої особи [1].

Саме поняття злочину трактується по-різному. М.І. Скригонюк визначає зґвалтування як учинення статевого акту природним способом між особами різної статі всупереч бажанню або поза бажанням однієї з них через застосування фізичного насильства, погрози раптово-швидкого застосування такого насильства чи з використанням безпорадного стану потерпілої особи. Закінченим же злочин вважається з моменту початку статевого акту. До системи типових ознак криміналістичної характеристики зґвалтування, що мають значення для розслідування цього злочину, насамперед віднесені відповідні методики, прийоми і засоби, що сприяють пізнанню предмета злочинного посягання [2, с. 315].

Приховання злочинного діяння – згвалтування – є однією з форм діяльності злочинця. Приховання згвалтування спрямовано на усунення або утруднення можливості виявлення цього злочину чи злочинця. Отже, на нашу думку, потрібно точно визначати обставини, за яких учиняються згвалтування, що є елементами криміналістичної характеристики даного злочину.

За тих чи інших слідчих ситуацій при розслідуванні кримінальної справи про згвалтування коло обставин, що підлягає доказуванню, може розширюватися за обсягом, складом та змістом. Усе залежить від типової слідчої ситуації при досудовому розслідуванні згвалтування [2, с. 318]. Так, при фізичному насильстві залишаються матеріальні сліди на одязі і тілі потерпілої, злочинця і на предметах місця події, тому є необхідним проведення криміналістичної експертизи.

Розслідування кримінальної справи про згвалтування потерпілої особи характеризується як єдина, ціла система слідчих дій та оперативно-розшукових заходів. Співвідношення вказаної діяльності дозується відповідно до чинної кримінально-процесуальної форми з урахуванням типових слідчих ситуацій.

При вирішенні тактичних завдань плануються тактичні рішення, які для кожного завдання становлять сукупність слідчих дій, організаційних і оперативно-розшукових заходів [3, с. 346].

Тому своєчасне розкриття таких злочинів і покарання винних мають соціальне значення, зміцнюють впевненість у надійному захисті прав і свобод громадян.

1. Режим доступу: www.naiu.kiev.ua/tslc/pages/biblio/visnik/2003_1/zmist_07/korch.htm. – Назва з домашньої сторінки Інтернету.

2. *Скригонюк МІ* Криміналістика: Підручник. – К.: Атіка, 2005. – 496 с.

3. *Салтєвський МВ* Криміналістика: Підручник: У 2-х ч. – Харків: Консум, 2001. – Ч. 2. – 528 с.

УЧАСТЬ ЗАХИСНИКА У РОЗСЛІДУВАННІ ЗЛОЧИНІВ ПРО ПОРУШЕННЯ ПРАВИЛ БЕЗПЕКИ ДОРОЖНЬОГО РУХУ

Коло осіб, які потребують правової допомоги у категорії злочинів, передбачених ст. 286 КК України, ще до порушення кримінальної справи є досить широким. Умовно їх можна розділити на такі групи: 1) особи, які постраждали від злочину та в майбутньому будуть визнані потерпілими – постраждалі; близькі родичі осіб, які загинули внаслідок скоєння злочину; 2) особи, які скоїли злочин – правопорушники; особи, щодо яких висунуте приватне обвинувачення; особи, які з'явилися із зізнанням та стосовно яких є дані про скоєння ними злочину; 3) особи, які мають дані про скоєння злочину – заявники; 4) особи, які сприяють встановленню обставин злочину у ході перевірки заяви чи повідомлення про його скоєння – очевидці; власники житла, де проводиться огляд місця події; 5) особи, які відповідно до законодавства України зобов'язані здійснювати захист прав неповнолітніх та психічно хворих – батьки; опікуни; піклувальники осіб, які не мають повної процесуальної дієздатності тощо.

Перевірка заяв чи повідомлень про злочини може здійснюватися способами, які зачіпають конституційні права вказаних осіб, наприклад, право на особисту недоторканність (ст. 29 Конституції України), недоторканність житла (ст. 30 Конституції України), користуватися рідною мовою та послугами перекладача (ст. 10 Конституції України), відмовитись свідчити проти себе та близьких родичів (ст. 63 Конституції України) та ін. Тому коло питань, що можуть

спонукати особу звернутися за правовою допомогою до захисника у цій стадії процесу, досить широке. За результатами опитування, проведеного Ю.Н. Белозеровим і П.Г. Марфіциним, 87,4 % осіб, які брали участь у перевірці заяв та повідомлень про злочин, висловили бажання отримати юридичну допомогу ще до порушення кримінальної справи [1, с. 18–20].

Для осіб, які постраждали від дорожньо-транспортної пригоди, важливим є вирішення питання про притягнення винних осіб до кримінальної відповідальності і відшкодування шкоди. За даними Верховного Суду України, в 2003 р. від злочинів потерпіли 154,5 тис. фізичних осіб, в тому числі 21,1 тис. із них заподіяно шкоду здоров'ю, а 5,7 тис. осіб загинуло. Це тільки справи, у яких провадився судовий розгляд. Кількість потерпілих у двічі збільшиться, якщо враховувати зупинені та незаконно закриті на досудових стадіях кримінальні справи [2, с. 29]. Адвокат може допомогти таким особам правильно скласти заяву про притягнення певних осіб до кримінальної відповідальності та цивільний позов. Це, на нашу думку, обумовлено не зменшенням рівня злочинності, а встановленням занадто складної процедури порушення кримінальних справ приватного обвинувачення. Дійсно, не кожний постраждалий може правильно кваліфікувати злочин, а тим більше – зібрати дані про особу злочинця.

Не вирішується чинним законодавством питання про можливість постраждалого мати представника – адвоката, який би міг не тільки брати участь у відібранні пояснень, проведенні огляду місця події, але й самостійно направляти скарги і клопотання з метою захисту прав і законних інтересів постраждалого. Особливо це стосується оскарження рішення про відмову в порушенні кримінальної справи, Рішення про відмову в порушенні кримінальній справі істотно обмежує права постраждалого [2, с. 135–137], а якщо така постанова є незаконною – не дозволяє захистити особисті

права. Тому питання правової допомоги з боку адвоката у таких випадках набуває особливої актуальності. Думається, що в КПК України необхідно передбачити обов'язок осіб, які ведуть процес, одночасно із направленням копії постанови про відмову у порушенні кримінальної справи роз'яснити особі, інтереси якої порушуються у зв'язку з її винесенням, право мати представника, про якого згадується у ст. 99¹ КПК України, зокрема адвоката, та забезпечувати можливість реалізації цього права.

Під час перевірки заяв чи повідомлень про злочини не менш важливим є забезпечення права на правову допомогу особам, які скоїли злочин (наїзд, зіткнення тощо). Саме в цьому випадку таке право після порушення кримінальної справи трансформується у право на захист.

Закон не передбачає обов'язку осіб, які ведуть процес, ознайомлювати потерпілого, відповідно – і адвоката-представника, з постановою про призначення експертизи та з її результатами. Таке положення, на нашу думку, не сприяє активності потерпілого у кримінальному судочинстві та обмежує його право на правову допомогу при призначенні та проведенні експертизи. Думається, що потерпілому й адвокату-представнику право ознайомлюватися з постановою про призначення експертизи та її результатами повинно надаватися не після закінчення досудового слідства, а негайно після винесення такої постанови та отримання результатів експертизи.

Наявність у суб'єктів процесу права на правову допомогу передбачає і наявність відповідних обов'язків у посадових осіб, які ведуть процес, із забезпечення його реалізації. Аналіз кримінально-процесуальних правовідносин, що виникають у процесі реалізації права на правову допомогу, не дозволяє говорити про досконалість кореляційних зв'язків між адвокатом і слідчим, що не може негативно не позначитися на реалізації права на правову допомогу.

1. Белозеров Ю.Н., Марфицин П.Г. Обеспечение прав и законных интересов личности в стадии возбуждения уголовного дела. – М.: Учебно-методический центр при ГУК МВД РФ, 1994.

2. Вісник Верховного Суду України. – 2004. – № 5 (45).

3. Конституція України. – К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2006. – 144 с.

4. Кримінально-процесуальний кодекс України: Затверджений Законом від 28 грудня 1960 р. // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1961. – № 2. – Ст. 155.

5. Кримінально-процесуальний кодекс: Проект станом на 24 червня 2005 р., № 0952. – К.: Комітет Верховної Ради України з питань законодавчого забезпечення правоохоронної діяльності, 2004. – Глава X.

Ю. А. Комісарчук,

кандидат юридичних наук

(Львівський державний університет

внутрішніх справ)

ПРОБЛЕМИ ІСНУВАННЯ ТІНЬОВОГО СЕКТОРА ЕКОНОМІКИ В УКРАЇНІ

Перехід від адміністративно-командної системи до ринкових методів управління соціально-економічними процесами в Україні супроводжується низкою негативних явищ, серед яких не останнє місце займає збільшення питомої ваги суспільно небезпечних діянь у сфері економіки. Передусім, до них необхідно віднести такі діяння, як: фіктивне підприємництво; легалізацію (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом; порушення законодавства про бюджетну систему України; ухилення від сплати податків, зборів, інших обов'язкових платежів; порушення порядку випуску (емісії) та обігу цінних паперів; незаконну приватизацію державного, комунального майна тощо.

Становлення демократичного суспільства і правової держави – процес тривалий та складний, що спричинило створення певної структури та інфраструктури тіньового сектора економіки України (далі – ТСЕУ), обсяг якого з роками перейшов всі припустимі межі. Якщо в 1995 р. частина ТСЕУ за експертними оцінками в сумарному обсязі валового внутрішнього продукту (далі – ВВП) України становила 35–38 %, у 1997 р. 40–45 %, то за період з 1999–2007 рр. частина тіньового сектора економіки фактично зрівнялася з офіційною і становила 50–55 %, а за експертними оцінками – від 40 до 80 % [1, с. 97].

Якщо злочини проти життя, здоров'я, волі та гідності громадян, а також проти приватної власності у більшості випадків виявляються і по них порушуються кримінальні справи за фактом їх вчинення (хоча злочинець у більшості випадків невідомий і його потрібно виявити), то в економічній сфері все навпаки: злочин потрібно виявити, тому що він прихований, а злочинці, як правило, не приховуються, а залишаються на своїх робочих місцях, продовжуючи протиправну діяльність.

На наш погляд, є підстави для висновку про те, що існує зв'язок між розповсюдженням економічних злочинів і рівнем насильницьких та корисливо-насильницьких злочинів (вбивств на замовлення, вимагання, розбійних нападів, підпалів). Проявом цього є, зокрема, інтегрування організованих злочинних груп загальнокримінальної спрямованості у сферу підприємницької діяльності, коли злочинно здобуті кошти вкладаються ними у підприємства, банки та інші комерційні структури.

Отже, періодично кримінальний капітал перетікає з легальної економіки в тіньову. І найбільш вразливим кримінальний бізнес є саме на стику цих двох економік, у момент перетікання капіталу в «тінь» і назад. Але не знаючи цих каналів, не маючи про них системного уявлення, сьогодні не вдається повністю виявити і відтворити механізм

більш-менш серйозного економічного злочину. Такі злочини, як шахрайство, привласнення, посадові зловживання, приховування доходів від оподаткування та інші фінансові махінації так або інакше пов'язані з використанням фінансово-господарчих зв'язків. Отже, створюється своєрідна і досить складна технологія корисливої злочинної діяльності. На наш погляд, саме вона, а не розрізнені злочини, має бути об'єктом доказування при розслідуванні у кримінальних справах даної категорії. Але це потребує відповідного комплексного підходу і в наукових дослідженнях з криміналістичної методики.

Так, за даними МВС України, кожного року викривається значна кількість економічних злочинів, під час розслідування яких правоохоронні органи мають серйозні проблеми у доказуванні певних обставин їх вчинення [2, с. 1–10]. Як показує аналіз слідчої практики, ефективно розкривати і розслідувати ці злочини за допомогою традиційних методів неможливо. Для цього потрібні сучасні методичні розробки, засновані на глибоких наукових дослідженнях трансформацій у механізмах злочинної діяльності.

Варто зазначити, що органи державної влади, суспільство в цілому, бачать загрозу у ТСЕУ. Для зниження його рівня прийнято чимало законодавчих та інших нормативних актів. Проведено значну реорганізацію правоохоронних органів, у результаті якої створено Державну податкову адміністрацію, департаменти по боротьбі з організованою і економічною злочинністю в системі МВС і СБУ України, Урядову робочу групу з питань відстеження процесів тінізації економіки та розроблення пропозицій і рекомендацій щодо припинення її зростання. Здійснено також низку організаційних заходів у митній службі, судовій системі і прокуратурі з метою підвищення ефективності функціонування цих структур. Тривають адміністративна та судова реформи.

І все ж досягнуті результати не можна визнати достатніми, оскільки більшість організаційно-правових заходів

скерована на подолання наслідків, а не причин існування і розвитку ТСЕ, які на сьогодні недостатньо вивчені.

1. Логвиненко М., Пушкаренко П. Проблеми детінізації економіки в умовах нової економіко-правової політики // Право України. – 2005. – № 7. – С. 97–100.

2. Стан злочинності в Україні за 1997–2004 рр. // Департамент інформаційних технологій МВС України. – К., 2004. – С. 1–10.

С. В. Кондратюк,

*кандидат економічних наук, доцент
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

ФОРМУВАННЯ І РОЗВИТОК ДОКТРИН УКРАЇНСЬКОГО ПАРЛАМЕНТАРИЗМУ В ХІХ – НА ПОЧАТКУ ХХ СТ.

Новий виток розвитку ідей українського конституціоналізму і парламентаризму припадає на ХІХ – початок ХХ ст. Саме в цей час формуються доктрини парламентаризму як в підросійському, так і в підавстрійському українському суспільному середовищі. Це певною мірою було пов'язано з розвитком європейської правничої думки щодо організації державної влади, передусім – поділу її на законодавчу, виконавчу і судову, представленій англійським філософом Дж. Локком і французькими просвітителами Ш.Л. Монтеск'є та Ж.-Ж. Руссо. Праці цих трьох великих мислителів у сукупності склали концепцію поділу влади, названу класичною, чітко окреслили її представницьку форму – парламентську.

У підросійській Україні доктрина національного парламентаризму твориться у першій половині ХІХ ст. на базі

козацького конституціоналізму діячами Кирило-Мефодіївського товариства (1845–1846). Так, член товариства, історик і письменник М. Костомаров у рукописі праці «Книга буття українського народу» виокремив дві необхідні умови подальшого розвитку українського конституціоналізму і парламентаризму: завоювання політичної свободи та національної волі.

У плані доктринальному особливе зацікавлення дослідника викликають три варіанти проекту конституції, складені членом товариства Г. Андрузьким. І хоча в жодному з них напрямку про парламентаризм не говориться, важливі елементи його, а також необхідні передумови для запровадження представницької форми правління доволі чітко окреслені. Зокрема, у першому варіанті (1845–1846) йдеться про необхідність солідарності народу шляхом ліквідації дворянських родів, забезпечення «особистої волі кожного», а також «рівних прав державних».

У другому варіанті проекту конституції (1846–1847) подані основні принципи державного устрою. Серед них – той, що кожна держава має бути схожою на добру родину, тоді вона відповідатиме ідеалу. А подальше вдосконалення держави можливе найперше шляхом рівності, свободи, закону. Пропонуються автором і деякі політико-правові засади і норми, зокрема, ним виділяються три типи закону.

При всій своїй еkleктичності і певній утопічності найцікавішим нам видається третій варіант проекту конституції Г. Андрузького. У ньому відображені основні ідеї кирило-мефодіївців щодо утворення слов'янської федерації вкупі з деякими сусідніми народами. За даним проектом така федерація мала б утворюватися на базі об'єднання семи «штатів». Передбачалась і організація влади як на вищому (загальнодержавному), так і на нижчому (базовому) рівнях. На загальнодержавному рівні мали функціонувати законодавчі збори, президент республіки та державна рада, до складу якої повинні були входити президенти усіх семи штатів,

президенти представницьких органів штатів, державний прокурор, міністри. Відповідні представницькі і виконавчі органи передбачались також на рівні областей і округів. А на найнижчому рівні – в громаді – розпорядчу, виконавчу і судову владу мала уособлювати відповідна управа.

Наступним після кирило-мефодіївців етапом еволюції української політико-правової думки, зокрема у напрямку утвердження парламентських засад у сфері державного будівництва, є творчість М. Драгоманова. Сподіваючись, що під впливом позитивних змін у Європі абсолютистська Російська імперія згодом демократизується, і поневолені нею народи вимагатимуть нових, демократичних принципів співжиття, для українців у 1884 р. в Женеві він видав «Проект основ статуту українського товариства «Вольный союз – Вільна спілка». На думку М. Драгоманова, на землях, населених українцями, товариство повинно здійснити великий обсяг робіт для політичного, економічного і культурного визволення для розвитку українського народу й іноплемянних колоній, що живуть серед нього.

М. Драгоманов уводить у науковий обіг українського суспільного середовища в Росії таке політико-правове поняття, як «політична свобода», під яким розумів права особи і громадянина, недоторканність особи і житла, свободу вибору місця проживання, свободу совісті, слова, друку, рівність усіх у громадянських правах і обов'язках. Він сформулював цілком сучасні принципи виборчого права (передусім, загальне виборче право), встановив віковий ценз для набуття відповідно права обирати та бути обраним (21-річний і 25-річний вік).

Як учений-суспільник, у своєму проекті М. Драгоманов спрогнозував структуру верховної влади в майбутній демократичній Російській федерації. Загальнодержавним законодавчим органом, на його думку, мав би стати «Державний собор», який би складався з двох палат: «Державної думи», що представляла б інтереси усього населення держави,

та «Спілчанської думи», яка представляла б інтереси регіонів. З метою чіткого окреслення земських (регіональних) інтересів він запропонував замінити губернський адміністративний устрій на обласний.

Ідеї і державницькі проекти М. Драгоманова мали серйозних опонентів. Зокрема, М. Грушевський вважав ідею обласної автономії невдалою, оскільки вона підміняла принцип автономії національних територій. Незважаючи на все це, думки і політико-правові погляди М. Драгоманова вирізнялися новизною й оригінальністю для свого часу і викликали зацікавлення в українських інтелектуальних колах як в Росії, так і в Австро-Угорщині, про що свідчить гаряче сприйняття його у Львові молодою національною інтелектуальною елітою, в тому числі і радикально налаштованою, як молоді І. Франко, М. Павлик та ін.

Щодо місцевого самоврядування. У другій половині XIX ст. цар Олександр II здійснив земську (1864) та міську (1870) реформи, які мали на меті поглибити процес децентралізації державного управління й забезпечити відповідний рівень розвитку місцевого самоврядування. «Положенням про губернські та повітові земські установи» у 1864 р. було запроваджено інститут земств. Спершу вони вводились у південних та лівобережних губерніях імперії. На Правобережній Україні запровадження земств відбулося значно пізніше. Головним чином це було пов'язано з урядовими пересторогами після польського повстання 1865 р. Земську реформу тут було проведено тільки в 1911 р.

Реформування міського самоврядування в Російській імперії здійснювалося на підставі статей «Городового положення» (1870). Передусім його мали впроваджувати в дев'яти губернських і прирівняних до них містах України. В інших містах реформа проводилася на розсуд міністра внутрішніх справ із урахуванням місцевих особливостей. Процес проведення міської реформи в підросійській Україні розтягнувся на чотирнадцять років. Зрештою, міське управління

було реформовано у 135 містах і посадах, залишилося не реформованим у 25 містах і посадах.

Створення відповідної правової бази разом з місцевою ініціативою сприяло економічному і духовно-культурному відродженню українських міст. Як наслідок реформ, на рівні міста функціонували дві системи управління: 1) органи центральної виконавчої влади в особі її представників, що були наділені реальною владою; 2) земське та міське самоврядування.

Третій етап становлення доктрини українського парламентаризму припадає на кінець XIX – початок XX ст., коли в українському суспільному середовищі утвердилася ілюзія про можливість перетворення Російської імперії на демократичну федерацію вільних народів. Цей етап передусім пов'язаний з ім'ям М. Грушевського, з його науковими і публіцистичними працями щодо «перебудови» імперії у демократичну федерацію вільних республік.

У контексті подальшого розвитку українського конституціоналізму і парламентаризму вчений вважав, що внаслідок запровадження демократичної виборчої системи, покликаній забезпечити найширше представництво всіх верств населення країни на основі загального, рівного, прямого і таємного голосування, вся структура центральної і місцевої влади мала б базуватися на трьох ступенях самоуправи й представництва: самоуправа громади; виборні управи менших округів (волостей) і обсіпані ними управи ширших округів (повітів); обласні сойми і обсіпані ними центральний парламент.

З 1894 р. по 1914 р., працюючи у Львівському університеті і очолюючи Наукове Товариство імені Т. Шевченка (1897–1913), М. Грушевський детально вивчив діяльність Галицького крайового сейму і видав цей ґрунтовний аналіз окремою книжкою «Наша політика». Парламентський досвід даного європейського представницького органу мав, на

його думку, дати змогу оновити українську парламентарну політику й надати їй нового розмаху і сили.

Підсумовуючи викладене, зазначимо, що до найважливіших політико-правових цінностей сучасного демократичного світу належить доктрина конституціоналізму, яка пройшла велику трансформацію в українському суспільстві, особливо в ХІХ – на початку ХХ ст. Тому увага парламентарів щодо вивчення історичного розвитку та удосконалення діяльності парламенту не повинна послаблюватись.

М. Кузь,

курсантка

*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

НЕДОЛІКИ ЮРИДИЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ У СФЕРІ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО ЗАХИСТУ ПРАВ ПАЦІЄНТА

Права та обов'язки пацієнтів окреслено у міжнародно-правових актах: Міжнародному кодексі медичної етики, Лісабонській декларації стосовно прав пацієнтів, Положенні про захист прав і конфіденційність пацієнта, Декларації стосовно трансплантації людських органів, Конвенції про захист прав та гідності людини у зв'язку з використанням досягнень біології та медицини тощо.

В Україні найповніша регламентація прав громадян у сфері охорони здоров'я, у тому числі і прав пацієнтів, міститься в Основах законодавства України про охорону здоров'я (1992), так званій Декларації прав громадян у сфері охорони здоров'я, у «преамбулі» якої закріплено, що кожна людина має природне невід'ємне і непорушне право на охорону здоров'я [1].

Однак, важливо відмітити, що правовідносини із надання медичної допомоги передбачають не лише гарантований правовий захист, але й відповідальність осіб, що надають медичну допомогу. Громадянин як суб'єкт права на охорону здоров'я може й не бути пацієнтом, а стає ним за певних юридичних обставин, проте правовий статус пацієнта є одним із найменш вивчених у сьогоднішній правовій науці [2, с. 9].

Аналіз кримінально-правових норм, що регулюють кримінальну відповідальність за злочинні посягання на права пацієнтів, дозволяє виявити низку недоліків. У КК України існує плутанина між термінами «хворий» та «пацієнт». У диспозиції ст. 140 КК України «Неналежне виконання професійних обов'язків медичним або фармацевтичним працівником» вживається термін «хворий», а у ст. 141 КК України йдеться про порушення прав «пацієнта». Розмежувати ці поняття повинно саме юридичне значення, оскільки поняття «хворий» містить медичний зміст, а поняття «пацієнт» – і медичний, і юридичний зміст одночасно. На думку Р.О. Стефанчука, під поняттям «пацієнт» слід розуміти людину, яка звернулась до закладів охорони здоров'я з вимогою про надання їй медичної допомоги чи здійснення інших медичних маніпуляцій, що спрямовані на збереження, відновлення та покращення її здоров'я і реалізацію обов'язків держави по захисту її життя та забезпеченню санітарно-епідемічного благополуччя населення [4, с. 72].

Як правило, стан хворого і пацієнта у людини збігаються, тож погоджуємося з думкою Н.Б. Болотіної, що потрібно враховувати різницю між цими поняттями, адже хвора людина може й не стати пацієнтом (наприклад, лікуватися самостійно або за допомогою членів сім'ї та знайомих, або ж бути хворою – магі хворобу і не лікуватися взагалі). Водночас, пацієнт може й не бути хворим, наприклад, пацієнтами є здорові особи, які за власними уподобаннями звертаються за косметичними послугами до лікаря-косметолога

й отримують косметологічну медичну допомогу. Здорові особи можуть також бути пацієнтами під час проведення з їх участю медико-біологічних дослідів [5, с. 303].

Отже, видається правильним висновок, що поняття «хворий» не є юридичним та не визначає особливості правового статусу особи. У цьому контексті доцільно пригадати Резолюцію 46/119 Генеральної Асамблеї ООН, якою 17 грудня 1991 р. було затверджено «Принципи захисту психічно хворих осіб та поліпшення психіатричної допомоги». У цьому акті «пацієнт» визначається як особа, що одержує психіатричну допомогу, включаючи осіб, госпіталізованих до психіатричних установ [5, с. 303].

Аналіз визначень «пацієнт» та «хворий», які зустрічаються у ст. 140 та ст. 141 КК України, дають підстави стверджувати, що в Україні ще не вироблено концепції роз'яснення змісту понять. У зв'язку з цим можна погодитись із позицією більшості вчених-криміналістів (В.І. Архипцев, Л.Д. Гаухман, Є.В. Ільюк, В.О. Навроцький, М.І. Панов, О.С. Піголкін), які вважають ідеальним способом розміщення визначень в окремій структурній частині (в розділі, главі, статті), що істотно підвищує юридичну культуру нормотворчості, мінімізує можливість різного тлумачення відповідних понять у правозастосовній діяльності, а отже, сприяє правильному застосуванню кримінального закону у всіх життєвих ситуаціях. У деяких кримінальних кодексах зарубіжних держав існують такі «термінологічні розділи». Зокрема, йдеться про кримінальні закони Республіки Польща, Федеративної Республіки Німеччина, Республіки Болгарія, Голландії, Республіки Аргентина, Республіки Сан-Марино, Китайської народної республіки [6, с. 218].

Враховуючи надбання доктрини кримінального права, потреби практики правозастосування, а також досвід зарубіжних держав, необхідно однозначно стверджувати, що

«термінологічний розділ» у КК України на сьогодні вкрай необхідний [6, с. 219].

1. Основи законодавства України про охорону здоров'я від 19 листопада 1992 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 4.

2. *Сенюта І.* Система прав громадян України у сфері охорони здоров'я // Вісник Львівського університету. – 2003. – Вип. 38. – С. 8–13.

3. *Стефанчук Р.О.* До питання правової регламентації, здійснення і захисту прав пацієнтів в Україні // Захист соціальних та економічних прав людини: міжнародні стандарти і законодавство України. – 2004. – № 9. – Ч. 2. – С. 71–74.

4. *Болотіна Н.Б.* Пацієнт: поняття, права та обов'язки // Правова держава. – 2003. – Вип. 14. – С. 301–308.

5. *Тростюк З.А.* Концептуальні засади побудови термінологічного розділу у КК України // Кримінальний кодекс України 2001 р.: проблеми застосування і перспективи удосконалення: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, 7–8 квітня 2006 р. – У 2-х ч. – Львів: ЛьвДУВС, 2006. – Ч. 1. – С. 217–221.

В. О. Кучер,

*кандидат юридичних наук
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

ВПРОВАДЖЕННЯ ВІДНОВНОГО ПРАВОСУДДЯ В УКРАЇНІ: ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ КРИМІНАЛЬНО-ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА

Судочинство України спрямовує більшу увагу на інтереси держави, а потерпілу від злочину особу ставить на другий план. Навіть заявлений у кримінальній справі потерпілим цивільний позов не в змозі в повній мірі відновити по-

рушені права, не говорячи про емоційну сторону сприйняття злочину особою.

У таких умовах виникає потреба у реформуванні кримінального судочинства України та кардинально новому підході до порушених прав та інтересів потерпілого. Зокрема, медіація (процедура примирення підозрюваного (обвинуваченого, підсудного) та потерпілого) пропонує визначити одним з основних завдань кримінального процесу примирення потерпілого і правопорушника, що супроводжується відшкодуванням шкоди, завданої злочинцем, а також залучити до розгляду кримінальної справи посередників та громадськість.

При цьому сторони такої процедури матимуть змогу активно приймати участь у формуванні рішення, що має суттєві наслідки для обох. Це також сприятиме економії часу під час провадження кримінальних справ.

Як зазначив Президент України у своєму Указі № 361/2006 «Про Концепцію вдосконалення судівництва для утвердження справедливого суду в Україні відповідно до європейських стандартів» від 10 травня 2006 р., кримінально-процесуальне законодавство України не відповідає вимогам захисту прав людини відповідно до європейських стандартів (ст. 3 Концепції).

Кабінет Міністрів України у своїй програмі «Український прорив: для людей, а не політиків», затвердженій Постановою Кабінету Міністрів України № 14 (14-2008-п) від 16 січня 2008 р., одним із завдань забезпечення справедливого, неупередженого та доступного судочинства визначив реформування судової системи з метою забезпечення розвитку процедури медіації (примирення) (підрозділ 2.3) [1].

При цьому процедура медіації успішно розвивається у своїх формах в США, Австралії, Новій Зеландії, Польщі, Чехії, Австрії, Бельгії, Великій Британії, Норвегії, Фінляндії [2, с. 406].

Відновне правосуддя, ставлячи інтереси держави поряд з інтересами фізичної особи (потерпілого) і надаючи мож-

ливість потерпілому домовитися з обвинуваченим (підсудним), кореспондує диспозитивні ідеї кримінально-процесуальної діяльності. Хоча це може привести також і до виходу цього процесу з-під контролю державних органів.

На ефективність медіації вказують статистичні дані Польщі, наведені В. Землянською: у 2001 р. 81 % проведених медіацій виявилися ефективними, у 2002 р. – 96 %, за неповний 2003 р. – 71 % [3, с. 137].

Основною проблемою впровадження медіації в Україні є потреба в удосконаленні нормативно-правової бази.

Проведена Українським центром порозуміння 10–11 лютого 2005 р. міжнародна конференція «Формування української моделі відновного правосуддя» за підтримки Верховного Суду України, Міністерства юстиції України, Європейської комісії, Мережі громадянської дії в Україні та Агентства США з міжнародного розвитку запропонувала доповнити проект КПК такою статтею: «У ході кримінального провадження прокурор або орган дізнання, а також слідчий суддя, суддя або суд за власною ініціативою та за згодою обвинуваченого/підсудного і потерпілого може направити справу до організації/установи або приватного медіатора з метою проведення процедури медіації між потерпілим та обвинуваченим/підсудним», а також визначити поняття «Медіатор» та «Медіація». Зокрема, «Медіатор – це особа, яка самостійно чи як фахівець відповідної організації/установи допомагає потерпілому та обвинуваченому/підсудному досягти згоди щодо відшкодування завданої шкоди та примирення між собою». «Медіація – це процес, у якому потерпілий та обвинувачений/підсудний за власною згодою і за допомогою третьої сторони (медіатора) можуть досягти згоди щодо відшкодування завданої шкоди та примирення між собою» [4, с. 38].

Як зазначає І.І. Ємельянова, вирішуючи питання про необхідність застосування процедури примирення при розслідуванні чи судовому розгляді кримінальної справи, у процесуальному законодавстві слід визначити, на якій стадії

ця процедура може бути застосована, яким документом (можливо, угодою) має бути закріплено факт примирення (чи непримирення), а також мають бути визначені строки, необхідні для проведення медіації [5, с. 42].

Також необхідно визначити, яким рішенням органу, у провадженні якого перебуває кримінальна справа, розпочинається процедура медіації. Це рішення має бути юридичною підставою для медіатора розпочати процедуру примирення.

Потребує врегулювання питання, хто може займатися процедурою медіації та необхідно визначити її порядок та правові наслідки такого примирення сторін. Медіаторами можуть бути фахівці у сфері психології чи педагогіки, які будуть незацікавленими у вирішенні питання на користь однієї чи іншої сторони, не бути їх представниками. Недоцільно обов'язок примирення покладати на державних службовців, оскільки губиться живий зв'язок з громадою, що є важливим для реабілітації правопорушника. На слідчого, прокурора, суд (суддю) необхідно покласти обов'язок роз'яснити можливість та умови такого примирення та правові наслідки укладення договору про примирення для сторін.

Також необхідно законодавчо визначити, по яких злочинах можлива процедура примирення. Вбачається, що це повинні бути не лише злочини невеликої тяжкості, а усі злочини, незалежно від їх ступеня тяжкості.

Проте, як зазначає В.Т. Маляренко, результат примирення не має бути обов'язковим для суду [2, с. 411]. Тому до такого виду нового провадження необхідно підходити з обережністю. При цьому особа, яка вчинила злочин, двічі відповідає за вчинене: спочатку перед потерпілим, відшкодовуючи заподіяну шкоду, а потім перед державою. Цей факт може мати негативні наслідки з погляду виправлення правопорушника.

1. Режим доступу: www.zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main. – Назва з домашньої сторінки Інтернету.

2. *Маляренко В.Т.* Перебудова кримінального процесу України в контексті європейських стандартів: Монографія, -- К.: Юрінком Інтер, 2005.

3. *Землянська В.* Вивчення досвіду Польщі у сфері медіації // *Право України.* – 2004, – № 3. – С. 135–137.

4. Пропозиція щодо закріплення процедури примирення між потерпілим та обвинуваченим у проекті Кримінально-процесуального кодексу України // *Вісник Верховного Суду України.* – 2005, – № 3, – С. 38–39.

5. *Ємельянова І.І.* Роль відновного правосуддя в концепції ювенальної юстиції // *Вісник Верховного Суду України.* – 2005, – №. 4. – С. 40–43.

В. С. Макаручук,

*доктор юридичних наук, доцент
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

КОНЦЕПЦІЯ ОКРЕМОЇ «РУСИНСЬКОЇ» НАЦІЇ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Мусимо з жалем констатувати, що набуття Україною незалежності, супроводжуване катастрофічним погіршенням рівня добробуту переважної більшості населення держави в 90-х рр. ХХ ст., призвело до появи ознак розчарування в українській ідеї частини мешканців Закарпатської України та Північної Буковини, і навіть зменшення притягальної сили українських національних цінностей у цьому регіоні.

Останнє, зокрема, знайшло свій вияв у реанімації ідеї «русинства», ідеалом якого було оголошене «нізавісімос государство – Пудкарпацька Русь», друга Швейцарія. В орбіту цієї діяльності на початку 90-х рр. були, зокрема, втягнуті закарпатське обласне радіо, телебачення, преса, обласні, районні та міські відділи народної освіти, книжкове видавництво «Карпати», Закарпатська спілка письменників України

(ЗСПУ) і навіть Ужгородський університет. ЗСПУ була єдиною в Україні, керівництво якої в 1991 р. висловилося проти суверенітету України [1, с. XXIII].

Для нагнітання «проблеми русінов» за межами України була створена ціла низка підставних «русинських» організацій: в Словаччині – «Русинська оброда» (В. Турок) в Межиляборцях, в Польщі – «Стоваришіня лемків» (А. Копча) в Легніці, в колишній Югославії – «Руська матка» (Л. Медеші) в руському Керестурі. До цієї ж когорти відносяться і Товариство угорської культури Закарпаття (Ш. Фодов) та Карпато-русинський дослідний центр в США [1, с. XXI–XXII; 2, с. 60–61].

У самій Закарпатській області зорганізувалися такі антиукраїнські структури, як: «Общество пудкарпацьких русинув» (ОПР) в Ужгороді та «Пудкарпацька республіканська партія» (ПРП), згодом навіть «временное правительство Пудкарпацкой Руси».

Уже наприкінці 1992 р. в Бардейовських Купелях пройшов міжнародний семінар, метою якого стало вироблення основ русинської літературної мови. Приблизно тоді ж сформувався Научно-выскупный (науково-дослідний) інститут русинського язика (мови) і кул(ь)тури, керівником якого став др. Юрій Панько [2, с. 61].

Виникає питання, на чії гроші здійснювалася уся ця діяльність. Русинська оброда вказує джерелом свого фінансування Міністерство освіти і науки Словаччини, пояснюючи це тим, що «по революції зась ожила традиція пріятељства і обертанья уваги чехів і словаків на властных братів Русинів на виході. Нанешастя масмедії не суть все достаточно інформованы о тім, што ся діє в пряшовськїм регіоні і часом о Русинах пишуть як о Українцях, орентованы на Советів, котрых активность правдоподобно не є в згоді з інтересами Словенської републікы» [2, с. 61].

Так званий русинський рух, на жаль, зберігає свої впливи і по п'ятнадцятому році існування незалежної

Української держави. При цьому в ньому помітні не лише, так би мовити, угорські чи словацькі, але й виразні великоросійські та ультра-комуністичні мотиви і віяння. Зразком такого русинсько-комуно-московського симбіозу може служити діяч Української православної Церкви (Московського патріархату) отець Дм. Сидор. Ще 2002 р. місцеві виборці обрали його депутатом Закарпатської облради. На виборах до ВР України 26 березня 2006 р. він уже йшов до парламенту в списках блоку Н. Вітренко, зробивши спробу стати ще й мером Ужгорода. Своїм виборцям цей «соціаліст» хвалився, що «відколи почався русинський рух, я пішов у політику. Я був одним із ініціаторів проведення на Закарпатті референдуму щодо виділення Закарпаття як самоврядної території, що не входить ні до якого територіального утворення. А в мери Ужгорода йду вимушено, бо до влади знову рвуться старі обличчя, які керували і нічого не зробили» [3, с. 8].

Як відомо, на парламентських виборах 2006 р. блок Н. Вітренко був чи не єдиною політичною силою, яку морально і фінансово підтримувала Росія.

Окрема тема для розмови – праці тих українських істориків, переважно жителів Закарпатської області України, у яких помітні намагання «сидіти на двох стільцях» – власне «українському» і «русинському». Зразком таких підходів може служити том другий «Нарисів історії Закарпаття» [4], який вийшов з друку в Ужгороді в 1995 р. з анонсом, що «робиться перша спроба підійти по-новому до оцінки історії краю».

«Якщо помилкою А. Бродія була одностороння орієнтація на Угорщину, – пише І. Гранчак, – то такою ж помилкою А. Волошина був крутий поворот до України. А. Волошин сформував уряд із своїх українських прихильників, широко відкрив двері для галицьких емігрантів та української еміграції Чехословаччини. Повне ігнорування таких масових рухів як русофільський та русинофільський, послаблювало позиції уряду А. Волошина» [4, с. 339].

Цікаву позицію в русинському питанні зайняв М. Болдижар. З одного боку, він виступає проти неназваних «екстремістів», які нібито «прилипли» до русинської ідеї та ставлять питання «про зміну статусу Закарпаття на користь зарубіжних держав, про можливість зміни кордонів України тощо». Однак після цих філіппік науковець спрямовує сарказм проти «найсвідоміших з свідомих» (тобто – українофілів), які, на думку М. Болдижара, наполягають, що «ні в націю, ні в народ русинів не пустимо» [5, с. 46].

Український етнічний характер так званих русинів відмічав ще П. Шафарик. У книжці «Історія слов'янської мови і літератури за усіма наріччями» (видана в Будині німецькою мовою у 1826 р.), пишучи про спорідненість угорських, галицьких і буковинських русинів із наддніпрянськими малоросами і вважаючи їх мову «звичайним діалектом малоруської мови», закликав учених вивчати її, як і усну словесність та історію карпатських русинів [6, с. 6].

Так звані русини є окремою етнографічною гілкою українського народу. Закарпатський русин відрізняється від галичанина не більше, ніж волинянин різниться від слобожанина, чи, приміром, баварець від прусака або саксонця. Звичайно, завжди можна акцентувати увагу на тих чи інших мовних або етнографічних відмінностях, і навіть віднайти сотню-другу охочих тебе вислухати і підтримати. Наслідки такої гри можуть стати непередбачуваними.

На початку 2007 р. Закарпатська обласна рада визнала як окрему національність «русинів» (рішення це зокрема підтримала і фракція «Нашої України»). На разі не ставиться питання про утворення окремої русинської держави коштом територій, які нині входять до складу чотирьох сусідніх держав (України, Румунії, Словаччини та Польщі), однак передбачити дальший перебіг подій стає усе складніше. Думається, апологети існування окремої русинської національності повинні запитати самих себе – куди веде ця дорога і якою буде ціна її подолання.

1. *Довгей В* Передмова до другого видання книги проф. Петра Стерча «Карпато-Українська держава» // Стерчо П. Карпато-Українська держава. До історії визвольної боротьби карпатських українців у 1919–1939 роках. Репринтне видання. – Львів: За вільну Україну, 1994, – С. V–XXIV

2. *Магочій П Р* Русини на Словенску. Історичний перегляд. – Пряшов; Русинська обрада, 1994. – 214 с.

3. *Русин С*, Мером хоче бути батюшка // Газета по-українськи. – 2006. – 14 лютого № 27 (69).

4. Нариси історії Закарпаття / Ред. колегія: І. Гранчак, Е. Балагурі, І. Грицак та ін. – Ужгород: Закарпаття, 1995. – Т. 2 (1918–1945). – 663 с.

5. *Болдижар М М* Краю мій рідний: Науково-популярні нариси з історії Закарпаття між двома світовими війнами. – Ужгород, 1998. – 232 с.

6. *Сенько І М* Земля з іменем: Краєзнавчі студії. – Ужгород: Патент, 1998. – 160 с.

С. І. Марко,

викладач

*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

ПРОФЕСІЙНА МАЙСТЕРНІСТЬ СЛІДЧОГО ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ ЗЛОЧИНІВ

У процесі боротьби держави зі злочинністю, роль слідчих підрозділів виявляється дуже важливою, оскільки саме цей вид діяльності спрямований на розкриття злочинів, залучення до відповідальності винних та попередження протиправних дій. Сучасні умови розслідування скоєних злочинів та рівень профілактики злочинності в цілому вимагає удосконалення не тільки нормативно-правової бази, яка визначає діяльність слідчого, а також і

підвищення професійно-психологічної підготовки працівників слідчих підрозділів МВС України.

Сучасна наука має досить велику методологічну основу щодо розробки різноманітних підходів до вивчення особистості слідчого та розвитку його професійної успішності. Проте питання взаємодії об'єктивних та суб'єктивних факторів, що обумовлюють рівень професіоналізму працівника слідчих підрозділів, вимагає більш поглибленого теоретичного та емпіричного вивчення [1].

Праця слідчого – це значною мірою творча праця з великою часткою індивідуального, специфічного у кожній суспільній події, що досліджується. Слідча праця – досить творча діяльність, ефективність якої не можна уявити без оволодіння не тільки професійними знаннями юриспруденції, але й необхідними знаннями пізнавального процесу, логіки, психології тощо. У свідомості слідчого, як і в будь-якого індивідуума, також відбувається процес пізнання, що має два рівні: чуттєве відображення і раціональне мислення. Ці два рівні з початку розслідування у справі нерозривно пов'язані у свідомості слідчого. При огляді місця події, речових доказів тощо слідчий не просто споглядає, а й активно мислить, обробляючи інформацію чуттєвого відображення.

Об'ємність та багатоепізодність справ про злочини, скоєні організованими об'єднаннями, зрозуміло, вимагають високої кваліфікації слідчого в проведенні слідчих дій, застосуванні спеціальних знань, науково-технічних засобів та прийнятті процесуальних рішень. Набути таку кваліфікацію слідчий може і за невеликий час, якщо матиме ґрунтовну теоретичну і професійну підготовку [2].

При розслідуванні деяких видів злочинів необхідно використовувати нетрадиційні знання – такі, що відрізняються від відомих, стандартних, використовуваних знань у даній галузі. За своєю природою вони повинні бути новими, наприклад, нова закономірність, явище, метод, засіб до-

слідження, нарешті, це новий метод дослідження практичної діяльності в кримінальному судочинстві. Отже, нетрадиційне знання – це нове наукове знання, яке раніше не використовувалось у науковці [3, с. 120].

Ефективність управління будь-якою слідчою дією залежатиме від того, чи створить суб'єкт криміналістичної діяльності в імовірній соціальній групі позитивний психологічний клімат, чи зуміє підвищити рівень згрунтованості учасників слідчої дії тощо [4, с. 138].

Тому ми вважаємо, що професійна майстерність слідчого не має меж і не повинна обмежуватися якимись стандартними та наперед визначеними межами. Кожна дія мусить відповідати поставленому завданню і є індивідуальною в процесі розслідування злочину. Вона залежить лише від обсягу знань якими володіє слідчий та наукової організації праці, що є особливим соціальним процесом, в основі якого повинні лежати передові досягнення науки і техніки.

1.Режим доступу: <http://disser.com.ua/contents/7666.html>. – Назва з домашньої сторінки Інтернету.

2.Режим доступу: http://mndc.naiu.kiev.ua/Gurnal/13text/g13_01.htm. – Назва з домашньої сторінки Інтернету.

3.Салтевський М.В Криміналістика: Підручник: У 2-х ч – Харків: Консум, 2001. – Ч. 2.– 528 с.

4.Скригонюк МІ Криміналістика: Підручник. – К.: Атіка, 2005. – 496 с.

Л. Мартинюк,

курсантка

О. М. Дуфенюк,

викладач

*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

ВІДШКОДУВАННЯ ШКОДИ, ЗАВДАНОЇ НЕЗАКОННИМИ РІШЕННЯМИ, ДІЯМИ ЧИ БЕЗДІЯЛЬНІСТЮ ОРГАНУ ДІЗНАННЯ, ДОСУДОВОГО СЛІДСТВА, ПРОКУРАТУРИ АБО СУДУ

Україна, ставши на шлях правової та демократичної держави, закріпила у Конституції 1996 р. людину, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпеку найвищою соціальною цінністю.

Велика відповідальність покладена державою на посадових осіб, оскільки саме вони виконують функції від її імені. Правоохоронні органи покликані охороняти та забезпечувати права і свободи громадян, і тому відступ від цього є неприпустимим. У тому випадку, коли такий факт має місце, Основний Закон надає право на відшкодування за рахунок держави чи органів місцевого самоврядування матеріальної чи моральної шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових чи службових осіб при здійсненні ними своїх повноважень [1, с. 15].

В. Шестаков зазначає, що особливої актуальності набуває питання про необхідність забезпечення відшкодування шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органу дізнання, досудового слідства, прокуратури або суду. Адже вказані органи під час здійснення своїх функцій мають право на підставах та у порядку, встановлених законом, обмежувати права громадян, визна-

вати осіб винними у вчиненні різних правопорушень, застосовувати стягнення тощо. На жаль, посадові особи цих органів часто припускаються порушень закону в ході здійснення відповідних повноважень [2, с. 56].

Порядок відшкодування такої шкоди регламентується Цивільним кодексом України від 16 січня 2003 р. (далі – ЦК), Законом України «Про порядок відшкодування шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органу дізнання, досудового слідства, прокуратури і суду» від 1 грудня 1994 р., Положенням про застосування Закону України «Про порядок відшкодування шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органу дізнання, досудового слідства, прокуратури і суду», затвердженого наказом Міністерства юстиції України, Генеральної прокуратури України, Міністерства фінансів України від 4 березня 1996 р.

Відповідно до ст. 1176 ЦК шкода, заподіяна фізичній особі внаслідок її незаконного засудження, незаконного притягнення до кримінальної відповідальності, незаконного застосування як запобіжного заходу тримання під вартою або підписки про невиїзд, незаконного затримання, незаконного накладення адміністративного стягнення у вигляді арешту чи виправних робіт, відшкодовується державою у повному обсязі незалежно від вини посадових і службових осіб органу дізнання, досудового слідства, прокуратури або суду. Якщо фізична особа шляхом самообмови перешкоджала з'ясуванню істини і тим самим викликала ці протизаконні дії, то в такому випадку вона позбавляється права на відшкодування шкоди [3, с. 286–287].

Право на відшкодування такої шкоди виникає в разі постановлення судом виправдовувального вироку, скасування незаконного вироку суду, закриття кримінальної справи органом досудового слідства, а також у разі закриття провадження у справі про адміністративне правопорушення. У разі смерті громадянина право на відшкодування шкоди переходить до його спадкоємців [4, с. 575–577].

Відповідно до ЦК, право на відшкодування шкоди не виникає, якщо кримінальну справу закрито на підставі закону про амністію або акта про помилування [3, с. 287]. Законодавство України передбачає відшкодування і моральної шкоди, завданої незаконними діями органів дізнання, досудового слідства, прокуратури і суду, яке провадиться в тому випадку, коли ці незаконні дії завдали моральної втрати громадянину, призвели до порушення його нормальних життєвих зв'язків і вимагають від нього додаткових зусиль для організації свого життя [4, с. 576].

Крім того, громадянину може бути заподіяна не лише матеріальна та моральна шкода, але він може зазнати й інших втрат: звільнення з роботи, позбавлення військових або інших звань, державних нагород, права на пільгову пенсію тощо [5, с. 33]. Заяву про оскарження постанови про відшкодування шкоди, завданої незаконними діями органів дізнання, досудового слідства, прокуратури, на вибір громадянина може бути подано до суду за місцем його проживання або за місцезнаходженням відповідного органу дізнання, досудового слідства чи прокуратури. Сторони в цих справах звільняються від сплати судових витрат [4, с. 579].

Дані справи розглядаються судами у порядку адміністративного, цивільного та господарського судочинства.

Підводячи підсумок, слід зазначити, що законодавство України не містить норм, які б чітко вказували на те, хто саме має відшкодувати дану шкоду, хто має нести матеріальну відповідальність за протиправні дії, а вказує лише на загальне визначення джерела відшкодування – кошти державного бюджету.

1. Конституція України. – Харків: Консум, 2005. – 48 с.

2. Шестаков В Відшкодування шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органу дізнання, досудового слідства, прокуратури або суду // Право України. – 2006 – № 10. – С. 56–59.

3. Цивільний кодекс України: Чинне законодавство зі змінами та допов. станом на 15 серпня 2005 р. – К.: Вид-во Паливода А. В., 2005. – 328 с.

4. Нормативні акти України / Упоряд.: В.П. Лисюченко та ін. – 2-е вид., допов. і змін. – К., 1998. – 580 с.

5. Попов В. Окремі питання відшкодування шкоди завданої громадянинуві незаконними діями органів дізнання, досудового слідства, прокуратури і суду // Економіка. Фінанси. Право. – 2007. – № 1. – С. 29–34.

В. В. Навроцька,

кандидат юридичних наук

*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

ПРОЦЕСУАЛЬНЕ ПРАВОНАСТУПНИЦТВО ПРИ РОЗГЛЯДІ ЦИВІЛЬНОГО ПОЗОВУ У КРИМІНАЛЬНІЙ СПРАВІ

При розгляді цивільного позову в кримінальній справі можлива ситуація, за якої слід враховувати волевиявлення приватних осіб щодо того, яким чином повинно здійснюватися процесуальне правонаступництво. Недоліком діючого КПК України є те, що у ньому зовсім не врегульовано цей правовий інститут. У кримінальному судочинстві процесуальне правонаступництво – це особливий випадок заміни сторони іншою особою (правонаступником) у разі її вибуття з процесу та у випадку переходу до неї від правопередника матеріальних прав та обов'язків у встановлених судом правовідносинах. Якщо правонаступництво в спірному матеріальному правовідношенні допускає перехід прав та обов'язків від однієї особи до іншої, то можливе і процесуальне правонаступництво. Якщо злочином заподіяно шкоду юридичній особі, і вона в процесі виступає як цивільний позивач, то спірне матеріальне правовідношення допускає

правонаступництво. Підставою правонаступництва є передавання нею свого майна, прав та обов'язків іншим юридичним особам внаслідок злиття, приєднання, поділу чи перетворення (ст. 104 ЦК України), а також у результаті виділу (ст.109 ЦК України). Аналогічною є ситуація, коли за дії обвинуваченого установа чи організація в силу закону несе матеріальну відповідальність (тобто є цивільним відповідачем), а згодом відбувається її реорганізація будь-яким з п'ятьох наведених способів. Отже, умовою заміни сторони при розгляді цивільного позову є правонаступництво, що відбулося в матеріальному праві.

У пункті 2 ч. 1 ст. 201 ЦПК України зазначено, що суд зобов'язаний зупинити провадження у справі у разі злиття, приєднання, поділу, перетворення юридичної особи, яка була стороною у справі. А в пункті 1 ч. 1 ст. 203 цього ж кодексу сказано, що таке зупинення здійснюється до залучення до участі у справі правонаступника. Вважаємо, за аналогією у разі реорганізації юридичної особи – цивільного позивача чи цивільного відповідача – провадження по кримінальній справі теж слід зупиняти. Водночас, це правило не повинно бути абсолютним. Наприклад, можливо, що матеріальне правонаступництво в спірному правовідношенні наступило тоді, коли розгляд кримінальної справи відклали, або ж під час перерви між судовими засіданнями. Якщо правонаступник матеріальних прав та обов'язків зможе в цей період зібрати необхідні документи, які підтверджують факт матеріального правонаступництва, то, безумовно, немає потреби зупиняти провадження у справі. Думаю, що у цьому разі суд, пересвідчившись у достовірності поданих документів, повинен винести ухвалу про залучення до участі у справі правонаступника вибулої особи. Вступ в процес правонаступника не означає, що розгляд цивільного позову в кримінальній справі починається заново. Такий розгляд продовжується з того моменту, з якого він був призупинений. Заміна правопередника з

боку цивільного позивача може відбуватися тільки у разі згоди правонаступника матеріальних прав та обов'язків на цю заміну і на вступ до процесу. Така обставина є другою умовою процесуального правонаступництва з боку цивільного позивача. Якщо ж така згода відсутня, то провадження по цивільному позову в кримінальній справі повинно бути закрито. Коли матеріальне правонаступництво настає щодо декількох осіб (у разі поділу та виділу вибулої юридичної особи), відповідний орган, що веде кримінальний процес, повинен повідомити кожного з них про те, що вони можуть набути статусу цивільного позивача через процесуальне правонаступництво.

Повинна бути введена норма (за аналогією до ч. 3 ст. 50 КПК України), на підставі якої той, хто лише претендує на набуття статусу учасника цього процесу – правонаступник матеріальних прав та обов'язків вибулої з процесу юридичної особи, теж повинен представити потрібні документи, що підтверджують факт правонаступництва. Їх неподання свідчитиме про те, що матеріальний правонаступник не бажає вступати в процес.

У цивільному процесі заміна правопередника на стороні відповідача відбувається незалежно від його бажання, а також незалежно від бажання позивача. Проте останній згодом може відмовитися від позову. Виникає запитання: чи й у кримінальному судочинстві теж потрібно аналогічно вирішувати зазначену ситуацію? Безумовно, волевиявлення правонаступника з боку вибулої з процесу юридичної особи – цивільного відповідача – братися до уваги при прийнятті відповідного процесуального рішення не повинно (таке бажання навряд чи колись буде висловлене). Проте необхідно з'ясувати, чи погоджується на залучення до процесу правонаступника цивільного відповідача цивільний позивач. Якщо останній чітко переконаний у тому, що він не бажає відшкодування завданої йому шкоди від правонаступника цивільного відповідача, то чи доціль-

но останнього залучати до участі у справі, витратити час та зусилля правоохоронних органів, кошти державного бюджету на те, аби в подальшому цивільний позивач відмовився від своїх вимог? Вважаємо, що ні. Подібне вирішення проблеми не відповідає вимогам процесуальної економії. Зазначена відмова цивільного позивача повинна за наслідками прирівнюватися до відмови від цивільного позову, а, отже, провадження по ньому в такому разі слід закрити. Якщо ж цивільний позивач висловить згоду на притягнення до участі у справі правонаступника цивільного відповідача, то суду слід, зупинивши провадження у справі (за аналогією з п. 1 ч. 1 ст. 201 ЦПК України) та реалізувавши своє право, передбачене положенням ч. 1 ст. 66 КПК України, вимагати від відповідних фізичних, юридичних чи службових осіб представити: а) документи, які підтверджують факт матеріального правонаступництва; б) документи, на підставі яких можна визначити обсяг переходу до правонаступника обов'язків, що при розгляді цивільного позову в кримінальній справі є предметом спірних матеріальних правовідносин (належним чином засвідчену копію передавального акту (у разі злиття, приспінання, перетворення, виділу юридичної особи) або розподільчого балансу (у разі її поділу), що містять положення про правонаступництво щодо усіх зобов'язань юридичної особи, що припиняється, стосовно всіх її кредиторів, включаючи й зобов'язання, які оспоруються).

Вирішуючи питання про прийняття такої відмови, суд має з'ясувати, чи не є вона вимушеною, наприклад, через те, що цивільний позивач точно не знає, кого ж саме можуть залучити як процесуального правонаступника вибулого цивільного відповідача. Встановивши вимушеність відмови, суд не повинен її приймати. В такому випадку йому необхідно вжити заходів для залучення до участі у розгляді цивільного позову правонаступника вибулої з процесу юридичної особи. Якщо ж цивільний позивач висловить згоду на

притягнення до участі у справі правонаступника цивільного відповідача, то суду слід, зупинивши провадження у справі (за аналогією з п. 1 ч. 1 ст. 201 ЦПК України) та реалізувавши своє право, передбачене положенням ч. 1 ст. 66 КПК України, вимагати від відповідних фізичних, юридичних чи службових осіб представити: а) документи, які підтверджують факт матеріального правонаступництва; б) документи, на підставі яких можна визначити обсяг переходу до правонаступника обов'язків, що при розгляді цивільного позову в кримінальній справі є предметом спірних матеріальних правовідносин.

Можливо, що правонаступниками цивільного відповідача, який вибув з процесу, є декілька юридичних осіб (у разі поділу чи виділу), і точно визначити правонаступника щодо конкретних обов'язків юридичної особи, яка припинилася, неможливо. Наприклад, через те, що положення розподільного балансу чи передавального акту не достатньо чітко регулюють таку ситуацію. Тому виникає запитання: кого ж слід залучати як цивільних відповідачів? Видається, що тут слід керуватися положенням ч. 5 ст. 107 ЦК України, відповідно до якого всі ризики, пов'язані з невизначеністю правонаступника щодо конкретних обов'язків юридичної особи, яка припинилася, солідарно розподіляються між усіма її правонаступниками. Таким чином, як цивільних відповідачів в аналізованій ситуації треба притягувати всіх правонаступників майнових обов'язків юридичної особи, яка мала статус зазначеного учасника процесу та вибула з нього внаслідок реорганізації (при цьому, як уже зазначалося, слід враховувати згоду на це цивільного позивача).

Коли мова йде про процесуальне правонаступництво, то від однієї особи до іншої переходить вся сукупність процесуальних прав і обов'язків, і не може бути часткового правонаступництва. Процесуальне правонаступництво можливе на будь-якій стадії процесу, крім стадії порушення кримінальної справи. Процесуальний правонаступник набуває усіх не-

реалізованих та нездійснених прав попередника на час вступу у справу і може ними вільно розпоряджатися. Згідно з ч. 2 ст. 37 ЦПК України всі дії, які вчинені до вступу правонаступника, обов'язкові для нього так само, як вони були б обов'язкові для особи, яку він замінив. Ймовірно, таке ж положення повинно діяти і в кримінальному судочинстві. Тобто, в даному випадку час вступу в процес правонаступника впливає на його обсяг прав та обов'язків, оскільки правонаступник не може змінити те, що сталося до його вступу в процес. Тому, наприклад, якщо цивільний позивач частково відмовився від цивільного позову, то процесуальний правонаступник не вправі вимагати його задоволення в повному обсязі. У разі скасування вироку і направлення справи на новий судовий розгляд в суд першої інстанції (п. 1 ч. 1 ст. 366 та п. 2 ч. 1 ст. 396 КПК України) права і обов'язки правонаступника будуть діяти в повному обсязі.

О. З. Панкевич,

*кандидат юридичних наук, доцент
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

ВИБОРЧІ СИСТЕМИ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ УДОСКОНАЛЕННЯ

Зважаючи на вагоме місце Верховної Ради України у системі органів державної влади, особливо актуальним є розроблення такого механізму обрання її складу, який би найповніше представив всі верстви населення, а сама Рада при цьому залишалася самостійним та дієвим суб'єктом у системі трьох гілок. Необхідним для цього є застосування виборчої системи, яка б відкривала перспективи до більшої

структурованості парламенту, підвищення його відповідальності за наслідки своєї діяльності.

Під час виборів 1990 р. та дострокових парламентських виборів 1994 р. виборча система була суто мажоритарною; вибори 1998 р. та 2002 р. було проведено за змішаною (мажоритарно-пропорційною) виборчою системою. І, нарешті, вибори 2006 р. та 2007 р. проводилися за правилами виключної пропорційності. Саме цю систему (від лат. *proportionalis* – той, що має правильне співвідношення), яка передбачає розподіл місць у парламенті між партіями пропорційно кількості поданих за них голосів виборців, вважають найдемократичнішою; завданням пропорційної виборчої системи є досягнення певного балансу у представництві соціальних груп та партій, які їх представляють у парламенті. Саме пропорційна виборча система є найрозповсюдженішою виборчою системою, що застосовується під час формування вищих законодавчих органів у більш як 60-ти країнах світу, в тому числі у 20-ти з 27-ми держав Європейського Союзу.

Видається, що одним із нововведень до виборчого законодавства, яке було б на сучасному етапі об'єктивно виправданим, є диференційований підхід до партій та виборчих блоків через запровадження «прогресивного виборчого бар'єру» (вищого прохідного бар'єру для виборчих блоків партій порівняно з окремими партіями). Нині в Україні не розрізняються партії та політичні блоки як суб'єкти виборчого процесу. Це сприяє об'єднанню партій лише для участі у виборчій кампанії, що фактично є обманом виборців, а також гальмує становлення дієвих політичних партій та не сприяє подоланню дрібнопартійності.

Застосування такого позитивного моменту мажоритарної системи, як персоніфікація виборів, є можливим для пропорційної моделі шляхом уведення преференційного голосування. Це «відкриє» списки перед виборцями, надасть їм можливість впливати на персональний склад пред-

ставницького органу, не дозволить перетворити процес складання списку у закриті партійні торги та попередить внутрішньопартійну корупцію.

Заслугує також на увагу запровадження до вітчизняного законодавства норм про гендерну рівність представництва, що є проявом загальноєвропейської тенденції. Адже за результатами останніх парламентських виборів депутатські мандати одержали лише 37 жінок, що становить близько 8 % від загальної кількості обраних парламентарів [1]. Водночас, слід на законодавчому рівні також вирішити проблему запобігання можливим фальсифікаціям, урегулюванням процедури фінансування виборчого процесу, недопущення застосування «адміністративного ресурсу» тощо. Поряд з цим повинна приділятися увага пришвидшенню кодифікації всього виборчого законодавства України.

1. Список обраних народних депутатів України // Урядовий кур'єр. – 27 жовтня 2007. – № 199

Є. В. Пряхін,

*кандидат юридичних наук
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

ЕЛЕМЕНТИ ХАРАКТЕРИСТИКИ ОСОБИ, ПІДОЗРЮВАНОЇ У ВЧИНЕННІ ЗЛОЧИНУ

Одним з найважливіших розділів криміналістики є криміналістична методика, яка розробляє рекомендації щодо організації та здійснення розслідування та запобігання окремих видів злочинів. Вона об'єднує в собі положення криміналістичної техніки і криміналістичної тактики. Криміналістична методика структурно складається з двох елементів: загальних положень та окремих методик. Окрема

криміналістична методика – це комплекс порад типізованого характеру, що є найбільш ефективним при розслідуванні того або іншого виду (роду) злочинів [1, с. 188].

Одним із елементів окремої криміналістичної методики є криміналістична характеристика злочинів, яка являє собою систему відомостей про певні види злочинів, які мають значення для виявлення і розкриття таких діянь криміналістичними засобами, прийомами та методами [2, с. 367]. Її метою є оптимізація процесу розкриття і розслідування злочинів.

До криміналістичної характеристики злочинів входять: 1) спосіб вчинення злочину; 2) час, місце та обстановка вчинення злочину; 3) знаряддя і засоби вчинення злочину; 4) предмет посягання; 5) особа злочинця; 6) особа потерпілого; 7) типові сліди злочину (слідові картина). Не всі з перелічених складових мають однакову вагу в різних видах злочинів, взаємозалежні між собою. Одні з них набувають першочергового значення, а інші відходять на другий план або ж взагалі відсутні.

Особа злочинця – це криміналістичне поняття, що виражає сутність особи, яка вчинила злочин. У цьому зв'язку можна говорити про типові ознаки особи, схильної до вчинення тих або інших злочинів [1, с. 194].

Проблема збирання інформації про особу підозрюваного (обвинуваченого) в криміналістичній літературі спеціально не досліджувалася. Деякі аспекти цього питання були розглянуті в працях Ю. Аленіна, В. Бахіна, П. Біленчука, Р. Белкіна, А. Геля, В. Гончаренка, В. Кузьмічова, А. Іщенко, М. Порубова, В. Шепітька та інших. Тому розробка методів, засобів, технічних прийомів і рекомендацій, що мають на меті забезпечити під час розслідування отримання певної вірогідної інформації про особу підозрюваного (обвинуваченого), можна назвати одним з важливих аспектів успішного розслідування злочину та встановлення об'єктивних обставин у справі. Значний обсяг потрібної

інформації про особу злочинця можна знайти у науці кримінології [3].

Всебічність і об'єктивність досудового слідства полягає в тому, що слідчий і орган дізнання повинні зібрати докази і їх джерела, а це, в свою чергу, передбачає встановлення відомостей про факти, що характеризують особу злочинця. Вивчення особи підозрюваного (обвинуваченого) здійснюється за допомогою специфічних методів, що є різновидом слідчої і судової діяльності уповноважених державою осіб, а сам процес чітко регламентований законом.

У слідчій практиці найчастіше використовуються такі методи вивчення особи підозрюваного (обвинуваченого): 1) біографічний; 2) метод спостереження; 3) метод аналізу результатів діяльності; 4) метод узагальнення незалежних характеристик; 5) метод експертних оцінок; 6) метод вивчення груп і колективів; 7) метод розмови і спілкування [4, с. 135–136].

За допомогою цих методів відбувається накопичення інформації про особу, що вчинила злочин, і в подальшому вона використовується при: плануванні проведення слідчих дій за участю цієї особи; вирішенні питання про обрання запобіжного заходу; складанні обвинувального висновку тощо.

Що стосується елементів криміналістичної характеристики особи підозрюваного (обвинуваченого), то до них можна віднести наступні: відомості персонографічного характеру; інформація про психофізіологічні і психологічні властивості особи; відомості про світогляд особи; відомості про виробничо-ділові якості особи; інформацію про морально-побутові якості особи. Потрібно пам'ятати, що у процесі діяльності людини всі ці елементи відображаються на різних матеріальних об'єктах, тому завданням слідчого є виявлення цих об'єктів та правильне їх використання в ході розслідування чи попередження злочинів.

1. Настільна книга слідчого: Наук.-практ. видання для слідчих і дізнавачів / М.І. Панов, В.Ю. Шепітько, В.О. Коновалова та ін. – К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2003. – 720 с.

2. Криміналістика: Підручник / За заг. ред. д.ю.н., проф. В.Ю. Шепітька. – К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2001. – 682 с.

3. *Даньшин І.М., Голіна В.В., Кальман О.Г., Лисосед О.В.* Кримінологія: Загальна та Особлива частини: Підручник для студ. юрид. спец. вищих навч. закл. – Х.: Право, 2003. – 352 с.

4. *Біленчук П.Д.* Криміналістична тактика і методика розслідування окремих видів злочинів: Навч. посібник для студ. вищ. навч. закл. – К.: МАУП, 2007. – 512 с.

О. Пукас,

магістрант

(Львівська комерційна академія)

БЕЗПЕКА ЗДОРОВ'Я ЛЮДИНИ: ЩОДО ПОКАЗНИКІВ ЯКОСТІ МИЛА ТУАЛЕТНОГО

До санітарно-епідеміологічних показників якості мила відносять: мікробіологічні, токсикологічні та клінічні.

У процесі виробництва, фасування, використання, застосування і зберігання мила можуть бути у різному ступені забруднені мікроорганізмами, які можуть продовжувати розвиватись.

Крім того, мікроорганізми можуть потрапити з мила на шкіру людини і викликати гнійні і вугрові запалення шкіри, а також інші негативні явища. У зв'язку з цим мило перевіряють на мікробіологічну безпеку. Для пригнічення розвитку колоній мікроорганізмів у склад мила вводять інгібітори і консерванти. Забруднення мікроорганізмами може відбуватись на стадії використання мила, оскільки поверхня його взаємодії з оточуючим середовищем і руками людини є ве-

ликою. Мікробіологічні показники відображають безпеку для здоров'я людини і обумовлені якістю сировини та санітарно-гігієнічним рівнем виробництва.

Безпеку мила щодо обмежень рівня вмісту мікроорганізмів характеризують за такими обов'язковими показниками:

- кількість мезофільних аеробних та факультативно-анаеробних мікроорганізмів (МАФAM) не повинна перевищувати 1000 КУО в 1 см³ продукту;

- кількість плісневих грибів не повинна перевищувати 100 КУО в 1 см³;

- кількість дріжджів роду *Candida* не повинна перевищувати 100 КУО в 1 см³;

- вміст синегнійної палички та вміст *Pseudomonas aeruginosa* не допускається.

Дослідження мікробіологічних показників мила виконують відповідно до вимог Методичних вказівок, затверджених Головним державним санітарним лікарем України.

Мило являє собою складну багатокомпонентну систему, у склад якої входять жири, структуроутворюючі, поверхнево-активні речовини, барвники, спеціальні добавки (антимікробні), біологічно-активні речовини (вітаміни, екстракти трав), тому необхідна детальна оцінка токсикологічних властивостей з метою забезпечення випуску високоякісного і не шкідливого для споживання мила. До обов'язкових токсикологічних показників безпеки для здоров'я людини належать: індекс шкіроподразнюючої дії та індекс сенсibiliзуючої дії.

Індекс шкіроподразнюючої дії характеризує спроможність облігатної подразнювальної дії мила при нанесенні на шкіру – зміни функціонального стану шкіри піддослідних тварин у формі запальної реакції. Індекс сенсibiliзуючої дії характеризує спроможність мила спричинити контактну сенсibiliзацію піддослідних тварин. Зазначені індек-

си за ступенем зміни функціонального стану шкіри та ступенем сенсibiliзуючої спроможності мила оцінюють у балах. Подразнювальна та сенсibiliзуюча дія мила на шкіру людини не повинна проявлятися після 24-годинної експозиції.

Клінічні показники визначаються після отримання позитивних результатів органолептичних, фізико-хімічних, мікробіологічних та токсикологічних показників. Клінічні показники відображають дію мила на шкіру та стан людини.

1. ДСанПіН 2.2.9.027-99. Комунальна гігієна. Продукція парфумерно-косметичної промисловості Санітарні правила і норми безпеки продукції парфумерно-косметичної промисловості. – [Чинні від 1 липня 1999 р.]– К.: Держстандарт України, 1999. – 60 с.

2. *Вилкова С.А* Товароведение и экспертиза парфюмерно-косметических товаров: Учебник для вузов. – М.: Издательский Дом «Деловая литература», 2000. – 286 с.

О. В. Ряшко,

*кандидат юридичних наук
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

ТАКТИКА ПРОВЕДЕННЯ ТА ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ДОПИТУ ПОТЕРПІЛОГО

Тема даного дослідження є актуальною, оскільки показання потерпілого – найбільш інформативний матеріал, який отримується під час розслідування злочинів та який дозволяє встановити сам факт наявності або відсутності складу злочину, виявити умови, які сприяли його вчиненню.

Аналізуються загальні закономірності сприйняття людиною інформації, об'єктивні та суб'єктивні умови, які

впливають на процес формування показань потерпілого, який поділено на три етапи: сприйняття, запам'ятовування та відтворення.

Особлива увага звертається на завдання слідчого при допиті потерпілого, які полягають в активізації у потерпілого асоціативних зв'язків та у знаходженні підходу до конкретної людини і отриманні якомога більше достовірної та повної інформації.

Необхідно звернути увагу на психологічні проблеми допиту потерпілого, а саме: встановлення психологічного контакту з допитуваним та діагностику істинності показів.

Потребує розширення питання тактичних засобів психологічного впливу на потерпілого, одним з яких є послідовність системи питань. На наш погляд, в юридичній літературі недостатньо уваги приділено класифікації запитань, що використовуються у процесі допиту. Існуючі класифікації доцільно було би доповнити контрольними та коригувальними запитаннями.

В юридичній літературі існує різний підхід до поділу допиту потерпілого на етапи. На нашу думку, є необхідність включити в цю систему: тактичну, психологічну підготовку до допиту та попередній аналіз обставин злочину.

Необхідно звернути увагу на саму психологію потерпілого, оскільки у механізмі злочину існує взаємозв'язок між злочинцем і жертвою, а психологія конфлікту злочинець – жертва може набувати різних форм.

Окремо зупинимось на основних методах, що сприяють діагностиці психічного статусу людини, а конкретно потерпілого: це методи спостереження, бесіди, незалежних характеристик, які застосовуються не в повному обсязі, а відповідно до тієї схеми, що є для слідчого найбільш прийнятною в даній ситуації.

Отримання інформації під час допиту потерпілого має свої особливості, зумовлені його зацікавленістю в результа-

тах справи, індивідуальними особливостями, негативним відношенням до особи злочинця, пережитими емоціями. Наголосимо, що допит як інформаційний процес має свою структуру і може бути класифікований за видами (наприклад: суб'єктом допиту, функціональним призначенням). Цікавими видаються класифікації невербальних засобів комунікації (жестів та міміки), які передають певну інформацію і при правильному їх розпізнанні можуть допомогти слідчому у проведенні допиту.

Покази потерпілого (особливо це стосується злочинів, які посягають на життя і здоров'я), як правило, відрізняються підвищеною емоційністю та схильністю до перевищення тяжкості скоєних відносно нього посягань, тому важливо звертати увагу на особисті якості потерпілого, особливості його поведінки та невербальні засоби спілкування, що дозволяє, в певній мірі, зробити висновки щодо правдивості його показів.

Намагаючись отримати правдиві свідчення, неприпустимо використовувати погрози, шантаж, залякування. Потерпілому слід роз'яснити, що від правдивості та повноти його розповіді залежить кінцевий результат розслідування. Слідчому необхідно намагатись уточнювати та підтверджувати отриману інформацію.

Зазначимо, що при першому допиті потерпілого слідчому слід враховувати стан важкого психологічного напруження та психічну травму, перенесену потерпілим, що не може не відбиватись на оцінюванні події. При повторному допиті, як правило, відбувається найбільш повна і чітка реконструкція подій, тому взаємодія слідчого і потерпілого повинні будуватись з урахуванням стану потерпілого.

Робимо висновок, що допит потерпілого – це прагнення і організація такого психологічного стану допитуваного, яке б максимально сприяло отриманню найбільш точної і повної інформації про подію злочину та особу злочинця.

Велику роль у цьому відіграє сама особистість слідчого, його інтелект, пам'ять, інтуїція, підхід до конкретної людини.

Отже, допит – це мистецтво діалогу, в якому відшукується і встановлюється істина, що і має бути кінцевою метою будь-якого розслідування.

О. В. Сибірна,

інженер із стандартизації

(Державне підприємство

*«Львівський науково-виробничий центр
стандартизації, метрології та сертифікації»*

ЕКОЛОГІЧНА БЕЗПЕКА: ПРОБЛЕМИ ЯВОРІВЩИНИ

Багаторічна промислова розробка Яворівського сіркового родовища серйозно порушила природні процеси перетворення сірки, що підтримували рівновагу її сполук. Згідно з даними Державного управління екологічної безпеки у Львівській області, екологічна ситуація, яка виникла в зоні діяльності Державного гірничо-хімічного підприємства «Сірка», досягла на сьогоднішній день критичного стану. Так, внаслідок інтенсивного видобутку сірчаної руди відбулися небезпечні зміни у структурі ґрунтів. Зокрема, у зоні родовища і на території прилеглих районів має місце активізація карстових процесів та порушення рівноваги різних сполук сірки, що призводить до постійного зростання кількості сульфатів, а також сірководню, який є одним із найнебезпечніших забруднювачів природного середовища. Нагромадження цієї токсичної сполуки у навколишніх умовах створює серйозну загрозу для існування фауни і флори.

У зв'язку з цим, негайного вирішення вимагає проблема щодо проведення комплексу заходів, спрямованих на лі-

квідацію небезпечної ситуації на Яворівщині та відновлення території.

Подібні екологічні проблеми, зумовлені тривалою розробкою сірковидобувних кар'єрів, вже виникали у Польщі та Німеччині. Вирішення їх відбувалося шляхом складних конструктивних геологічних перебудов або встановленням біофільтрів, створенням штучних біокаталізаторів безперервної дії. Однак, жодна з зазначених місцевостей не мала таких грандіозних масштабів, як територія Яворівського сіркового родовища.

Оскільки Яворівський сірковий кар'єр постійно наповнюється підземними водами та водами з навколишніх річок і водосховищ, на його території передбачається створення великої природної рекреаційної зони. У зв'язку з цим виникає необхідність постійної оцінки можливості біологічної утилізації сірководню та вивчення перспективи відновлення рівноваги сполук сірки даного регіону природнім шляхом.

1. *Гайдин А.М.* Сірка: вчора, сьогодні, завтра: Науково-популярний нарис. – Львів: Каменяр, 2000. – 70 с.

2. *Патика В.П.* Мікроорганізми і сталий розвиток агроєкосистем // Тези доп. X з'їзду тов. мікробіологів України, присвяченого пам'яті академіка НАН України Смірнова В.В. – 2004. – Одеса: Агропринт. – С. 13.

3. *Баран І.М., Подопрігора О.І., Грищук Г.В., Боднар Л.С., Кім Л.Я., Клим І.Р., Гнатуш С.О., Гудзь С.П.* Екологічний моніторинг водойм Яворівського сіркового родовища; мікробіологічний контроль // Довкілля та здоров'я. – 2003. – № 4. – С. 55–58.

Р. І. Сибірна,
доктор біологічних наук, професор
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

Г. В. Яворська,
кандидат біологічних наук
(Львівський національний університет
імені Івана Франка)

ТУБЕРКУЛЬОЗ У ПЕНІТЕНЦІАРНИХ ЗАКЛАДАХ: ЗАКОНОДАВЧІ АСПЕКТИ

Останні роки характеризуються значним погіршенням ситуації щодо туберкульозу, зростанням показників захворюваності та смертності, більш тяжким перебігом хвороби у вперше виявлених хворих. Нещодавні дослідження вказують на те, що у світі туберкульоз залишається однією з десяти основних причин смертності дорослого населення. У 1993 р. ВООЗ оголосила дану хворобу проблемою «всесвітньої небезпеки». В Україні з початку 90-х рр. ХХ ст. спостерігається така ж негативна тенденція щодо цієї інфекції. З 1995 р. у нашій країні визнано епідемію цього захворювання. Дедалі частіше спостерігаються гостропрогресивні, важкопротікаючі, а часом і невиліковні форми туберкульозу. У місцях позбавлення волі він має виражену тенденцію до гостропротікаючого перебігу аж до так званих галопуючих його форм з несприятливим прогнозом. Найбільше занепокоєння викликають хворі, які активно виділяють збудники, тобто з відкритою формою туберкульозу. Саме такі пацієнти є основним джерелом інфекції і сприяють її поширенню. Крім того, багато дослідників основну причину розповсюдження туберкульозу вбачають у зростанні кількості резистентних культур мікобактерій туберкульозу. На фоні погіршення епідеміологічної ситуації щодо туберкульозу дуже актуальною стала проблема стійкості *Mycobacterium tuberculosis* до

препаратів. Тому у структурі загальної епідемії виділяють епідемію хіміорезистентного туберкульозу.

Як зазначається у багатьох дослідженнях, основними особливостями проявів туберкульозу у сучасних умовах є виражена тенденція до переобтяження патологічного процесу у кожного конкретного хворого, розвиток гостропрогресивних форм туберкульозу, різке збільшення числа хворих із стійкими штамми *M tuberculosis*

Захворюваність та поширеність туберкульозу в пенітенціарних закладах в середньому в 30 разів перевищує аналогічні епідеміологічні показники серед всього населення України. У цих закладах він є однією з найскладніших і найважчих для вирішення медико-соціальних проблем. Прогресивне зростання захворюваності на туберкульоз останніми роками призвело до того, що почали виявляти такі клінічні форми цієї недуги, які майже не зустрічалися в останні десятиріччя: казеозна пневмонія, міліарний туберкульоз, туберкульоз кишок, гортані, перикарда, туберкуломи головно-го мозку.

Показано, що найефективнішими й найвигіднішими засобами боротьби з виникненням і поширенням полірезистентних штамів *M tuberculosis* є раціональна антимикобактеріальна терапія, яка перешкоджає виникненню стійких мікобактерій, а також контрольоване застосування антибіотиків, зокрема у пенітенціарних закладах.

Адекватна хіміотерапія і дотримання стандартних санітарно-епідеміологічних вимог сприяє істотному зниженню ризику виникнення спалахів туберкульозу. Дотримання медичним персоналом правил безпеки і санітарно-гігієнічних норм виключає інфікування в межах певного закладу.

Мало уваги приділялося і приділяється правовим аспектам цього захворювання, особливо у законотворчій сфері, а як наслідок – у фінансуванні. Так, незважаючи на всю гостроту проблеми і невтішні прогнози поширення даної патології, фінансування пенітенціарних закладів бажає бути кращим.

Отже, оцінюючи нинішню ситуацію із захворюваннями на туберкульоз в Україні як вкрай небезпечну, необхідно виявити науково обґрунтовані особливості її в умовах епідемії, розробити прогноз щодо поширення туберкульозу, переглянути клініко-діагностичну й лікувально-профілактичну стратегію стосовно легеневого і позалегеневого туберкульозу відповідно до сучасних соціально-економічних умов у країні та недостатнього фінансування, а також розробити відповідні організаційні аспекти протитуберкульозної діяльності, які взяли б під контроль розповсюдження захворювання у даних закладах. Отже, актуальність проблеми поширення мікобактерій туберкульозу у пенітенціарних закладах нині є очевидною.

Проблема поширення туберкульозу загалом, і особливо у пенітенціарних закладах, набула широкого розголосу у кінці 90-х рр. ХХ ст. Звернули увагу на цю складну медико-соціальну проблему і виконавчі органи влади. Зокрема, вийшла Постанова Кабінету Міністрів України від 23 квітня 1999 р. № 667 «Про комплексні заходи боротьби з туберкульозом», де Міністерству внутрішніх справ та Міністерству юстиції було доручено розробити та здійснити невідкладні заходи щодо профілактики, виявлення та лікування туберкульозу в місцях позбавлення волі. Невдовзі був виданий Указ Президента України від 11 травня 2000 р. № 679/2000, де зазначалося: «Міністерству внутрішніх справ України, Державному департаменту України з питань виконання покарань разом з Міністерством охорони здоров'я України та Міністерством фінансів України забезпечити проведення профілактичних оглядів на туберкульоз громадян, які поступають у приймальники-розподільники, утримуються у слідчих ізоляторах та виправно-трудовах установах, осіб, яких звільнено з місць позбавлення волі при їх реєстрації за умов проживання, а також іноземців і членів їх сімей, що звертаються з клопотанням про надання дозволу на тимчасове проживання та про набуття громадянства України; забезпечити лікування

хворих на туберкульоз, які утримуються в установах кримінально-виконавчої системи, та своєчасне фінансування цих заходів».

Здавалося, крок за кроком проблема поширення туберкульозу у пенітенціарних закладах буде вирішена. На неї звернули увагу і законодавці, що виявилось у виданні Закону України від 5 липня 2001 р. № 2586 «Про боротьбу із захворюванням на туберкульоз». Згідно зі ст. 17 «Протитуберкульозна допомога хворим на туберкульоз в установах кримінально-виконавчої системи вказано»: «Хворі на туберкульоз, виявлені в слідчих ізоляторах, отримують лікувально-профілактичну допомогу в медичних частинах слідчих ізоляторів. Хворі на туберкульоз, виявлені у виправно-трудових установах, забезпечуються лікувально-профілактичною допомогою у спеціалізованих протитуберкульозних закладах кримінально-виконавчої системи. Порядок виявлення, лікування таких хворих та здійснення профілактичних заходів встановлюється центральним органом виконавчої влади з питань виконання покарань за погодженням з центральним органом виконавчої влади в галузі охорони здоров'я. У разі звільнення хворого на активну форму туберкульозу установа кримінально-виконавчої системи повідомляє про це орган охорони здоров'я за обраним звільненим місцем проживання. Після прибуття до обраного місця проживання зазначені особи зобов'язані з'явитися до відповідного протитуберкульозного закладу для продовження лікування та медичного (диспансерного) нагляду».

Слід зазначити, що дану проблему постійно тримають на контролі Міністерство внутрішніх справ України та Міністерство охорони здоров'я України, про що свідчить ряд наказів. Так, у спільному наказі цих міністерств від 12 березня 2003 р. № 104/224 «Про проведення спільних протитуберкульозних заходів серед тимчасово затриманих та взятих під варту осіб, які утримуються у спеціальних установах органів внутрішніх справ», впроваджується вдосконалена система

діагностики та профілактики затриманих осіб. Окремим пунктом наказу встановлено порядок лікування та медичного нагляду за хворими на туберкульоз. Деякі медико-правові аспекти відображено в наказі Міністерства охорони здоров'я.

Відомо, що будь-які теоретичні розробки повинні бути впроваджені і перевірені на практиці. Тому було досліджено розповсюдження захворюваності на туберкульоз серед осіб, що утримуються у пенітенціарних закладах Львівщини. Аналізували вікову, клінічну та інші структури 84 засуджених осіб, що хворіють на туберкульоз. У результаті проведених досліджень було встановлено, що дане захворювання зустрічається приблизно з однаковою частотою незалежно від віку.

Не дивлячись на зазначене вище, необхідно і надалі на законодавчому рівні розглядати питання щодо значного покращення порядку утримання хворих на туберкульоз у пенітенціарних закладах, зокрема, вирішення питань щодо їх ізолювання, виділення належних коштів для забезпечення санітарно-гігієнічних умов та покращення харчування, проходження відповідного обстеження при поступленні у такі заклади (для унеможливлення занесення інфекції ззовні), інтенсивне проведення профілактичних заходів щодо персоналу, що обслуговує такі установи, з метою зведення до мінімуму можливості проникнення інфекції за їх межі.

1. Бунин К.В. Иммуная система и патогенез инфекционных болезней // Клиническая медицина. – 1980. – LVIII. – № 2. – С. 7–11.

2. Жукова МП Основные источники формирования контингентов больных, выделяющих лекарственно-устойчивые и чувствительные микобактерии туберкулеза // Проблемы туберкулеза. – 1998 – № 4 – С. 4–5.

3. Бактеріологічна діагностика туберкульозної інфекції: Наказ МОЗ України № 45 від 6 лютого 2002 р. – 102 с.

4. Феценко Ю І, Мельник В М, Кобилянська А В Хіміорезистентний туберкульоз – К · Здоров'я, 2003. – 135с.

5. Феценко Ю.І, Мельник В М, Костроміна В П, Деркач О.В, Речкина О.О. Питання епідеміології та програмний принцип боротьби з туберкульозом в сучасних умовах // Укр. пульмонол. ж-л. – 2000. – № 3 (29). – С. 5.

ПРОБЛЕМИ УДОСКОНАЛЕННЯ АНТИТЕРОРИСТИЧНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ

Терористичні діяння, які постійно насторожують світову спільноту, свідчать про те, що це явище набуло глобальних масштабів і є особливо актуальним нині. Тероризм є предметом активного наукового дослідження у державах, котрі вже відчули наслідки тероризму на своїх територіях, та у тих, що усвідомлюють небезпеку міжнародного тероризму. До числа останніх відноситься і Україна.

Серед вітчизняних науковців, які займаються вивченням даного питання, необхідно відзначити таких: В. Антипенко, В. Ємельянов, А. Кузьменко, В. Ліпкан, С. Яценко та інші. В. Ліпкан досліджував концептуальні питання побудови антитерористичного законодавства, В. Ємельянов та С. Яценко провели порівняльний аналіз антитерористичного законодавства різних держав. Аналізуючи положення міжнародного права у боротьбі з тероризмом, В. Антипенко вказує, що міжнародно-правові акти, обираючи полем свого регулювання лише той сегмент тероризму, який пов'язаний, в основному, з об'єктивною стороною злочинних дій терористів, залишають без належної уваги політичні, соціальні й економічні аспекти міжнародних відносин, які породжують та посилюють терористичні процеси.

У своєму дослідженні зупинимося лише на основних поняттях антитерористичного законодавства України і зробимо спробу провести їх аналіз.

Кожна розвинута правова держава, на наш погляд, повинна мати належну і діючу систему антитерористичного

законодавства. Даний термін є дещо умовний, стверджує В. Кубальський, адже частина чинного законодавства (конституційного, кримінального, адміністративного, міжнародного, кримінально-процесуального тощо) є, власне, антитерористичною. Очевидно, що є неправильним зводити антитерористичне законодавство лише до кримінально-правового аспекту. На боротьбу з тероризмом мають бути націлені і норми інших галузей законодавства.

Становлення системи національного антитерористичного законодавства почалось після закріплення відповідної норми у Кримінальному кодексі України 2001 р. та прийняття Закону України «Про боротьбу з тероризмом» в 2003 р. У статті 2 Закону України «Про боротьбу з тероризмом» зазначається, що правовою основою боротьби з тероризмом є Конституція України, КК України, цей Закон, інші закони України, Європейська конвенція про боротьбу з тероризмом (1977), Міжнародна конвенція про боротьбу з бомбовим тероризмом (1997), Міжнародна конвенція про боротьбу з фінансуванням тероризму (1999), інші міжнародні договори України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, укази і розпорядження Президента України, постанови та розпорядження Кабінету Міністрів України, а також інші нормативно-правові акти, що приймаються на виконання законів України.

Чинне антитерористичне законодавство України залежно від його спрямованості і предмета регулювання можна поділити на три групи: 1) нормативно-правові акти, які визначають ознаки терористичних діянь як злочинів та встановлюють кримінальну відповідальність за їх вчинення; 2) нормативно-правові акти, які регулюють діяльність державних органів та їх окремих підрозділів, щодо безпосередньої діяльності у сфері протидії тероризму, її координації, здійснення контролю та нагляду за нею; 3) чинні міжнародні договори у сфері боротьби з тероризмом, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

Безумовно, зазначений вище розподіл є дещо умовним, однак його наявність є доцільною в наукових і практичних колах.

Отже, для ефективності антитерористичного законодавства необхідно створити цілісну доктрину національної антитерористичної безпеки. Для побудови і розвитку такого законодавства треба спочатку визначитися з самою природою явища тероризму, бо ще й досі існують розбіжності серед вітчизняних та іноземних науковців і практиків.

О. П. Угровецький,

кандидат юридичних наук

*(Чугуївська об'єднана міжрегіональна
державна податкова інспекція Харківської області)*

ПРОБЛЕМА ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Податки є необхідною ланкою економічних відносин у суспільстві з моменту виникнення держави. Питання вдосконалення податкової системи завжди знаходились у центрі уваги керманців влади, науки, громадської думки.

Звичайно, що в поняття «вдосконалення» кожна зацікавлена сторона вкладає свій зміст. Якщо влада намагається завжди використати оподаткування для посилення своїх позицій через наповнення бюджету, зміцнення економічних та фінансових важелів впливу на суспільство, а науковці хочуть розібратися в умовах і чинниках функціонування податкової системи, її обґрунтованості і ефективності, в шляхах покращання, то громадська думка до системи оподаткування критично налаштована і, як правило, діючу податкову систему не вважає справедливою. Розвиток і зміна державного устрою завжди супроводжується змінами системи податків, адже вони є умовою для виконання державою своїх функцій. З отримання незалежності в Україні

іде пошук шляхів удосконалення податкової системи, що є особливо актуальним нині, коли назріла необхідність податково-бюджетного регулювання економіки України в нових ринкових умовах та в умовах вступу до Світової організації торгівлі і європейської інтеграції.

Недоліки нинішньої податкової системи України визнають всі: платники податків і податківці, законодавці і політики, вчені і представники громадськості. Основна проблема системи оподаткування полягає в надмірності податкового тягаря, що є головною причиною фінансової нестабільності підприємств, зменшення сукупного попиту і кризових явищ у тих чи інших галузях економіки.

Створити ефективну податкову систему дуже непросто. Податки зачіпають інтереси різних економічних груп платників податків та споживачів державних ресурсів, вони мають стимулювати економічну діяльність, захищати інтереси держави і інтереси підприємця. Податкова система має будуватися з урахуванням багатьох чинників, які тією чи іншою мірою можуть впливати на ефективність її діяльності. Здійснюючи свою регулюючу функцію, податки завжди прямо чи опосередковано впливають на економічну діяльність. Принципи побудови і напрями реформування податкової системи, її структура, параметри податкового навантаження на економіку, диференціація ставок податку, сфера податкових пільг, компетенція і повноваження органів податкової служби викликають гостру дискусію як в органах влади, так і в громадських колах.

З розробкою проекту Податкового кодексу та прийняттям Концепції реформування податкової системи України проблемні питання української податкової системи не розв'язалися, а лише загострились. Виникла необхідність всебічного дослідження питань, пов'язаних із можливим впливом пропонованих змін у податковій системі на економічні процеси, вивчення теоретичних і практичних аспектів оподаткування. Необхідно також враховувати і до-

свід реформування податкових систем у розвинутих і пост-соціалістичних країнах, зокрема їх рівні оподаткування, кількісні параметри податкових ставок, пільгове та спрощене оподаткування, загальний рівень податкового навантаження.

Закон України «Про систему оподаткування» встановлює, що податком та збором (обов'язковим платежем) до бюджетів та державних цільових фондів є обов'язковий внесок до бюджету відповідного рівня або державного цільового фонду, здійснюваний платниками у порядку і на умовах, що визначаються законами України про оподаткування. Платниками податків і зборів (обов'язкових платежів) є юридичні та фізичні особи, на яких згідно з законами України покладено обов'язок сплачувати податки і збори.

Об'єктами оподаткування є доходи (прибуток), додана вартість продукції (робіт, послуг), вартість продукції (робіт, послуг), у тому числі митна, або її натуральні показники, спеціальне використання природних ресурсів, майно юридичних та фізичних осіб та інші об'єкти, визначені законами України про оподаткування.

Як бачимо, в кожній нормі закону міститься посилання на те, що і сам процес оподаткування, і діяльність державних податкових органів, і обов'язки платників податків мають здійснюватись у відповідності з законами України про оподаткування. Проблема полягає в тому, що різні суб'єкти податкової системи по-різному розуміють вимоги цих законів, а відповідно і діють.

Необхідно забезпечити єдиний підхід до розробки податкових законів з обов'язковим визначенням платника податку і збору, об'єкта оподаткування, джерела оплати і збору, терміни податкового періоду, ставок податку і збору, строків та порядків сплати податку, підстав для надання пільг. Потрібно реально забезпечити дохідливість норм податкового законодавства для платників податків і зборів.

Важливою проблемою податкової системи є забезпечення її стабільності, тобто незмінності податків і зборів, їх ставок, а також податкових пільг протягом бюджетного року.

Податкова система має бути економічно обґрунтованою. Податки і збори повинні встановлюватися на основі показників розвитку національної економіки, фінансових можливостей з урахуванням необхідності досягнення збалансованих витрат бюджету з його доходами, з урахуванням рівнозначності і пропорційності справлення податків у певній частці залежно від отриманого прибутку.

Держава має встановлювати такі ставки податків і зборів, щоб вони були посилені для платника податків, стимулювали б його діяльність. Можливість поповнити бюджет шляхом збільшення оподаткування здається досить привабливою, але тільки на перший погляд. У практичному житті, виявляється, все навпаки – збільшення податку веде до спроб ухилення від його сплати. Кожний новий вид податку, у якій би формі він не стягувався, зменшує зацікавленість платника у виробничій діяльності. Виявлено, що до певної межі оподаткування у підприємця чи іншого платника податку існує зацікавленість у його сплаті, у здійсненні зусиль із нарощування результатів виробничої діяльності. Після певної межі така зацікавленість зменшується і сходить нанівець.

Проблемою податкової системи України є часта змінюваність ставок оподаткування та і самої нормативної бази. Ставки податків і зборів мають встановлюватися Верховною Радою України, Верховною Радою Автономної Республіки Крим і сільськими, селищними, міськими радами відповідно до законів України про оподаткування і незмінюваність протягом бюджетного року, за винятком випадків, пов'язаних із занижуванням антидемпінгових, компенсаційних і спеціальних заходів відповідно до законів України. Більшість змін податкових ставок і механізму справлення податків і зборів запроваджується при прийнятті за-

кону України «Про державний бюджет України» на відповідний рік. Так, при прийнятті державного бюджету на 2007 р., в закони про оподаткування та в інші закони, пов'язані з податковою системою України, було внесено 40 поправок, змін і доповнень. У 2007 р. на території України збирається близько 50 видів податків і зборів. Згідно законом України «Про систему оподаткування», їх поділяють на загальнодержавні та місцеві податки та збори. І загальнодержавні податки, і місцеві збори будуть ефективними та виконуваними лише при умові їх стабільності, доступності й економічної доцільності.

1. Про систему оподаткування: Закон України // Відомості Верховної Ради України від 18 лютого 1997 р. № 16. – Ст. 119.

2. Про Державний бюджет України на 2007 рік: Закон України від 19 грудня 2006 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2007 № 7–8. Ст. 66.

О. І. Фірман,
курсант

Р. І. Сибірна,
доктор біологічних наук, професор
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

ДО ПРОБЛЕМИ ПЕРЕСЕЛЕННЯ УКРАЇНЦІВ З ПОЛЬЩІ ДО СРСР ЗЛОЧИННА ОПЕРАЦІЯ «ВІСЛА»

В умовах формування громадянського суспільства має важливе значення наявність якісного механізму правового регулювання у правозахисній діяльності. Однак, не завжди цього було дотримано, зокрема, як у період Другої

світової війни та перших повоєнних років, щодо українського населення, внаслідок політичних маніпуляцій правителів європейських держав опинилося поза межами української держави. Деякі етнічні українські землі увійшли до складу Польщі, але українське населення, яке проживало на цих територіях, було вагомою перешкодою для реалізації плану побудов однонаціональної Польщі без національних меншин. Також польська влада передбачала, що в близькому майбутньому українці, які проживають на території Польщі, захочуть приєднатися до України, що загрожувало цілісності Польщі та її стабільному розвитку. Тому було вирішено здійснити переселення українців, які залишились у Польщі та польського населення, яке проживало в Україні.

Примусове переселення українців з Польщі до СРСР не можна розглядати як питання втікачів або як евакуацію. Воно здійснювалось унаслідок радянсько-польського договору про обмін населенням, який було підписано 9 вересня 1944 р. Цей договір був внутрішньою справою двох держав, тобто його підписали без урахування думки українського і польського населення. У документі йдеться про евакуацію народів з держави до держави, але з яких саме районів – невідомо, про кордони і межі держав не сказано жодного слова. І тим самим було створено засади для прояву свавілля, яке було характерним для політики радянської імперії.

Якщо мова йде про добровільний характер переселення, то добровільним воно було тільки теоретично. На практиці проти населення застосовувались всі можливі засоби тиску, включаючи фізичне насилля. Беручи участь у реєстрації і перевірці українців, що переселялися, працівники НКВС не допускали проникнення на територію УРСР українських націоналістів. Ця категорія була приречена тільки на смерть.

З 1 січня 1945 р. від українців не було жодних добровільних зголошень на виїзд. Крім цього, тисячі осіб, які попередньо вже зголосилися на переселення, згодом зневажили це зголошення. Тоді набрало великих масштабів примусове переселення, перший етап переселення закінчився влітку 1945 р.

Другий етап розпочався в кінці липня 1945 р., коли депортація набрала виключно насильницького характеру, будучи спрямованою на активізацію кривавих акцій проти українців силами регулярних військових частин польського війська.

Третій етап переселення – це злочинна акція «Вісла», яка тривала з 28 квітня по 28 липня 1947 р., головною метою якої було знищення збройного опору УПА шляхом депортації українців. Організацією акції займалась створена 17 квітня 1947 р. оперативна група «Вісла», якою керував генерал С. Моссор. Українська територія, обійнята операцією «Вісла», була поділена на райони. В кожному з них було по кілька збірних пунктів, куди зігнано населення з навколишніх сіл для ресстрації та подальшого транспортування під військовим конвоєм до Любліна і Освенціма, де відбувалася «гігієнічна» та політична чистки. Там служба безпеки проводила допити, не обійшлося і без жорстоких побоїв. Підозрілих у співпраці з УПА арештовували і відправляли в концентраційний табір Явожно. Після політичної перевірки транспорт з українським населенням скеровували у північно-західні воєводства країни, щоб воно не було сконцентроване на одній території і не становило собою окремої частини народу, а отже не становило жодної загрози для розвитку Польщі.

До операції «Вісла» було залучено п'ять дивізій піхоти (16 полків) і шосту дивізію корпусу внутрішньої безпеки, а також допоміжні сили, – разом 17 440 чол. війська та 500 міліціонерів. Це була брутальна акція щодо мирного і безоборонного населення.

Внаслідок здійснення злочинної акції «Вісла» була розпорошена етнографічна група українського народу. Однак українці, які проживали за межами України, в неймовірно важких умовах зберегли свої етнічні ознаки і не розпрощалися з надією на розвиток українського громадянського суспільства в майбутньому.

Ю. А. Хатнюк-Кункевич,
курсант

О. М. Дуфенюк,
викладач

*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ СВИДКА – УЧАСНИКА КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ

Проблеми захисту прав та інтересів у кримінальному судочинстві охоплюють такі аспекти:

1) захист інтересів, порушених злочином (можливість звернення за захистом до правоохоронних і правозастосовчих органів, подолання безпідставних спроб відмови у захисті, можливість відшкодування заподіяної матеріальної шкоди тощо);

2) захист від неправомірних дій слідчого та інших працівників правоохоронних органів;

3) захист від впливу інших учасників кримінального судочинства або їх родичів та близьких.

У зв'язку з цим, необхідне розроблення законопроектів, спрямованих на розширення демократичних і гуманітарних засад кримінального судочинства і вдосконалення процедур їх застосування [1, с. 85].

Забезпечення захисту прав та інтересів людини і вдосконалення раціональності розслідування злочинів завжди

знаходиться у протиріччі: будь-яке посилення гарантій прав особи ускладнює процедуру розслідування та навпаки.

До основних напрямів та заходів захисту свідків слід віднести:

а) правові, що включають дві підгрупи:

- кримінально-правові (встановлення відповідальності за посягання на життя, здоров'я та майно осіб, яких захищають);

- кримінально-процесуальні (вдосконалення процедури отримання інформації від проінформованих осіб);

б) соціально-економічні (надання можливості змінити біографічні дані, місце проживання та роботи, державне забезпечення родини в разі смерті особи тощо);

в) фізичні (надання охорони, технічний захист жилих та службових приміщень тощо).

За словами науковців, сучасні соціально-економічні та фізичні заходи захисту характеризуються недостатньою надійністю (постійна охорона є майже неможливою, а «зникнути, розчинитися» у масштабах нашої країни складно, особливо з урахуванням можливостей організованої злочинності) та низьким рівнем ефективності [2, с. 52].

Виходячи з наведеного, варто було б запропонувати, щоб наша держава, орієнтована на запозичення всесвітніх правових тенденцій, надала своїм громадянам право, не порушуючи закону, відмовитися від оприлюднення інформації, розголошення якої може створити загрозу їхній безпеці; щоб не продовжувати переслідування у кримінальному порядку громадян за те, що пріоритетною мотивацією їхньої поведінки у процесі розслідування є природне почуття самозбереження та страх за життя близьких, навіть якщо ці нововведення ускладнюють процедуру судового розгляду [3, с. 99].

Визначивши всі обов'язки та права свідка в кримінальному процесі, можна сказати, що, незважаючи на невеликий обсяг обов'язків, свідок має обмежений обсяг прав. Таке

безправне становище свідка суперечить не лише принципам кримінального процесу, а й в цілому не відповідає його інтересам [4, с. 32].

1. *Панасюк В.С.* Правове положення свідка в кримінальному процесі України // *Юридична Україна*. – 2006. – № 3. – С. 85–89.

2. *Казаренко С.М.* Забезпечення безпеки учасників кримінального судочинства // *Право України*. – 2006. – № 2. – С. 52–54.

3. *Бояров Ю.С.* Заходи забезпечення безпеки свідків: міжнародний та вітчизняний досвід // *Право України*. – 2001. – № 12. – С. 99–102.

4. *Пахло М.М.* Свідок – учасник кримінального судочинства // *Юридичний журнал*. – 2004. – № 11. – С. 31–34.

А. Я. Хитра,

*кандидат юридичних наук
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

ОСКАРЖЕННЯ ПОСТАНОВИ ПРО ВІДМОВУ В ПОРУШЕННІ КРИМІНАЛЬНОЇ СПРАВИ

Рішення слідчого мають визначену юридичну силу. В правовій літературі юридична законна сила правозастосовних актів правильно розуміється як властивість даних актів, що виражаються в їх можливості діяти, владно породжувати на підставі правових норм відповідні правові наслідки для персонально визначених учасників конкретних суспільних відносин [1, с. 34]. Юридична сила правозастосовних актів ґрунтується не тільки на силі норм, які застосовуються, але і на владній компетенції правозастосовних суб'єктів [2, с. 115].

Провівши аналіз кримінально-процесуального закону, можна дійти висновку, що рішення за часом набуття законної сили можна поділити на:

1) ті, які набувають законної сили з моменту прийняття відповідного рішення;

2) ті, які набувають законної сили з моменту проголошення;

3) ті, які набувають законної сили після закінчення строку на їх оскарження.

Вважаємо також доцільним представити наступну класифікацію рішень за підставою можливості оскарження: рішення, які можуть бути оскаржені; рішення, які не підлягають оскарженню.

До того ж, на нашу думку, необхідно дати і класифікацію скарг за підставою наслідків оскарження щодо зупинення виконання рішень або набрання їх законної сили: скарги, які зупиняють виконання рішення; скарги, які зупиняють набрання законної сили рішення; скарги, які не зупиняють виконання рішення.

Частина 1 ст. 215 КПК України визначає, що постановва слідчого про закриття справи може бути оскаржена прокуророві в семиденний строк з дня одержання письмового повідомлення або копії постанови про закриття справи.

Закінчення строку оскарження і вступу постанови про закриття кримінальної справи в законну силу, звичайно, не означає, що відповідний прокурор може відмовити у прийнятті скарги на постанову про закриття кримінальної справи, керуючись формальними ознаками пропуску строку подання скарги. Скасування постанови про закриття кримінальної справи і відновлення досудового слідства можуть бути здійснені прокурором і після вступу постанови в законну силу.

Практична суть вступу постанови про закриття кримінальної справи в законну силу ґрунтується на тому, що

якщо рішення про звільнення особи від кримінальної відповідальності і скасування відносно неї заходів процесуального примусу мають бути реалізовані відразу ж після винесення відповідної постанови, то питання про речові докази та інші предмети, документи, які вилучались та приєднувались до справи в ході провадження, повинно вирішуватись після вступу рішення про закриття кримінальної справи у законну силу [1, с. 36]. Виконання рішень за вказаними питаннями про закриття кримінальної справи є завчасним і може зумовити труднощі органу розслідування та й громадянам у випадку визнання прокурором цих рішень невірними і такими, що підлягають скасуванню [3, с. 18–20].

Аналогічне правило необхідно застосовувати і при вирішенні питання про набуття законної сили рішення про відмову в порушенні кримінальної справи.

Відповідно до ч. 1 ст. 99¹ КПК України постанову слідчого і органу дізнання про відмову в порушенні кримінальної справи може бути оскаржено відповідному прокуророві, а якщо таку постанову винесено прокурором – вищестоящому прокуророві протягом семи днів з дня одержання копії постанови.

Хотілося б звернути увагу ще на один проблемний момент дослідження цих питань. Законодавець визначає право громадян знати, яке остаточне рішення приймається у справі, але визначає різні способи та процедуру його реалізації.

Так, частина 1 ст. 99 КПК України визначає, що за відсутності підстав до порушення кримінальної справи прокурор, слідчий, орган дізнання або суддя своєю постановою відмовляють у порушенні кримінальної справи, про що повідомляють зацікавлених осіб і підприємства, установи, організації. Така скарга, відповідно до ч. 1 ст. 99¹ КПК України, подається особою, інтересів якої вона стосується, або її представником протягом семи днів з дня одержання копії постанови.

Проаналізувавши зміст цих норм КПК України, можна дійти висновку, що вони не визначають єдиної процедури реалізації права на ознайомлення осіб з постановою про відмову в порушенні кримінальної справи. Відповідно, на практиці можуть виникнути колізії щодо вирішення моменту набуття законної сили даного рішення, оскільки ч. 1 ст. 99 КПК України говорить про направлення повідомлення про прийняте рішення, а ч. 1 ст. 99¹ КПК України – про направлення копії постанови.

Вважаємо, якщо слідчий, орган дізнання, прокурор, суддя, суд не направили копії постанови про відмову в порушенні кримінальної справи зацікавленим особами, що на практиці досить часто зустрічається, слід вважати, що дане рішення не набуло законної сили і може бути оскаржене навіть після закінчення семиденного строку, після прийняття рішення. Часом, з якого починається обчислення строку права на оскарження, слід вважати день, коли особа отримала копію відповідної постанови, і навіть не повідомлення про прийняття відповідного рішення.

Як бачимо, визначені два способи ознайомлення з цими рішеннями: перший – направлення повідомлення, другий – направлення копії відповідної постанови.

На підставі наведеного вище, можна дійти висновку, що для реального забезпечення можливості оскарження рішення про відмову в порушенні кримінальної справи і своєчасного скасування прокурором рішення, яке визнане незаконним, необхідно законодавчо, шляхом внесення відповідних змін, закріпити порядок, відповідно до якого копія постанови про відмову в порушенні кримінальної справи (а не повідомлення) протягом однієї доби повинні бути направлені прокурору, заявнику, а також всім іншим особам, які зацікавлені у вирішенні справи. Також законодавчо необхідно вдосконалити процедуру, за якої відповідні рішення набувають законної сили, для того, щоб вони від-

повідали всім ознакам, які характеризують саме правозастосовний акт.

1. Дубинский А.Я. Исполнение процессуальных решений следователя: правовые и организационные проблемы. – К.: Наукова думка, 1984.

2. Дюрягин И Я Право и управление. – М., 1981.

3. Дубинский А.Я Прекращение уголовного дела в стадии предварительного расследования. – К., 1975.

З. З. Червінко,
курсантка

О. М. Дуфенюк,
викладач

*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ДОПУСКУ ЗАХИСНИКА ДО УЧАСТІ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Забезпечення підозрюваному, обвинуваченому, підсудному права на захист є одним із основних конституційних прав, передбачених кримінальним процесом України [4, с. 200]. Зважаючи на це, в Основному Законі України закріплено широкий спектр можливостей для особи захищатися від обвинувачення як особисто, так і за допомогою адвокатів. Проте, досить часто, норми Основного Закону України деформуються в процесі їх реалізації в життя. Особливо наглядно це проявляється при здійсненні допуску адвоката до участі в кримінальній справі.

Незважаючи на те, що ч. 4 ст. 44 КПК України дозволяє участь захисника у справі на будь-якій стадії процесу, робити висновок про те, що адвокат може вступити до уча-

сті в справі одразу після порушення кримінальної справи, не видається можливим з огляду на наступне. Термін «захист» вживається щодо підозрюваного, обвинуваченого, підсудного (ст. 21 КПК України). Згідно із ст. 43-1 КПК України підозрюваним визнається особа, затримана за підозрою у вчиненні злочину, або особа, до якої застосовано запобіжний захід до винесення постанови про притягнення її як обвинуваченого. Звідси випливає, що за умов порушення кримінальної справи стосовно особи, яка не затримана за підозрою у вчиненні злочину і до якої не застосовано запобіжний захід, суб'єкт захисту є відсутнім, тобто нема кого захищати. Отже, на практиці часто виникає ситуація, коли у справі провадяться численні слідчі дії, а захисник до участі в справі не допускається. Для вирішення цього проблемного питання видається доцільно закріпити в новому КПК України норму, згідно з якою підозрюваним буде визнаватися також особа, щодо якої порушено кримінальну справу. Наявність такої норми дозволить зняти усі питання стосовно моменту вступу адвоката у справу [3, с. 73].

Не менш гострою нині видається проблема нерівного становища адвокатів – членів професійних адвокатських об'єднань та тих адвокатів, які займаються індивідуальною практикою.

Явно дискримінаційним стосовно індивідуально практикуючих адвокатів є положення ст. 44 КПК України [2]. Так, згідно із ч. 3 ст. 44 КПК України повноваження адвоката на участь у справі підтверджується ордером відповідного адвокатського об'єднання або угодою, якщо адвокат не є членом адвокатського об'єднання. У зв'язку з цим, постає логічне запитання: як може адвокат, який займається індивідуальною практикою, пред'явити угоду про надання юридичної допомоги особі, яку затримано. Зрозуміло, що для укладення такої угоди адвокату необхідно мати зустріч із затриманим. Проте за таких умов усе ставиться у залеж-

ність від волі слідчого. Саме йому належить вирішити питання про те, допустити адвоката для укладення угоди чи ні. На цьому широкі повноваження слідчого у сфері допуску адвоката до участі у справі не вичерпуються. Цю тезу підтверджує аналіз ст. 47 КПК України. Так, відповідно до ч. 1 цієї статті слідчий зобов'язаний надати затриманій особі чи особі, яка утримується під вартою, допомогу у встановленні зв'язку із захисником або з особами, які можуть запросити захисника. Отже, усе знову ж таки ставиться в залежність від слідчого. Норми КПК України фактично дозволяють йому активно втручатися у процес вибору захисника [3, с. 74].

У зв'язку з цим з'явилися «кишенькові адвокати», що працюють в парі зі слідчим. Для вирішення даної проблеми у науковій літературі неодноразово наголошується на необхідності виключення таких дискримінаційних щодо сторони захисту норм, а тим паче недопущення їх появи в новому КПК України.

Дебатується питання про те, чи є доцільною необхідність оформлення слідчим постанови про допуск захисника до участі в справі, оскільки це законодавче положення спрямоване на обмеження прав захисника.

Нівелюється значення адвоката і при вирішенні такого важливого процесуального питання, як продовження строків тримання особи під вартою. Так, згідно із ч. 3 ст. 165-3 КПК України, одержавши подання, суддя вивчає матеріали кримінальної справи, при необхідності опитує обвинуваченого, особу, у провадженні якої перебуває справа, вислуховує думку прокурора, захисника, якщо він з'явився, після чого залежно від наявності до того підстав виносить постанову про продовження строку тримання під вартою або відмовляє в його продовженні. Із цього положення випливає, що участь прокурора при розгляді вище зазначеного питання є обов'язковою, а захисника – ні [3, с.75].

Перелік вказаних проблем, пов'язаних з участю захисника у кримінальному процесі, не є вичерпним. З усього сказаного випливає одне: в Україні існує нагальна потреба розробки нового КПК, в якому були б усунуті виявлені недоліки. Проте аналіз існуючого проекту КПК України не дає особливих підстав для оптимізму. У деяких випадках норми цього проекту ще більше звужують права адвокатів у порівнянні з нормами нині чинного КПК.

1. Про адвокатуру: Закон України // Відомості Верховної Ради. – 1993. – № 9.

2. Кримінально-процесуальний кодекс України (із змінами і доповненнями). – К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2006. – 274 с.

3. *Величко О.* Проблемні аспекти участі адвоката у кримінальному процесі // Прокуратура, людина, держава. – 2004. – № 2 (32). – С. 73–77.

4. *Титов А., Шкарупа В.* Деякі проблеми допуску захисника до участі у кримінальній справі // Проблеми правознавства і правоохоронної діяльності. – 2001. – № 1. – С. 200–204.

О. А. Чичкан,

кандидат наук з фізичного виховання та спорту

М. Г. Костовський,

старший викладач

(Львівський державний університет

внутрішніх справ)

ВПЛИВ ЗАНЯТЬ ОЗДОРОВЧОЮ ГІМНАСТИКОЮ НА ФІЗИЧНИЙ СТАН

Однією з основних ознак здорового способу життя є висока фізична активність – рух. Величезні можливості, закладені в організмі кожної людини, можуть бути реалізовані в здоров'я і активне довголіття тільки за умови по-

стійної роботи з фізичними навантаженнями. На жаль, більшість людей в Україні ведуть малорухомий спосіб життя. Серед них найбільшу частину складають жінки, які приділяють свій вільний час перегляду телепередач, домашньому клопоту і зовсім не звертають увагу на різноманітні відхилення у стані свого здоров'я. Зовні непомітні захворювання чи симптоми (хронічний гастрит, порушення дихання, гіпертонія, зайва вага тощо) з часом призведуть до серйозних захворювань, які важко вилікувати. Особливо турбує той факт, що кількість людей, які балансують на межі здоров'я й нездоров'я, катастрофічно зростає.

Сприяє низькому рівневі фізичної активності науково-технічний прогрес – автоматизація промисловості, розвиток транспорту, механізація домашньої праці, телефонізація, телебачення, які скоротили до мінімуму рухову активність людини, яка є невід'ємною частиною повноцінного життя. А що таке повноцінне життя? Це раціональне співвідношення роботи і відпочинку. Зі спортивної термінології відпочинок буває активний і пасивний. В свою чергу, активний відпочинок сприяє кращому відновленню організму після розумової, фізичної та іншої діяльності.

Гіподинамія призводить, як це не парадоксально, до збільшення навантаження на серцевий м'яз. Коли людина ходить, біжить чи займається фізичними вправами, м'язи, створюючи тиск на судини, допомагають серцю перекачувати кров по артеріях на периферію, а по венах – до серця. Коли людина не рухається, цього не відбувається, серце швидко зношується, виконуючи важку роботу, а йому за хвилину доводиться перекачувати 4–5 літрів крові. Під час роботи м'язів відбувається «згорання» тієї енергії, що надходить з їжею. При малорухомому способі життя, незбалансованому харчуванні запаси енергії відкладаються у вигляді жирів (надмірна вага), холестерину в судинах (стенокардія, інфаркт, інсульт), а відкладання солей веде до остеохондрозу. Як показали результати досліджень

(Дж. Х. Уилмор, Д.Л. Костилл, 1997 та ін.), гіподинамія вдвічі підвищує ризик виникнення інфаркту міокарда. На даний час встановлено, що достатньо всього лише фізичної активності невеликої інтенсивності, щоб знизити ризик цього захворювання. Для зміцнення здоров'я не потрібно фізичного навантаження високої інтенсивності. Тренування аеробної спрямованості викликає позитивні фізіологічні зміни, які забезпечують зменшення ризику серцевих приступів, – збільшення діаметру коронарних артерій, розмірів серця і збільшення його насосної здатності.

Також під час спокою більша частина легень не бере участі у акті дихання, що спричиняє застій слизу, внаслідок чого є більше шансів захворіти на пневмонію, бронхіт. Ось далеко не повний спектр тих змін, що відбуваються в організмі при гіподинамії. Висновки однозначні – при малорухомому способі життя потерпають всі органи і системи, у тому числі й серцево-судинна, смертність від якої посідає одне з перших місць в Україні.

Отже, виконуючи фізичні вправи, людина потрапляє в світ нових відчуттів, позитивних емоцій, стає більш життєрадісною, відчуває приплив сил, в неї покращується настрій.

Низкою науковців (Дж. Х. Уилмор, Д.Л. Костилл, 1997 та ін.) встановлено, що систематичні заняття фізичним вихованням і, зокрема, оздоровчою гімнастикою, дотримання правильного рухового й гігієнічного режиму є потужним засобом попередження багатьох захворювань, підтримки нормального рівня діяльності й працездатності організму жінки.

При виконанні фізичних вправ від працюючих м'язів, суглобів і сухожилів у центральну нервову систему, зокрема у кору головного мозку, надходить велика кількість сигналів, які у свою чергу із центральної нервової системи направляються до усіх внутрішніх органів – до серця, легенів, м'язів тощо. Відбувається прискорення діяльності серцево-судинної та дихальної систем, збільшується швидкість руху

судинами, підвищується артеріальний тиск, підсилюється обмін речовин. Ступінь зміни діяльності внутрішніх органів залежить від характеру роботи; чим складніший та інтенсивніший м'язовий рух, тим більше виражені зміни у діяльності систем організму.

Регулярні заняття оздоровчою гімнастикою підвищують рухливість грудної клітки й діафрагми. У людей, які займаються, подих стає більш рідким і глибоким, дихальні м'язи – більш міцними і витривалими. При глибокому й ритмічному подихові відбувається розширення кровоносних судин серця, у результаті чого поліпшується кровопостачання серцевого м'язу.

Під впливом регулярних занять фізичними вправами м'язовий корсет людини збільшується в обсязі, стає більш сильним, підвищується пружність м'язів, покращується осанка, зменшується венозний застій у нижніх кінцівках, збільшується загальна кількість циркулюючої крові й покращується транспорт кисню з кров'ю до працюючих органів і тканин.

Від того, як і скільки ми рухаємося, значною мірою залежить стан нашого здоров'я. Крім того, заняття оздоровчою гімнастикою відбувається під ритмічну музику, що має позитивний вплив на настрій і розумову працездатність.

Отже, необхідно пам'ятати, що заняття фізичними вправами – не разовий захід, не тижневик і не місячник, а цілеспрямоване, вольове, регулярне фізичне самовиховання протягом усього життя. Мудреці казали: «Рух здатний замінити всі на світі ліки, але жодні з ліків не замінять руху».

М. О. Яремко,
кандидат наук з фізичного виховання та спорту
С. О. Кость,
кандидат наук з фізичного виховання та спорту, доцент
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

ОСОБЛИВОСТІ СТРУКТУРИ І ЗМІСТУ ЗАНЯТЬ З BELLYDANCE-АЕРОБІКИ

Основним засобом зміцнення і збереження здоров'я, підтримання оптимістичного настрою, високого рівня працездатності є раціонально організовані фізичні вправи. Однією з дієвих форм таких вправ є оздоровчі види гімнастики, зокрема, аеробіка (К. Купер, 1989; Ю.В. Менхин, А.В. Менхин, 2002 та ін.).

З часів виникнення аеробіки, завдяки зусиллям різних фахівців, виокремилися та здобули визнання у світі понад 30-ти її різновидів, які можна об'єднати у декілька напрямів:

- навантаження з глобальним впливом на організм (базова, класична аеробіка Джейн Фонда; бігова програма загальнорозвиваючого характеру К. Купера);

- навантаження з використанням інвентарю, що створює особливі умови тренування (степ-аеробіка – комплекс вправ, пов'язаних зі сходженнями на спеціальну платформу; аквааеробіка – тренування у басейні);

- навантаження з танцювальним характером рухів та певним музичним стилем (фанк, хіп-хоп, афро-аеробіка та ін.);

- навантаження спортивно-прикладної спрямованості (кі-бо, тай-бо, карате-бо – виконання з музичним супроводом технічних прийомів, притаманних кікбоксінгу, тайському боксу, карате відповідно);

- специфічне навантаження адресної спрямованості (ігрова аеробіка для дітей; розслаблюючі та зміцнюючі

вправи для вагітних; низькоінтенсивні вправи для молодих мам).

А останнім часом серед найбільш популярних видів оздоровчої рухової діяльності впевнено утвердилися заняття східним танцем у формі оздоровчої гімнастики – bellydance-аеробіка. За своєю структурою та змістом ці заняття відповідають іншим різновидам оздоровчої гімнастики, однак в якості засобів тут використовуються базові рухи східного танцю. Аналіз та узагальнення даних спеціальної літератури, мережі Internet та навчальних відеоматеріалів показав, що до них належать «удари», «вісімки», «кола», «хвилі», «тряски». Ці рухи можуть виконуватись грудною кліткою або тазом у фронтальній, сагітальній або горизонтальній площині. Вони поєднуються із рухами рук і можуть виконуватись стоячи на місці або ж у поєднанні з пересуваннями. Характерною особливістю виконання рухів східного танцю є «м'язова ізоляція» – виконання руху однією частиною тіла при нерухомих («ізольованих») інших. Так, при виконанні рухів тазом верхня частина тулуба лишається незадіяною до руху (Р. Боссоніс, 2006 та ін.).

У структуру типового заняття входять підготовча, основна та заключна частини. Підготовча частина вирішує такі завдання: активізація діяльності органів і систем організму, оптимізація роботи механізмів регуляції м'язової активності, посилення аферентної імпульсації від працюючих м'язів, формування позитивного емоційного тла майбутньої рухової активності. Для цього – спочатку використовують вправи глобального характеру з поступовим підвищенням інтенсивності, а після цього вправи регіонального та локального характеру для збільшення рухливості у суглобах (В.М. Платонов, 1997).

В основній частині заняття вирішуються завдання розвитку фізичних якостей та формування техніки виконання основних танцювальних рухів. Для цього застосовуються дві групи вправ. Перша – вправи на основі танцювальних

елементів. Використовується багаторазове повторення окремих рухів, що дозволяє створити значне навантаження на певні групи м'язів, а також виконання комбінацій рухів, що дозволяє розвивати координаційні якості та урізноманітнювати зміст заняття. Найширше застосовується безперервно-варіативний метод. Його особливістю є тривале виконання тренувального завдання без інтервалів відпочинку з багаторазовою зміною показників інтенсивності: швидкості, темпу, амплітуди рухів (М.М. Линець, 1997). Темп рухів задається за допомогою темпу музичного супроводу, що повинен становити близько 130-140 муз. акц./хв. (Ю.В. Менхин, А.В. Менхин, 2002 та ін.).

Визначаючи параметри навантаження, слід враховувати, що за даними Всесвітньої організації охорони здоров'я, для оздоровчих видів рухової активності оптимальна зона інтенсивності навантаження знаходиться в межах 60–90% від максимальної ЧСС. При цьому, для початківців вона становить близько 60%, а для достатньо підготовлених – 70–90% від максимуму. За умовний максимальний показник ЧСС можна прийняти такий, що дорівнює 220 уд./хв. (М.М. Линець, Г.М. Андрієнко, 1993).

Друга група вправ основної частини заняття – силові вправи для зміцнення м'язів черевного пресу, спини, сідниць та стегон.

Заключна частина спрямована на приведення організму до стану, якомога ближчого до вихідного, за допомогою вправ на розслаблення м'язів.

Популярність цього різновиду оздоровчої гімнастики серед жінок фахівці пояснюють наступними чинниками:

- bellydance має найбільш виражений оздоровчий вплив на жіночий організм порівняно з іншими видами оздоровчої гімнастики. Це зумовлено активним залученням до танцювальних рухів м'язів тазу, що забезпечує природний масаж внутрішніх органів, активізацію

кровопостачання, ліквідацію застійних явищ і тим самим сприяє профілактиці гінекологічних захворювань;

- систематичні заняття дозволяють зміцнити м'язи тулуба та кінцівок, покращують поставу, координацію, надають можливість вдосконалити параметри фігури та оволодіти естетичними танцювальними рухами;

- заняття з bellydance не висувають надто високих вимог до віку, параметрів фігури, фізичної підготовленості і є доступними для широкого загалу.

Отже, заняття східними танцями, зокрема bellydance-аеробіку, можна розглядати як вагомий складник галузі фізичної культури сучасного суспільства. Заняття розкривають безмежні можливості для самовдосконалення, мають виражений оздоровчий ефект, покращують емоційний стан і працездатність. Отже, є підстави рекомендувати цей різновид оздоровчої гімнастики для застосування у секційній роботі вищих навчальних закладів.

Адамчук І. Г. З'їзд народних комітетів закарпатської України: «Радянська інсинуація» чи легітимний плебісцит?	3
Бараняк В. М. Методика встановлення факту незаконного носіння та застосування вогнепальної зброї за її слідами на тілі підозрюваної особи	6
Барна М. Ю. Науково-теоретичні підходи до вивчення конкуренції	8
Барна Ю. М., Сибірна Р. І. Порядок проведення судово-товарознавчих експертиз	11
Бедрій Р. Б. Співвідношення принципів розподілу влад та єдності державної влади	14
Безхлібник Р. М. Використання дактилоскопічних обліків в універсальних АІС Інтерполу	19
Благута Р. І. Перспективи становлення ювенальної юстиції в Україні	23
Бурій О. А. Психолого-криміналістична характеристика особи «вбивці на замовлення»	27
Висоцький В. М. Функціональна характеристика діяльності політичних партій	30
Гривняк Л. Ю. Інститут смертної кари в рабовласницькому суспільстві, його функції	33

Грицай Л. А.	
Обчислення судових витрат, які підлягають відшкодуванню за кримінально-процесуальним законодавством України	36
Гураль П. Ф.	
Територіальна громада в Україні: удосконалення конституційно-правового статусу	39
Гуцуляк Ю. В.	
Необхідність правового визначення співвідношення оперативно-розшукової діяльності та дізнання	43
Демків Р. Я.	
Особливості нормативно-правового регулювання в діяльності ОВС	48
Демкевич Л. І., Стефаник Г. С.	
Якість сільськогосподарської рослинної продукції та її контроль	50
Демкевич Л. І., Куспіль Ю.	
Контроль якості грибів свіжих	52
Дуфенюк О. М.	
Проблема криміналізації діянь, що спричинили антенатальну смерть плода людини	55
Затварська І. А.	
Виконання покарань у вигляді штрафу та конфіскації майна під прокурорським наглядом	59
Зотько О. М.	
Основи розслідування злочинів проти статевої недоторканості і статевої свободи людини	62
Климчук М. П.	
Участь захисника у розслідуванні злочинів про порушення правил безпеки дорожнього руху	64

Комісарчук Ю. А.	
Проблеми існування тіньового сектора економіки в Україні	67
Кондратюк С. В.	
Формування і розвиток доктрин українського парламентаризму в ХІХ – на початку ХХ ст.	70
Кузь М.	
Недоліки юридичної термінології у сфері кримінально-правового захисту прав пацієнта	75
Кучер В. О.	
Впровадження відновного правосуддя в Україні: шляхи удосконалення кримінально-процесуального законодавства	78
Макарчук В. С.	
Концепція окремої «русинської» нації в сучасних умовах	82
Марко С. І.	
Професійна майстерність слідчого при розслідуванні злочинів	86
Мартинюк Л., Дуфенюк О. М.	
Відшкодування шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органу дізнання, досудового слідства, прокуратури або суду	89
Навроцька В. В.	
Процесуальне правонаступництво при розгляді цивільного позову у кримінальній справі	92
Панкевич О. З.	
Вибірчі системи в Україні: проблеми удосконалення	97
Пряхін Є. В.	
Елементи характеристики особи, підозрюваної у вчиненні злочину	99

Пукас О. Безпека здоров'я людини: щодо показників якості мила туалетного	102
Ряшко О. В. Тактика проведення та психологічні особливості допиту потерпілого	104
Сибірна О. В. Екологічна безпека: проблеми Яворівщини	107
Сибірна Р. І., Яворська Г. В. Туберкульоз у пенітенціарних закладах: законодавчі аспекти	109
Тюн В. М. Проблеми удосконалення антитерористичного законодавства України	114
Угровецький О. П. Проблема податкової системи України	116
Фірман О. І., Сибірна Р. І. До проблеми переселення українців з Польщі до СРСР злочинна операція «Вісла»	120
Хатнюк-Кункевич Ю. А., Дуфенюк О. М. Забезпечення безпеки свідка – учасника кримінального процесу	123
Хитра А. Я. Оскарження постанови про відмову в порушенні кримінальної справи	125
Червінко З. З., Дуфенюк О. М. Проблемні аспекти допуску захисника до участі у кримінальному процесі	129
Чичкан О. А., Костовський М. Г. Вплив занять оздоровчою гімнастикою на фізичний стан.	132
Яремко М. О., Кость С. О. Особливості структури і змісту занять з bellydance-аеробіки	136

МАТЕРІАЛИ ЗВІТНОЇ НАУКОВОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
ФАКУЛЬТЕТУ З ПІДГОТОВКИ СЛІДЧИХ

22 лютого 2008 року

Коректор
Н.Ю. Шайнога

Верстка
В.О. Юрочко

Друк
П.М. Муляк

Підписано до друку 08.07.2008 р. Формат 60x84/16.

Папір офсетний. Ум. друк. арк. 8.37.

Тираж 100.

Львівський державний університет внутрішніх справ
79000 Львів, вул. Городоцька, 26.